

KRAJOWY PROGRAM DZIAŁAŃ
NA RZECZ KOBIET - II etap wdrożeniowy
na lata 2003 - 2005

Spis treści

<i>Wprowadzenie</i>	3
I Rozdział - Prawa kobiet jako prawa człowieka	8
II Rozdział - Aktywność ekonomiczna kobiet	18
III Rozdział - Przemoc wobec kobiet	33
IV Rozdział – Zdrowie kobiet	47
V Rozdział – Edukacja	56
VI Rozdział - Udział kobiet we władzach publicznych i procesie podejmowania decyzji	64
VII Rozdział - Kobiety i środki masowego przekazu	75
VIII Rozdział - Współpraca administracji rządowej z organizacjami pozarządowymi	81
IX Rozdział - Strategie badawcze i system zbierania danych	87

WPROWADZENIE

I. Istota i cele II etapu Krajowego Programu Działań na Rzecz Kobiet.

Krajowy Program Działań na Rzecz Kobiet jest rezultatem międzynarodowych zobowiązań Polski do realizacji zaleceń oraz wniosków zawartych w dokumentach końcowych IV Światowej Konferencji Organizacji Narodów Zjednoczonych w Sprawach Kobiet – Pekin `95, tj. *Platformy Działania* i *Deklaracji Pekinńskiej*, które zostały przyjęte przez Rząd RP we wrześniu 1995 roku bez zastrzeżeń i wyłączeń.

Zadaniem Programu jest wdrażanie wytycznych zawartych w tych dokumentach, które wskazują na konieczność pilnego wprowadzenia zmian w niektórych - uznanych za priorytetowe - obszarach życia społecznego. Celem tych zmian jest właściwe rozumienie praw kobiet, tworzenie warunków niezbędnych dla wyrównywania ich szans oraz równego traktowania, a w konsekwencji poprawa ich statusu.

Program promuje prawa kobiet w rozumieniu dokumentów Organizacji Narodów Zjednoczonych, Rady Europy, Unii Europejskiej oraz Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie. W systemach prawnych tych organizacji prawom kobiet poświęcone są odrębne konwencje oraz inne akty prawne, a główne przesłanie, jakie ze sobą niosą, to upodmiotowienie kobiet poprzez niepodważalne uznanie ich praw i wolności w ramach powszechnych praw człowieka, których źródłem jest niezbywalna, przyrodzona i nienaruszalna godność człowieka.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. bezpośrednio odwołuje się do tych osiągnięć prawa międzynarodowego i stanowi:

Art. 32. 1. Wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne.

2. Nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiegokolwiek przyczyny.

Art. 33. 1. Kobieta i mężczyzna w Rzeczypospolitej Polskiej mają równe prawa w życiu rodzinnym, politycznym, społecznym i gospodarczym.

2. Kobieta i mężczyzna mają w szczególności równe prawo do kształcenia, zatrudnienia i awansów, do jednakowego wynagradzania za pracę jednakowej wartości, do zabezpieczenia społecznego oraz do zajmowania stanowisk, pełnienia funkcji oraz uzyskiwania godności publicznych i odznaczeń.

Obszar równego traktowania kobiet i mężczyzn znajduje najpełniejsze rozwinięcie prawne w systemie prawa wspólnotowego Unii Europejskiej. Traktat Amsterdamski podnosi równe traktowanie kobiet i mężczyzn do rangi naczelnych celów Wspólnoty

Europejskiej (Art. 2 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską) - obok osiągania zrównoważonego rozwoju, wysokiego poziomu zatrudnienia i ochrony środowiska naturalnego - wprowadza mechanizm kontroli politycznej w stosunku do krajów członkowskich w wypadku poważnego i uporczywego naruszenia zasady niedyskryminacji, w tym ze względu na płeć (Art. 13 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską).

Zatwierdzona 2 października 2000 r. Karta Podstawowych Praw Unii Europejskiej, pierwszy oficjalny dokument europejski traktujący o wartościach, mający stanowić konstytucyjną część Traktatów Unii Europejskiej, w rozdziale III „Równość” art. 23 stanowi: „*Należy zapewnić równość mężczyzn i kobiet we wszystkich dziedzinach, łącznie z zatrudnieniem, wykonywaniem pracy i wynagrodzeniem*”.

W celu promowania praw kobiet, Komisja Europejska decyzją z 9 grudnia 1981 r. powołała Komitet Doradczy ds. Równego Traktowania Kobiet i Mężczyzn, który podejmuje m.in. szereg inicjatyw legislacyjnych oraz prowadzi specjalne działania w ramach kolejnych, wieloletnich Programów Działań na Rzecz Kobiet, projektowanych i realizowanych w partnerstwie z krajami członkowskimi. Po konferencji w Pekinie, szczyt Rady Europejskiej w Madrycie w roku 1995 zdecydował, że Wspólnota podejmie działania w celu corocznego przeglądu wdrażania *Platformy Pekńskiej* według wskaźników wypracowanych przez Radę ds. Społecznych i Zatrudnienia. Na 188 krajów-członków ONZ, 116 podjęło inicjatywę opracowania i realizacji krajowych programów działań na rzecz kobiet. Także Parlament Europejski udzielił zdecydowanego wsparcia dla polityki UE na rzecz równego traktowania kobiet i mężczyzn, ustanawiając w 1984 r. Parlamentarny Komitet Praw Kobiet.

Jedną z ostatnich inicjatyw Unii Europejskiej, podjętych w celu promowania równości szans dla kobiet i mężczyzn, jest wyodrębnienie tego obszaru działań w ramach wspólnotowej polityki strukturalnej, służącej wyrównywaniu regionalnych różnic w poziomie rozwoju i życia. Polska zobowiązana będzie realizować te zadania z momentem akcesji.

Na podstawie wyników analizy sprawozdań resortów i urzędów z realizacji Krajowego Programu Działań na rzecz Kobiet w latach 1997 – 2001 można stwierdzić, że znaczna część zadań zapisanych w Programie nie została zrealizowana. Nie wykonano również monitoringu realizacji wybranych zadań służących poprawie sytuacji kobiet.

Krajowy Program nie był także realizowany przez urzędy wojewódzkie. W niektórych sprawozdaniach z urzędów wojewódzkich zawarto zadania wchodzące w skład innych programów, najczęściej związanych z polityką prorodzinną, kampaniami prozdrowotnymi, walką z chorobami (nowotwory, HIV/AIDS) itp.

Brak realizacji ważnych zadań na rzecz kobiet, na rzecz wyrównywania szans życiowych i zawodowych kobiet i mężczyzn, luki w przepisach prawnych zwłaszcza wykonawczych, stanowią ważny argument za potrzebą nowelizacji i wdrożenia II etapu Krajowego Programu Działań na rzecz Kobiet.

Potrzebę tę wzmacniają, prowadzone przez ośrodki naukowe i pozarządowe organizacje kobiece, badania warunków życia i pracy kobiet, ich znikomej roli w życiu politycznym, udziale we władzy i procesach podejmowania decyzji, także funkcjonowania stereotypów tradycyjnych ról kobiet i mężczyzn.

Analiza udzielonych przez resorty odpowiedzi, a także analiza tzw. odpowiedzi brakujących, prowadzi do wniosku, że konstrukcja kolejnego, II etapu Krajowego Programu Działań na rzecz Kobiet, powinna uwzględnić optymalny stopień ogólności i zakres formułowanych zadań, dobrze określony podmiot działań i mechanizm motywacyjny dla wykonawców zapisanych w Programie działań (określenie uzyskania określonych standardów, wskazanie na instrumenty kontrolne i monitorujące wykonywanie zadań itp.).

W świetle wyników analizy sprawozdań, a także korzystając z doświadczenia krajów UE można sformułować postulaty pod adresem polityki rządu i Pełnomocnika Rządu ds. Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn.

Pełnomocnik Rządu ds. Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn powinien mieć:

- priorytetową i koordynującą rolę w realizacji Krajowego Programu Działań na rzecz Kobiet;
- stały kontakt z osobami odpowiedzialnymi za realizację Programu w resortach i urzędach wojewódzkich;
- pełną informację o badaniach realizowanych na terenie kraju, a dotyczących sytuacji kobiet i monitorowania równego statusu kobiet i mężczyzn; a także informację o projektach planowanych badań w obszarze zarysowanym powyżej.

Większą rolę w realizacji zadań i kontroli realizacji urzędów powinny odgrywać organizacje pozarządowe. Warto choćby częściowo zabezpieczyć finansowo realizację zadań pełniących rolę strategiczną, np. przygotowanie i prowadzenie monitoringu wybranych zadań Programu; tworzenie bazy danych o badaniach dot. równego statusu kobiet i mężczyzn itp.

Upłynęło 6 lat od powstania *Krajowego Programu Działań na rzecz Kobiet – pierwszy etap wdrożeniowy do roku 2000*. W tym czasie nastąpiło wiele zmian w życiu politycznym, gospodarczym i społecznym. Jednak wiele działań, postulowanych przez Rząd RP w I etapie Programu, pozostaje aktualnych. Analiza warunków życia i szans kobiet i mężczyzn w Polsce wskazuje na nierówności w ich możliwościach awansu społecznego i zawodowego, a także feminizację ubóstwa, co świadczy o tym, że działania na rzecz wyrównywania możliwości kobiet w wielu obszarach życia są niedostateczne. Rozumiejąc konieczność udoskonalenia rządowego mechanizmu na rzecz równego statusu kobiet i mężczyzn, 27 listopada 2001 r. Rada Ministrów powołała, w ramach Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, Pełnomocnika Rządu ds. Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn. Pełnomocnik podjął prace nad stworzeniem **II etapu Krajowego Programu Działań na rzecz Kobiet**, którego realizację przewidziano na lata 2003 – 2005.

Strategicznym założeniem programu jest kompleksowe podejście do rozwiązywania problemów kobiet. Obejmując różne dziedziny życia społecznego i aktywności kobiet, program ten kierowany jest w pierwszym rzędzie - jako zadanie realizowane

przez Rząd – do władz i urzędów centralnej i terenowej administracji rządowej. Jednocześnie, zakłada on współpracę z różnymi podmiotami, tj. PIP, PARP, PAIZ, KRRiT, RGSW, placówkami naukowo-badawczymi, organizacjami pozarządowymi, jednostkami samorządu terytorialnego, centralami związków zawodowych oraz mediami. Inspiracją dla tej otwartej formuły dialogu społecznego jest europejski wzorzec zasady partnerstwa. Program jest próbą realizacji tzw. zasady *mainstreaming*, tj. wprowadzania perspektywy równości płci, która – według definicji wypracowanej przez ekspertów Rady Europy – polega na „reorganizacji, poprawie, rozwoju i ocenie procesów politycznych tak, aby perspektywa równości płci była włączona we wszystkie polityki na wszystkich poziomach i na wszystkich etapach przez podmioty zaangażowane w tworzenie polityki”. Urzeczywistnieniu tej zasady służyć ma powołanie w centralnych i terenowych organach administracji rządowej, centralnych i regionalnych, jednostek organizacyjnych odpowiedzialnych za monitorowanie jej realizacji.

Zmierzając do usunięcia przeszkód utrudniających kobietom aktywne uczestnictwo w życiu publicznym, Program wdraża standardy zawarte w dyrektywach wspólnotowych: dyrektywie 75/117/EWG, dyrektywie 76/207/EWG, dyrektywie 97/80/WE, dyrektywie 92/85/EWG, dyrektywie 96/34/WE, będących rozwinięciem zasady równego traktowania kobiet i mężczyzn. Ponadto, uwzględniając fakt, że równość *de iure* nie zapewnia równości *de facto*, Program wnosi potrzebę wypracowania instrumentów egzekwowania praw kobiet w sferze publicznej i prywatnej oraz systematycznego monitorowania rezultatów ich stosowania.

Obejmując częściowo swoim zakresem zadania określone w czwartym filarze Europejskiej Strategii Zatrudnienia (*Wzmocnienie polityki równych szans*) oraz piątym priorytecie Europejskiego Funduszu Społecznego (*Poprawa udziału kobiet na rynku pracy*), który jest głównym instrumentem finansowania tej strategii, prezentowany Program może posłużyć administracji rządowej jako narzędzie uzupełniające realizację zobowiązań członkowskich w obszarze równego traktowania kobiet i mężczyzn.

II. Struktura i problematyka Krajowego Programu Działań na rzecz Kobiet na lata 2003 - 2005

II etap Krajowego Programu Działań na rzecz Kobiet zawiera dziewięć rozdziałów problemowych, odpowiadających różnym sferom życia kobiet. Sfery te wskazane zostały przez ONZ w Platformie Działania oraz raporcie z 23. Specjalnej Sesji Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych w roku 2000 (Pekin + 5).

Są to:

- Prawa kobiet jako prawa człowieka;
- Aktywność ekonomiczna kobiet;
- Przemoc wobec kobiet;
- Zdrowie kobiet;
- Edukacja;
- Udział kobiet we władzach publicznych i w procesie podejmowania decyzji ;

- Kobiety i środki masowego przekazu;
- Współpraca administracji rządowej z organizacjami pozarządowymi;
- Strategie badawcze i system zbierania danych.

Każdy dział Programu poprzedzony jest cytatami z Platformy Działania oraz informacją na temat sytuacji w Polsce i w krajach Unii Europejskiej w danej dziedzinie życia. Następnie przedstawione są cele strategiczne, osiągnięcie których ma przyspieszyć poprawę sytuacji kobiet pod względem równości praw i szans w społeczeństwie. W ramach każdego celu przewidziano działania kierunkowe, określające zakres postulowanych zmian.

III. Realizacja i finansowanie II etapu Krajowego Programu Działań na rzecz Kobiet

Realizacja Programu wymagać będzie od poszczególnych podmiotów administracji państwowej włączenia do ich programów perspektywy płci (*gender mainstreaming*) oraz stworzenia warunków wspierających działania podejmowane przez organizacje pozarządowe na rzecz awansu kobiet.

Zadania przypisane poszczególnym resortom czy instytucjom będą finansowane w ramach budżetów pozostających w dyspozycji ministrów, wojewodów czy tychże instytucji. Konieczne będzie wyodrębnienie kwot niezbędnych do realizacji celów i zadań w projektach budżetów tych instytucji na lata następne. Jeżeli zadanie umieszczone w Programie jest zadaniem nowym, a jego realizację przewidziano na rok 2003 r. i resort nie ma możliwości zaangażowania odpowiednich środków w tym roku, wykonanie zadania może zostać przeniesione na rok 2004.

Zadania przewidziane na lata 2004 i 2005 r. powodujące konieczność przeznaczenia środków finansowych z budżetu państwa, resorty będą finansować w ramach przyznaných limitów budżetowych, uwzględniając oszczędności wynikające z jednorazowości finansowanych dotąd tytułów oraz z zakończenia realizacji innych zadań. W dużej mierze nie są to zadania nowe, gdyż zostały ujęte w poprzednim etapie Programu i stanowią kontynuację działań już podejmowanych przez resorty, które powinny być realizowane na bieżąco. Pełnomocnik Rządu ds. Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn pomoże wskazać źródła finansowania poszczególnych zadań, w ramach programów Unii Europejskiej. Niektóre z zadań, zwłaszcza te związane z budowaniem potencjału administracyjnego dla realizowania polityki równości płci, będą mogły znaleźć wsparcie finansowe ze środków przedakcesyjnych Unii Europejskiej; inne, zwłaszcza te związane z aktywizacją kobiet na rynku pracy, z Funduszy Strukturalnych Unii Europejskiej, gdzie przestrzeganie równego dostępu obu płci do zaprogramowanych zadań, jest obligatoryjną zasadą ich wdrażania. Pełnomocnik Rządu ds. Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn w ramach Grupy Roboczej uczestniczył w pracach nad Sektorowym Programem Operacyjnym Rozwój Zasobów Ludzkich, a w szczególności nad opracowaniem działania 1.6 Integracja i reintegracja zawodowa kobiet. W przyszłości Pełnomocnik będzie uczestniczyć w monitorowaniu realizacji zapisanych w SPO RZL zadań, ze szczególnym uwzględnieniem realizacji zasady równego traktowania kobiet i mężczyzn, poprzez udział w pracach Komitetu Monitorującego.

PRAWA KOBIET - PRAWAMI CZŁOWIEKA

Platforma Działania potwierdziła, że wszystkie prawa człowieka – obywatelskie, kulturalne, gospodarcze, polityczne i społeczne, łącznie z prawem do rozwoju – są powszechne, niepodzielne, wzajemnie ze sobą powiązane zależne jedne od drugich, (...)prawa kobiet i dziewcząt są niezbywalne, stanowiąc integralną i nieodłączną część powszechnych praw człowieka. Zapewnienie możliwości pełnego i równego korzystania przez wszystkie kobiety dziewczynki ze wszystkich praw i wolności stanowi priorytet dla rządów Narodów Zjednoczonych oraz podstawę awansu kobiet (*Platforma Pekńska*, pkt 213).

Różnica pomiędzy istnieniem praw a możliwością ich skutecznej realizacji powstała na skutek braku zaangażowania Rządów w propagowanie i ochronę tych praw oraz w wyniku niepowodzeń w upowszechnianiu informacji o prawach przysługujących kobietom i mężczyznom (*Platforma Pekńska*, pkt 217).

(...) Dopóki prawa kobiet jako prawa człowieka - przyjęte w międzynarodowych aktach praw człowieka – nie będą w pełni uznawane i efektywnie chronione, stosowane, wprowadzane w życie, włączone do ustawodawstwa krajowego oraz egzekwowane w praktyce w kodeksach rodzinnym, cywilnym, pracy i handlowym, a także w przepisach administracyjnych, dopóty będą one istniały tylko w teorii (*Platforma Pekńska*, pkt 218).

Edukacja w dziedzinie praw człowieka jest podstawą uświadomienia kobietom przysługujących im praw, łącznie z mechanizmami dochodzenia sprawiedliwości w przypadku naruszania tych praw (*Platforma Pekńska*, pkt 227).

Rządy mają podjąć wrażliwe na kulturową tożsamość płci kształcenie i szkolenia w dziedzinie praw człowieka dla pracowników służb publicznych, m. in. dla personelu policyjnego i wojskowego, więziennego, sanitarnego i medycznego, dla pracowników socjalnych, funkcjonariuszy zajmujących się imigrantami i uchodźcami, nauczycieli wszystkich szczebli systemu oświaty oraz dla sędziów i parlamentarzystów, by mogli oni dzięki temu lepiej wypełniać swoje publiczne obowiązki (*Platforma Pekńska*, pkt 232.i).

PRAWA KOBIET JAKO PRAWA CZŁOWIEKA - SYTUACJA W POLSCE

W Polsce w sferze legislacji obowiązuje równość praw i zasada niedyskryminacji ze względu na płeć, co oznacza, że formalnie kobietom przysługują te same prawa, które przysługują mężczyznom. Równouprawnienie kobiet i mężczyzn jest zagwarantowane w Konstytucji RP. Polska jest stroną najważniejszych paktów i konwencji międzynarodowych, w tym Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet z 1979 r. - dotyczących powszechnych praw człowieka, których nieodłączną i niezbywalną częścią są prawa kobiet. W ramach dostosowania do wymogów UE, która - zgodnie z Traktatem Amsterdamskim z 1997 r – uznaje za jeden z priorytetów dążenie do zlikwidowania dyskryminacji kobiet i promowanie równości kobiet i mężczyzn - dokonana została transpozycja do prawa polskiego unijnych dyrektyw równościowych, które odnoszą się do sfery rynku pracy i zatrudnienia oraz zabezpieczeń społecznych.

Mimo równościowych uregulowań legislacyjnych prawa kobiet ciągle nie są w naszym kraju powszechnie identyfikowane jako prawa człowieka. Wynika to przede wszystkim z wieloletnich zaniedbań i braku debaty publicznej nad rozumieniem zagadnień praw człowieka. W okresie PRL również istniały takie zjawiska jak przemoc wobec kobiet w rodzinie czy molestowanie seksualne, jednak jakakolwiek dyskusja na ten temat była niemożliwa, a zjawiska te nie zostały zdefiniowane. W demokratycznej Polsce po 1989 r. kwestia praw kobiet skupiła na sobie uwagę opinii publicznej w kontekście ostrych debat politycznych związanych z tzw. *ustawą antyaborcyjną*. Prawa kobiet, ich rozumienie i przestrzeganie, stały się sprawą politycznie wrażliwą, w konsekwencji często niechętnie podejmowaną w życiu publicznym. W praktyce społecznej realizacja równych praw kobiet i mężczyzn napotyka ciągle jeszcze liczne przeszkody. Prawa te nie są efektywnie chronione i wprowadzane w życie. Brak bowiem dotychczas skutecznych mechanizmów zapewniających korzystanie przez kobiety z przysługujących im praw i wdrażających rzeczywistą równość szans kobiet i mężczyzn.

Odniesienie do prawa międzynarodowego, w tym aktów prawnych UE, pomaga ujawnić istniejącą w Polsce dyskryminację kobiet, pomijanie i marginalizowanie ich problemów. Pozwala ono zarówno określić rzeczywisty stan prawa krajowego jak i ocenić stan jego egzekwowania, może służyć jako coraz bardziej użyteczny instrument przy domaganiu się przez polskie kobiety rzeczywistej równości.

Jedną z istotnych przeszkód w promowaniu i ochronie praw kobiet jest niedostateczna znajomość dokumentów międzynarodowych, zarówno wśród osób zatrudnionych w administracji publicznej, jak i w społeczeństwie. Postęp w kierunku zapewnienia równych szans kobiet i mężczyzn uwarunkowany jest rozszerzeniem wiedzy wśród osób pełniących funkcje publiczne na temat praw człowieka ze szczególnym respektowaniem zasady „wszystkie prawa człowieka – prawami kobiet”. Nadal brak dostatecznego zrozumienia i akceptacji idei demokracji parytetowej wśród przedstawicieli klasy politycznej, jak również uwrażliwienia na przejawy dyskryminacji ze względu na płeć, na potrzebę eliminacji stereotypowych nastawień

dotyczących płci. W projektowaniu i realizacji statutowej działalności resortów nie są dostatecznie uwzględniane zobowiązania państwa polskiego wynikające z międzynarodowych dokumentów dotyczących praw kobiet.

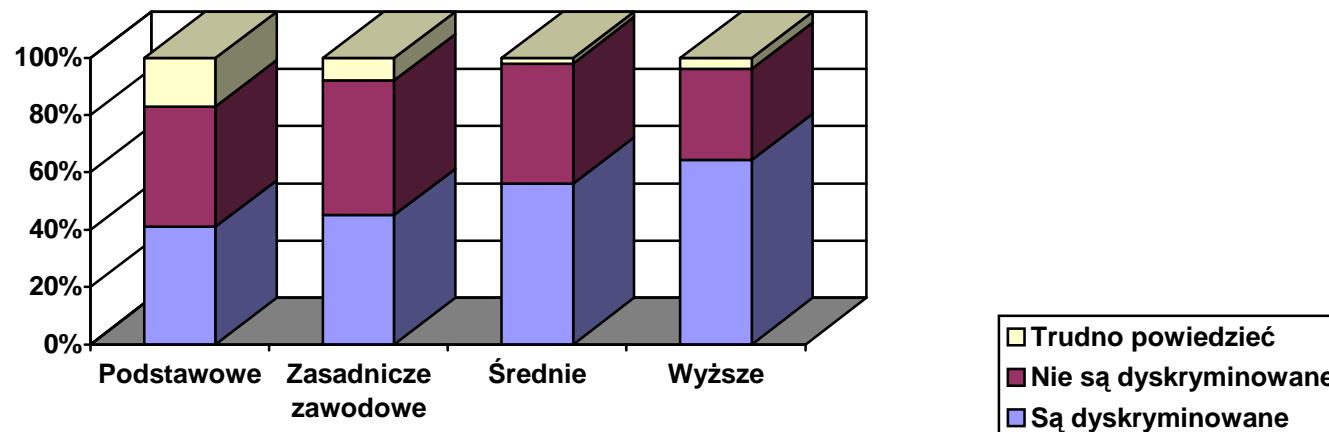
Jednocześnie konieczne jest podniesienie świadomości społeczeństwa w kwestii przestrzegania praw kobiet i zasady równości płci, zwłaszcza wśród samych kobiet. W świadomości społecznej silnie ugruntowane są bowiem tradycyjne, patriarchalne stereotypy dotyczące roli kobiety i mężczyzny w rodzinie i w życiu publicznym. Ich skutkiem jest gorsza pozycja kobiet na rynku pracy, a także mniejszy udział kobiet w życiu publicznym. Ciągłe jeszcze nie budzi zdecydowanego społecznego sprzeciwu przemoc wobec kobiet w rodzinie czy molestowanie seksualne.

Jednocześnie badania opinii publicznej wskazują na wzrost społecznej akceptacji dla rozwiązań promujących zwiększony udział kobiet w życiu społecznym. Przeprowadzone przez OBOP w styczniu 2002 r. badanie wykazało, że Polacy zdecydowanie i jednoznacznie opowiadają się za całkowitym równouprawnieniem płci w różnych dziedzinach życia publicznego, społecznego i zawodowego, a w szczególności w :

• sprawowaniu funkcji posła i senatora	-	95,8% badanych
• obejmowaniu wysokich stanowisk	-	94,9%
• przyjmowaniu do wszystkich szkół	-	85,1%
• zabezpieczeniu społecznym	-	92,7%
• dostępie do opieki zdrowotnej	-	98,7%
• stosowaniu prawa (rodzinnego i opiekuńczego)	-	94,5%
• zatrudnianiu na tych samych stanowiskach z równym wynagrodzeniem	-	93,4%

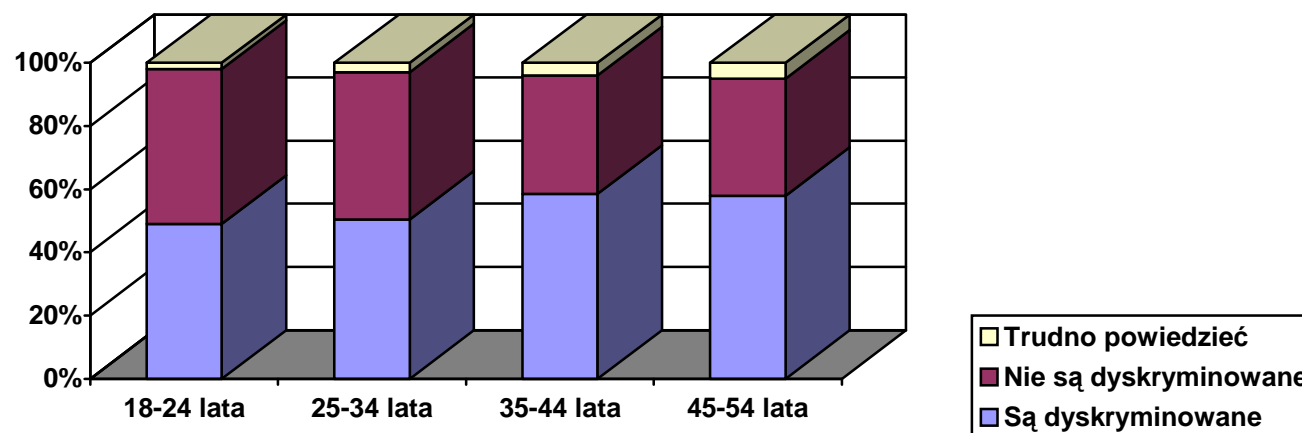
Dyskryminację kobiet dostrzega 32% mężczyzn i 50% kobiet. 92% badanych uznało, że rząd powinien skuteczniej działać na rzecz osiągnięcia równego statusu kobiet i mężczyzn i reagować na przejawy dyskryminacji ze względu na płeć. Warto dodać, że na pytanie o to czy rząd powinien prowadzić politykę równościową, żadna z badanych osób nie udzieliła odpowiedzi „zdecydowanie nie”, a odpowiedzi wskazujących na brak zdania w tej sprawie było tylko 6%.

Opinie kobiet o dyskryminacji ze względu na płeć (w zależności od wykształcenia)

Źródło: CBOS

Opinie kobiet o dyskryminacji ze względu na płeć (w zależności od wieku)

Źródło: CBOS

PRAWA KOBIET JAKO PRAWA CZŁOWIEKA – SYTUACJA W UE

Promowanie i ochrona praw kobiet stanowi integralną część polityki Unii Europejskiej w dziedzinie praw człowieka. Standardy równościowe zostały unormowane w prawie pierwotnym i wtórnym, przede wszystkim w zakresie prawa pracy i zabezpieczenia społecznego. Traktat Amsterdamski - potwierdzając zasadę równego wynagrodzenia za pracę równej wartości, sformułowaną w Traktacie Rzymskim - rozszerza ją na pozostałe sfery związane z zatrudnieniem i wykonywaniem zawodu, ale z implikacjami dla całości spraw związanych z zasadą równego traktowania. Uznaje za niedyskryminujące wprowadzenie czasowych przywilejów i uprawnień w celu ułatwienia niedoreprezentowanej płci wykonywanie pracy zawodowej i zniesienie barier. Przewiduje możliwość podejmowania działań, zwalczających różnego rodzaju dyskryminację, w tym ze względu na płeć. Należy podkreślić ewolucję standardów unijnych - od norm zmierzających do szczególnej ochrony kobiet jako matek (urlop macierzyński i wychowawczy, zwolnienia na opiekę nad dzieckiem itd.) poprzez fazę zapewnienia równości praw i zasady niedyskryminacji (rozszerzenie na kobiety wszystkich praw zastrzeżonych dotąd dla mężczyzn, np. zniesienie zakazu uprawiania niektórych zawodów) do okresu obecnego, charakteryzującego się zwróceniem uwagi na równość szans i zrównoważenie obowiązków kobiet i mężczyzn związanych z pracą zawodową i rodziną (m.in. urlop na opiekę nad dzieckiem dla ojca). Ta ewolucja jest przejawem dążenia do uzupełnienia równości *de iure* - o normy i mechanizmy zdolne do przeciwdziałania i wyrównywania w praktyce społecznej nierównego statusu kobiet i mężczyzn.

W dwóch rozporządzeniach Rady Unii Europejskiej z 29 kwietnia 1999 r., które określają ramy działań Unii Europejskiej w obszarze praw człowieka znajduje się wiele odniesień do równych możliwości, niedyskryminacji i promowania kobiet, wskazujących m.in. na konieczność „*promowania udziału mężczyzn i kobiet w społeczeństwie obywatelskim, w życiu gospodarczym i politycznym*”, „*promowania udziału poszczególnych grup, zwłaszcza kobiet, w procesach wyborczych*”.

Mimo ogromnego postępu dokonanego w krajach członkowskich Unii Europejskiej, w żadnym z nich nie została osiągnięta faktyczna równość kobiet i mężczyzn. Nierówności znajdują wyraz m.in. w mniejszej reprezentacji kobiet w procesach decyzyjnych i utrzymującym się zjawisku występowania przemocy wobec kobiet. W dążeniu do osiągnięcia faktycznej równości zastosowano zdefiniowane i zalecone po raz pierwszy w Platformie Pekinńskiej podejście włączania perspektywy równości płci we wszystkie kierunki polityki, które mają bezpośredni lub pośredni wpływ na życie kobiet i mężczyzn. Podejmowane są specyficzne działania na rzecz kobiet. Oba te podejścia leżą u podstaw Wspólnotowej Strategii Ramowej na Rzecz Równości Płci na lata 2001 – 2005, promującej równość we wszystkich sferach życia społecznego za pomocą precyzyjnie określonych narzędzi i mechanizmów. Przewiduje ona m.in. konkretne działania w celu zapewnienia pełnego korzystania przez kobiety i mężczyzn z praw człowieka i podstawowych wolności niezależnie od rasy i pochodzenia etnicznego, religii i przekonań, niepełnosprawności, wieku i orientacji seksualnej a także zmierza do umocnienia i doskonalenia mechanizmów wprowadzania

w życie legislacji równościowej, podnoszenia świadomości społecznej w odniesieniu do równouprawnienia i praw kobiet jako praw człowieka.

Należy pamiętać, że akceptacja i transpozycja prawa wspólnotowego, w tym również dotyczącego równego traktowania kobiet i mężczyzn stanowi jedno z podstawowych kryteriów kwalifikujących do członkostwa w Unii Europejskiej.

I. Cel strategiczny

Przestrzeganie zasady równości kobiet i mężczyzn

Działania kierunkowe

1. Promowanie i ochrona praw kobiet jako praw człowieka

Zadania programowe

1. Wdrażanie międzynarodowych instrumentów ochrony praw człowieka, w tym regulacji dotyczących kobiet oraz wyrównywania szans kobiet i mężczyzn (w dokumentach ONZ, MOP, Rady Europy i Unii Europejskiej).

Odpowiedzialny za realizację

MSZ

Termin realizacji

zadanie stałe

2. Uaktualnianie wykazu międzynarodowych dokumentów i instrumentów ochrony praw człowieka uwzględniających w szczególności zasadę równości kobiet i mężczyzn oraz niedyskryminacji ze względu na płeć.

Odpowiedzialny za realizację

MSZ,

Termin realizacji

zadania stałe

3. Przeprowadzanie analizy realizowania w polskim prawie (oraz praktyce jego stosowania) zobowiązań wynikających z tych dokumentów, w szczególności dyrektyw, zaleceń, decyzji i programów Unii Europejskiej.

Odpowiedzialni za realizację

MS we współpracy z MSZ, PRdsRSKiM i organizacjami pozarządowymi

Termin realizacji

zadanie okresowe

(wykonywane co 4 lata, 2004)

4. Upowszechnianie w.w. dokumentów oraz wniosków wynikających z ich realizacji.

Odpowiedzialni za realizację

MS we współpracy z mediami publicznymi

Termin realizacji

zadanie stałe

5. Zgłaszanie akcesu Polski do międzynarodowych projektów dotyczących wyrównywania szans kobiet i mężczyzn.

Odpowiedzialny za realizację

MSZ

Termin realizacji

zadanie stałe

6. Ratyfikacja Protokołu 12 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, wprowadzającego zasadę równości pod względem płci.

7. Podpisanie i ratyfikacja Konwencji o kompensacji dla ofiar przestępstw z użyciem przemocy.

Odpowiedzialny za realizację

MSZ

Termin realizacji

2003

8. Zapewnienie pełnego przestrzegania praw człowieka w odniesieniu do kobiet wywodzących się z mniejszości narodowych i religijnych oraz imigrantek, uchodźczyń i pracownic migrujących:

a. przyjęcie jako jednej z podstaw ubiegania się o status uchodźcy w przypadku kobiet - faktu prześladowania (w kraju pochodzenia) ze względu na płeć (np. zmuszanie do podporządkowania się prawnym i obyczajowym praktykom naruszającym prawa człowieka, prześladowanie na tle seksualnym).

Odpowiedzialni za realizację

MSWiA we współpracy z PRdsRSKiM i Urzędem ds. Repatriacji i Cudzoziemców

Termin realizacji

2004

9. Zapewnienie pełnego przestrzegania praw człowieka w odniesieniu do kobiet niepełnosprawnych, a także objętych pomocą instytucjonalną, w szczególności przebywających w placówkach pomocy społecznej, rehabilitacyjnych i wychowawczych, zwłaszcza w zakresie ochrony przed przemocą i molestowaniem. Sporządzanie w tej sprawie systematycznych raportów.

Odpowiedzialni za realizację

MGPiPS, PRdsRSKiM we współpracy z organizacjami pozarządowymi

Termin realizacji

od 2004

(co 2 lata)

10. Włączenie perspektywy płci do sprawozdań dotyczących wykonywania innych konwencji i instrumentów międzynarodowych ochrony praw człowieka.

Odpowiedzialny za realizację

MSZ

Termin realizacji

zadanie stałe

Działanie kierunkowe

2. Zagwarantowanie zasady równości i niedyskryminacji kobiet w prawie krajowym i respektowania jej w praktyce

Zadania programowe:

1. Eliminacja nierównego traktowania kobiet i mężczyzn w prawie karnym, cywilnym, rodzinnym, pracy oraz w zakresie uprawnień emerytalnych i ubezpieczeniowych.

Odpowiedzialni za realizację

MS, MGPIPS

Termin realizacji

zadanie stałe

2. Monitorowanie respektowania zasady równości płci w orzecznictwie sądów.

Odpowiedzialny za realizację

MS

Termin realizacji

zadanie stałe

3. Promowanie zasady równego traktowania obojga rodziców w zakresie pełnienia funkcji opiekuńczych i wychowawczych.

Odpowiedzialni za realizację

MENiS, MGPIPS we współpracy z PRdsRSKiM

Termin realizacji

zadanie stałe

Działanie kierunkowe:

3. Rozwijanie świadomości prawnej w zakresie równego traktowania kobiet i mężczyzn

Zadania programowe

1. Upowszechnianie - wśród osób kierujących urzędami administracji rządowej oraz podległych im służb, dokumentów międzynarodowych, opracowań naukowych i innych dotyczących praw kobiet i równego statusu płci, mające na celu:
 - rozszerzanie wiedzy na temat praw człowieka, ze szczególnym uwzględnieniem respektowania zasady "wszystkie prawa człowieka - prawami kobiet";
 - rozumienie istoty zasady równości kobiet i mężczyzn i znaczenia jej przestrzegania w państwie demokratycznym wraz z zasadą demokracji parytetowej;

- uwrażliwienie na przejawy dyskryminacji ze względu na płeć oraz na potrzebę eliminacji stereotypowych nastawień dotyczących płci w działalności instytucji;
- uwzględnianie - w projektowaniu i podejmowanej działalności resortowej i statutowej - zobowiązań państwa polskiego wynikających z dokumentów międzynarodowych.

Odpowiedzialni za realizację

PRdsRSKiM we współpracy z organizacjami pozarządowymi

Termin realizacji

zadanie stałe

2. Wprowadzenie do zakresu tematycznego wymogów egzaminów kwalifikacyjnych na urzędnika służby cywilnej znajomości problematyki równego statusu płci.

Odpowiedzialny za realizację

Urząd Służby Cywilnej

Termin realizacji

do 2004

3. Upowszechnianie dokumentów ONZ, Rady Europy i Unii Europejskiej dotyczących równego statusu kobiet i mężczyzn oraz prawnych instrumentów dochodzenia tych praw (również w formie dostępnej dla osób niepełnosprawnych).

Odpowiedzialni za realizację

MSZ, MGPIPS

Termin realizacji

zadanie stałe

4. Włączanie do programów edukacyjnych dla dorosłych - informacji na temat międzynarodowych i krajowych instrumentów oraz standardów w dziedzinie ochrony praw człowieka oraz równego traktowania kobiet i mężczyzn.

Odpowiedzialny za realizację

MENiS

Termin realizacji

zadanie stałe

5. Opracowanie i rozpowszechnianie materiałów informacyjnych ułatwiających kobietom poznanie międzynarodowych standardów i gwarancji prawnych ochrony przed dyskryminacją, umożliwiających składanie skarg i uzyskanie zadośćuczynienia.

Odpowiedzialny za realizację

MS

Termin realizacji

zadanie stałe

AKTYWNOŚĆ EKONOMICZNA KOBIET

Kobiety mają w swoich społeczeństwach znacznie mniejsze od mężczyzn szanse dostępu do stanowisk dających władzę nad strukturami gospodarczymi. Prawie wszędzie na świecie kobiety praktycznie nie uczestniczą albo uczestniczą w niewielkim stopniu w podejmowaniu decyzji ekonomicznych, w szczególności kształtowaniu polityki finansowej, monetarnej, handlowej, podatkowej i płacowej. Skoro zaś często ta polityka stwarza ramy, w których kobiety i mężczyźni podejmują swoje indywidualne decyzje, między innymi w kwestii dzielenia czasu pomiędzy pracę opłacaną i nieopłacaną, więc aktualny poziom rozwoju struktur i strategii gospodarczych ma bezpośredni wpływ na dostęp kobiet i mężczyzn do ekonomicznych zasobów, na ich ekonomiczną siłę i w konsekwencji na stopień równości między kobietami i mężczyznami w wymiarze indywidualnym, rodzinnym i w skali całego społeczeństwa, (*Platforma Pekińska, pkt 150*)

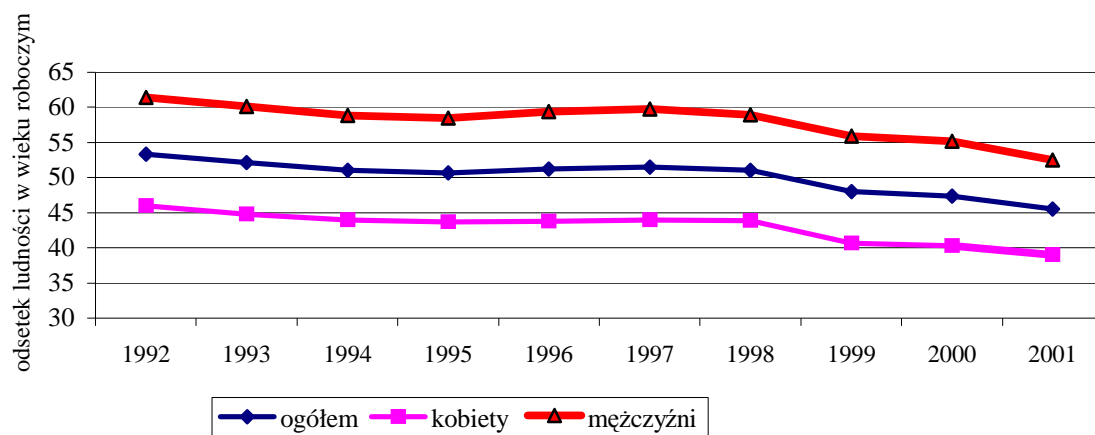
Dyskryminacja w kształceniu i szkoleniu, w zatrudnieniu i płacach, w awansowaniu i przesuwaniu z jednego stanowiska na analogiczne inne, sztywne warunki pracy, brak dostępu do zasobów produkcyjnych i nierówne obciążenie obowiązkami rodzinnymi, w połączeniu z brakiem lub niedostatkami takich usług jak opieka nad dzieckiem, nadal ograniczają zatrudnienie i mobilność kobiet oraz ich ekonomiczne i zawodowe perspektywy, stanowiąc dla nich źródło wielu stresów. (...) (*Platforma Pekińska, pkt 153*)

Utrzymujące się wciąż nierówności, przy jednoczesnym zauważalnym postępie, powodują, że konieczne staje się ponowne przemyślenie polityki zatrudnienia w celu włączenia do niej perspektywy kulturowej tożsamości płci (...)Dla realizacji pełnej równości kobiet i mężczyzn co do ich wkładu w rozwój gospodarki trzeba energicznie działać na rzecz równego uznania i równej oceny znaczenia, jakie mają dla społeczeństwa praca, doświadczenie, wiedza i wartości wnoszone przez kobiety i mężczyzn. (*Platforma Pekińska, pkt 163*)

AKTYWNOŚĆ EKONOMICZNA KOBIET - SYTUACJA W POLSCE

Kobiety stanowią ponad połowę ogółu bezrobotnych w Polsce – 51%. Stopa bezrobocia Kobiet wynosi 20%, mężczyzn – 17%¹. Kobiety, mimo że są lepiej wykształcone, godzą się pracować za niższą od mężczyzn płacę, są bardziej aktywne w poszukiwaniu zatrudnienia i elastyczne w reorientacji zawodowej, mają zdecydowanie mniejsze niż mężczyźni szanse na rynku pracy. Tendencja ta utrzymuje się, pomimo wprowadzenia odpowiednich rozwiązań prawnych, które przyznały prawo do opieki nad chorym dzieckiem, obydwojgu rodzicom (poprzednio przysługiwało ono tylko matce) oraz pozwoliły na dzielenie urlopu macierzyńskiego i wychowawczego pomiędzy matkę i ojca.

Wskaźnik zatrudnienia według BAEL w latach 1992–2001

Źródło: GUS

Wzrost bezrobocia wśród kobiet jest coraz wolniejszy. W 1999 roku wyniósł on 22,0%, w 2000 roku 14,1%, a w 2001 roku 10,1%. Nie oznacza to jednak, że grupa kobiet pozostających bez pracy maleje. Świadczą o tym dane na temat długotrwałego bezrobocia - ponad połowa z bezrobotnych kobiet (56,5%) oczekuje na pracę ponad rok (wśród mężczyzn – 39,3%).

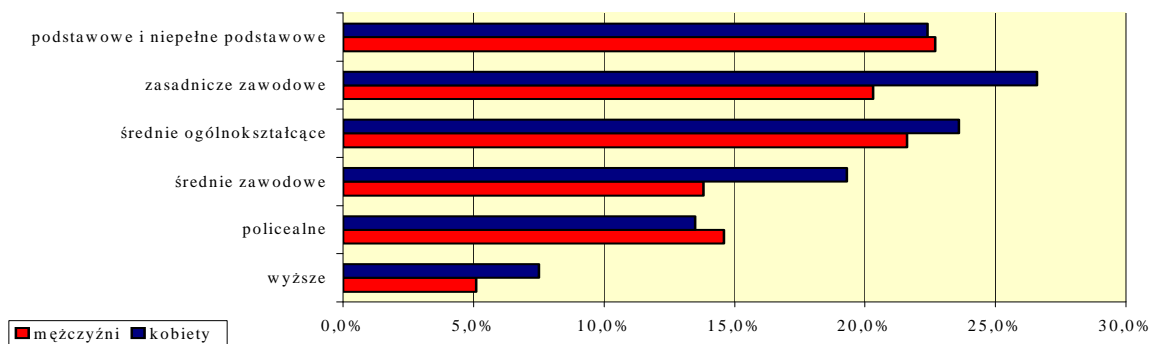
Przyczyny bezrobocia kobiet:

¹ GUS, czerwiec 2002

- przy restrukturyzacji zakładu pracy w pierwszej kolejności zwalniane są kobiety. Liczba kobiet, które tracą pracę z przyczyn dotyczących zakładu pracy jest w porównaniu z liczbą mężczyzn dwukrotnie wyższa;
- pracodawcy postrzegają kobiety jako pracowników mniej dyspozycyjnych;
- długotrwała bierność zawodowa (urlopy macierzyńskie, wychowawcze, opieka nad niepełnosprawnym członkiem rodziny) powodująca dezaktualizację kwalifikacji zawodowych;
- niewystarczający rozwój instytucjonalnej opieki nad małymi dziećmi ma znaczący i niekorzystny wpływ na mobilność zawodową kobiet i mężczyzn, zwłaszcza rodziców samotnie wychowujących dzieci.

Kobiety stanowią większość pracowników zatrudnionych przy pracach o dużej wrażliwości na zmiany na rynku pracy, natomiast w grupie o najwyższym prestiżu społecznym i względnej stabilności zawodowej, tj. wyższych urzędników państwowych oraz kierowników kobiety są w mniejszości.² Równocześnie od lat aktywne zawodowo kobiety legitymują się zdecydowanie lepszym wykształceniem niż mężczyźni,³ co nie przekłada się jednakże na poziom wynagrodzeń i dostęp do stanowisk pracy oraz możliwości awansu..

Stopa bezrobocia wg wykształcenia i płci w IV kw. 2001 r.

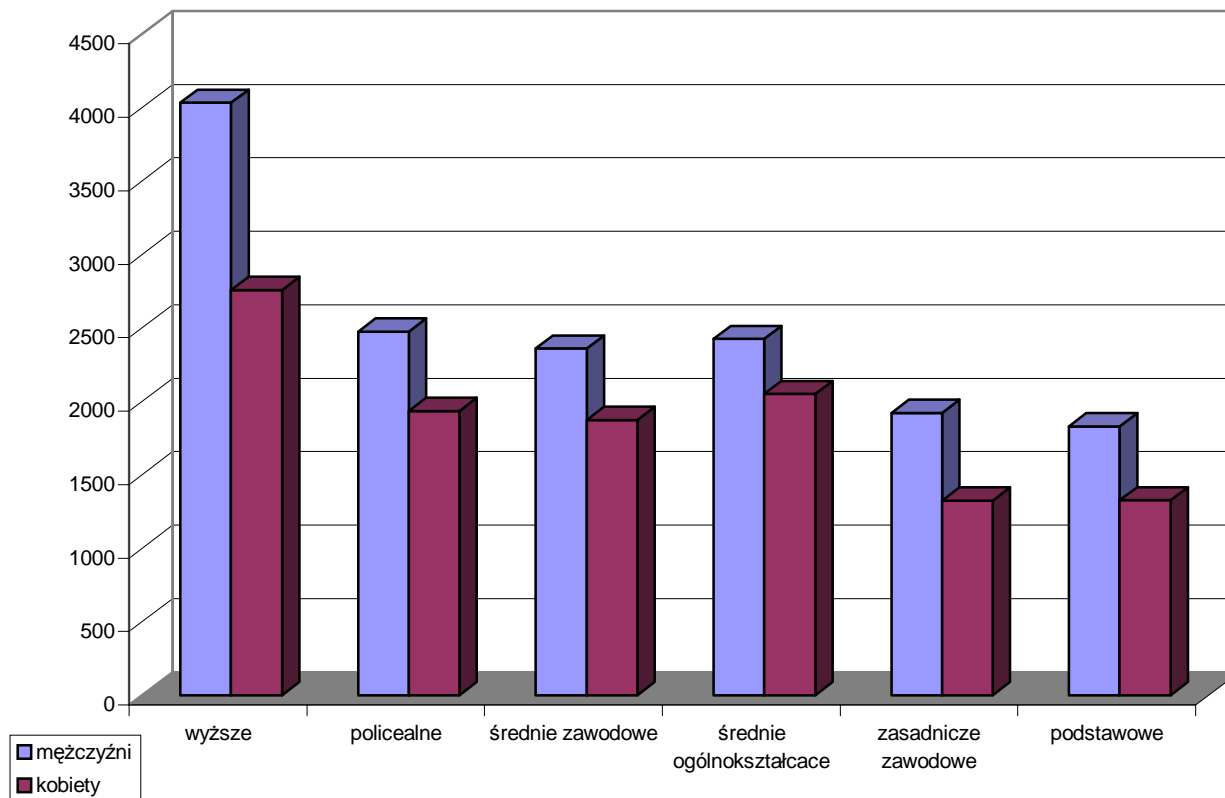

Źródło: GUS

² Rocznik Statystyczny Pracy 2001, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2002 r., tab. 13 Pracujący według grup zawodów w IV kwartale, str. 49

³ op. cit. tab. 12 Pracujący według poziomu wykształcenia, str. 48

Wynagrodzenie miesięczne według poziomu wykształcenia zatrudnionych w październiku 2001

Źródło: GUS

Kobiety stanowią 51% kończących szkolenia oraz 66,1% uczestników klubów pracy, co nie oznacza, że ich szanse na zatrudnienie są równe ich aktywności. Przy zatrudnianiu na konkretne stanowisko nie zawsze brane są pod uwagę kwalifikacje i staż pracy kobiet. Kobiety o takich samych kwalifikacjach jak mężczyźni otrzymują niższe wynagrodzenie za ten sam lub porównywalny rodzaj pracy, mimo konstytucyjnych gwarancji w tej kwestii.

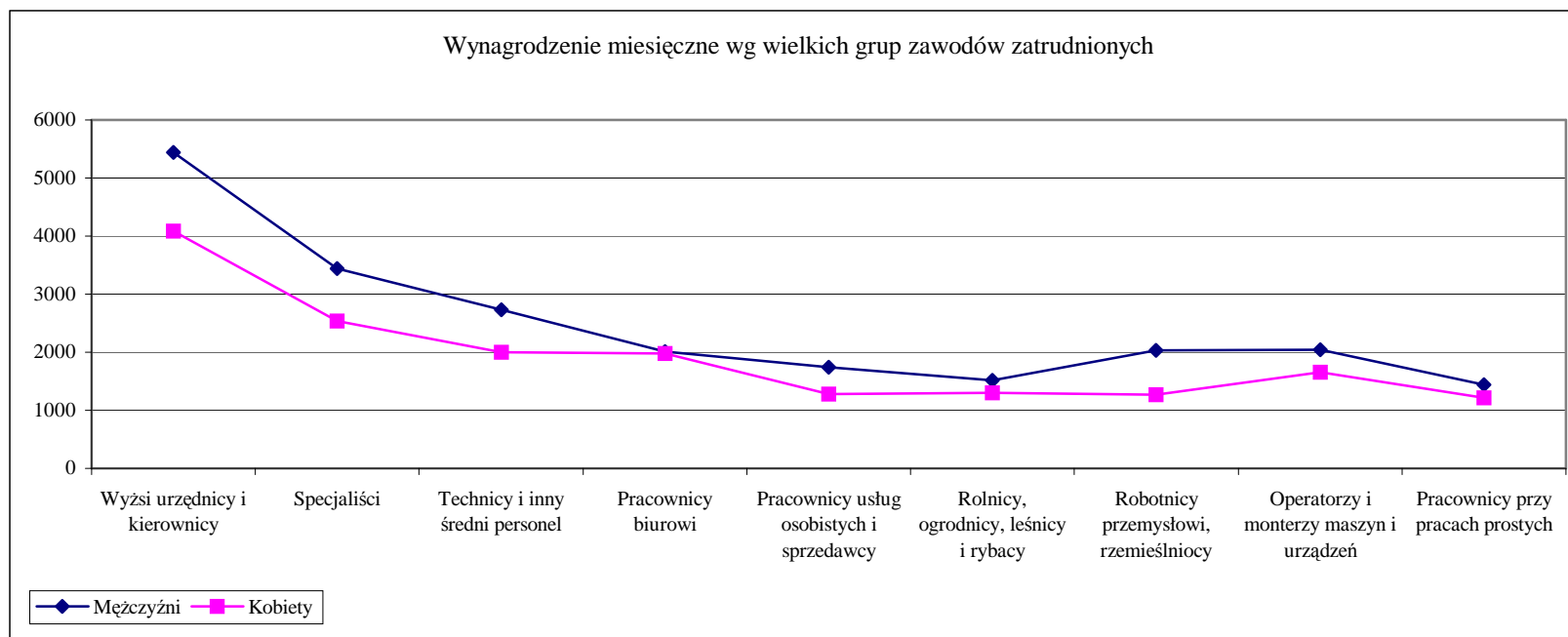
Tradycyjnie już kobiety dominują w tych działach gospodarki, w których płace z trudem osiągają poziom średniej krajowej - czyli m.in. w dziale edukacja gdzie stanowią - 73,8% pracujących, w ochronie zdrowia i pomocy społecznej - 83%, hotelach i restauracjach - 67,5% oraz pośrednictwie finansowym - 70,2%⁴. Jedynie ostatni z wymienionych działów uznawany jest za jeden z bardziej dochodowych, lecz kobiety zajmują w nim głównie stanowiska pomocnicze i wykonawcze, w pionie decyzyjnym jest

⁴ Pracujący w gospodarce narodowej w 2001 r., GUS, Warszawa 2002, Tab. 2 Pracujący według statusu zatrudnienia, sekcji i działów, str. 2 – 9.

ich nadal niewiele. Równocześnie wszystkie wymienione działy prócz edukacji i ochrony zdrowia charakteryzują się dużą wrażliwością na zmiany koniunktury na rynku i fluktuacją pracowników.

O dużej aktywności kobiet na rynku pracy świadczy nie tylko ich gotowość do doskonalenia zawodowego i elastyczne podejścia do własnych kwalifikacji w momencie poszukiwania pracy, lecz również podejmowanie własnej działalności gospodarczej.

Według badań przeprowadzonych przez Międzynarodowe Forum Kobiet⁵, w grupie przedsiębiorców 45 % stanowią kobiety. Najwięcej firm prowadzonych przez nie powstało w okresie 1990-1995. Przeciętnie firmy prowadzone przez kobiety są nieco mniejsze niż prowadzone przez mężczyzn. Kobiety specjalizują się głównie w prowadzeniu firm zajmujących się handlem i naprawami oraz usługami, takimi jak obsługa księgowa, marketing, konsulting, organizacja imprez i targów.

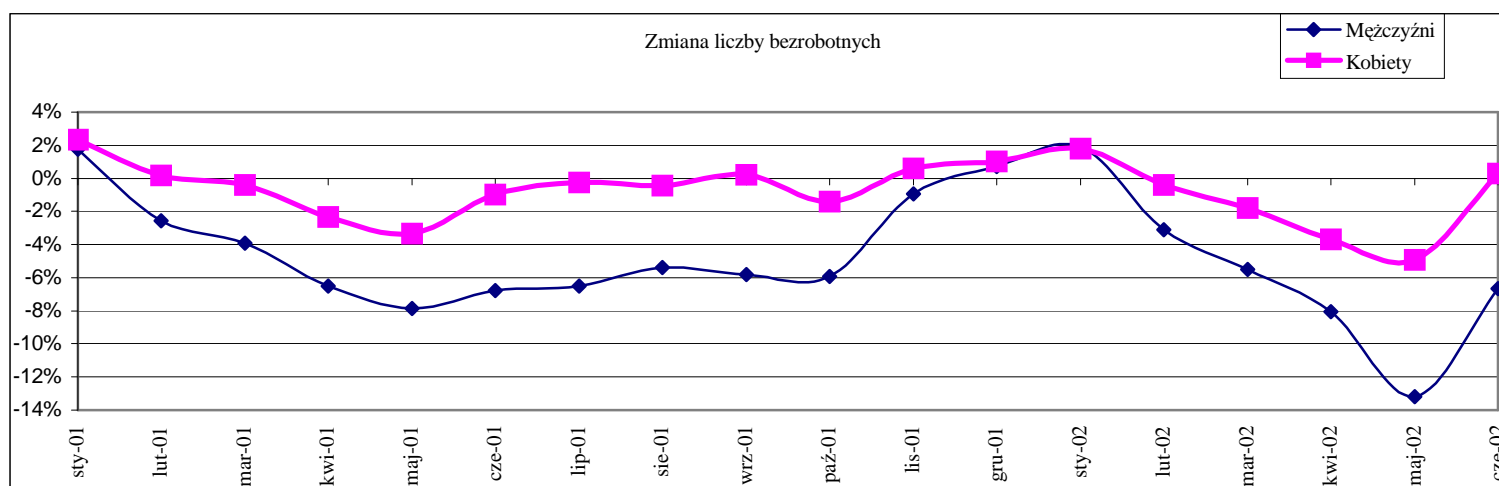

Źródło: GUS

Istniejąca nierównowaga w wynagrodzeniach kobiet i mężczyzn ma znaczny wpływ nie tylko na funkcjonowanie rynku pracy, ale również na sferę świadczeń społecznych będących pochodną sytuacji dochodowej ludności.

⁵ Badania fokusowe MFK – 1999 r.

Ze względu na niższe płace i krótszy staż ubezpieczeniowy wynikające z możliwości przejścia na emeryturę przez kobiety w wieku 60 lat, a przez mężczyzn w wieku 65 lat, świadczenia emerytalne kobiet są znacznie niższe. Przy wyliczeniu świadczenia emerytalnego bierze się bowiem pod uwagę liczbę lat składkowych i nieskładkowych czyli np. urlop wychowawczy, pozostawanie w bezrobociu przy zachowaniu statusu bezrobotnego bez prawa do zasiłku. Ponieważ kobiety częściej bywają długotrwale bezrobotne i to one głównie przejmują opiekę nad dziećmi, w rezultacie otrzymują zdecydowanie niższe świadczenia emerytalne. Jednak już samo różnicowanie wieku emerytalnego, bez uwzględniania innych czynników wpływających na wymiar świadczenia - ma znaczenie zasadnicze dla wysokości emerytur. Przy tak zróżnicowanym wieku emerytalnym, gdyby przyjąć założenie, iż kobieta i mężczyzna rozpoczynają pracę w 2000 r. mając 20 lat i ich kariera zawodowa przebiega tak samo, to w dniu przejścia na emeryturę kobieta może liczyć na 66% świadczenia jakie będzie przysługiwało mężczyźnie po osiągnięciu przez niego wieku emerytalnego.(wg. wyliczeń MGPIPS)

Źródło: GUS

Kolejnym czynnikiem osłabiającym pozycję kobiet na rynku pracy jest niski poziom dostępności usług opiekuńczych. Rozwój infrastruktury instytucji publicznych wspierających realizację funkcji domowych i pozwalających na łączenie ich z pracą zawodową - zarówno przez kobiety, jak i mężczyzn - nie jest zadowalający. Natomiast usługi prywatne w tym zakresie dostępne są jedynie dla rodzin o wyższych dochodach. Brak rozpowszechnienia i stosowania przez pracodawców elastycznych form zatrudnienia i przywiązanie do tradycyjnego sposobu organizacji pracy stanowi kolejne utrudnienie w godzeniu ról rodzinnych i zawodowych przez kobiety i mężczyzn, co powoduje, że mniej zazwyczaj zarabiające od mężczyzn kobiety, zmuszone są do

rezygnacji z pracy. Należy jednak podkreślić, że w roku 2001 wprowadzono możliwość dzielenia urlopu macierzyńskiego pomiędzy oboje rodziców.

W zdecydowanie najtrudniejszej sytuacji znajdują się rodziny niepełne. Zgodnie z danymi z mikrospisu przeprowadzonego przez GUS w 1995 roku, w Polsce w tym okresie było 905 tys. matek samotnie wychowujących dzieci w wieku do 24 lat⁶. W rodzinach samotnych matek, w roku 2000 odnotowano poziom dochodów na osobę w wysokości 510, 74 zł i tylko dla 45% - dochód rodziny pochodził z pracy najemnej, dla 5,2% z własnej działalności gospodarczej i dla 1,4 % indywidualnego gospodarstwa rolnego. Pozostałe rodziny utrzymywały się z darowizn osób prywatnych i różnego rodzaju świadczeń społecznych.⁷ Należy przypuszczać, że sytuacja tej grupy nadal nie uległa poprawie ze względu na jej małą mobilność i wysokie bezrobocie na rynku. W roku 2001 z możliwości rozliczenia się razem z dzieckiem skorzystało 509 018 podatników⁸ - są to osoby uzyskujące dochód podlegający opodatkowaniu podatkiem od osób fizycznych i będące jedynymi żywicielami rodziny. Tym samym wskazana liczba nie odzwierciedla pełnej liczebności tej grupy. W roku 2001 z usług pomocy społecznej skorzystały 245 034 rodziny niepełne.

Szczegółowe uregulowania dotyczące rynku pracy mające zagwarantować, zgodnie z wymogami prawa wspólnotowego, równe traktowanie kobiet i mężczyzn funkcjonują w prawie polskim od stycznia 2002 roku, kiedy to dodany został do Kodeksu pracy rozdział IIa, wprowadzający zakaz dyskryminacji ze względu na płeć w stosunkach pracy. W regulacji tej znalazła się również definicja dyskryminacji bezpośredniej i pośredniej oraz istotna zasada, funkcjonująca w prawie europejskim: przeniesienia ciężaru dowodu. Zgodnie z nią, to pracodawca w trakcie postępowania przed sądem pracy musi udowodnić, że podejmując decyzję o niezatrudnieniu pracownika, czy ograniczając dostęp do awansów lub szkoleń, kierował się przesłankami innymi niż płeć pracownika. Znalazła się również w Kodeksie kolejna istotna zasada, zawarta już w Konstytucji RP (art.33), iż kobiety i mężczyźni mają prawo do takiej samej płacy za taką samą pracę lub pracę tej samej wartości. W projekcie kolejnej nowelizacji Kodeksu pracy, zawarto definicję molestowania, a także molestowania seksualnego, mówiącą o tym, iż jest to „*każde nieakceptowane zachowanie o charakterze seksualnym lub inne zachowanie odnoszące się do płci pracownika, którego celem lub skutkiem jest naruszenie godności lub poniżenie albo upokorzenie pracownika*”. Pracodawcę uczyniono odpowiedzialnym za kształtowanie godnego środowiska pracy, a także wprowadzono kary finansowe za naruszanie tych zasad. Następne elementy europejskiego dorobku prawnego zawartego w Dyrektywach unijnych, znajdują się w trakcie implementacji do prawa polskiego.

⁶ Podstawowe informacje o rozwoju demograficznym Polski w latach 1999 – 2000, GUS, Warszawa 2001, Tab. 3 Rodziny według typów i liczby dzieci do lat 24 pozostających na utrzymaniu w latach 1988 i 1995, str. 22

⁷ Wg. danych Departamentu Świadczeń na Rzecz Rodziny, MGP i PS

⁸ wg. danych Departamentu Podatków Bezpośrednich, MF

AKTYWNOŚĆ EKONOMICZNA Kobiet – UNIA EUROPEJSKA

Problematyka równych szans kobiet i mężczyzn w sferze działalności ekonomicznej i społecznej jest regulowana w Unii Europejskiej przez *Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską* oraz Dyrektywy Rady dotyczące zasady równego traktowania kobiet i mężczyzn na rynku pracy i w sferze zabezpieczenia społecznego, jak również wpisana została do unijnej strategii zatrudnienia, jako jeden z jej czterech głównych filarów.

Kwestie te uregulowane są przez następujące Dyrektywy:

- Dyrektywa Rady 200/78/WE z dnia 27 listopada 2000 r. Ustanawiająca ogólne ramy równego traktowania w zakresie zatrudnienia i życia zawodowego,
- Dyrektywa Rady 97/80/WE z dnia 15 grudnia 1997 r. W sprawie ciężaru dowodu w sprawach o dyskryminację ze względu na płeć,
- Dyrektywa Rady 96/34/EC z dnia 3 czerwca 1996 r. W sprawie porozumienia ramowego na temat urlopu rodzicielskiego,
- Dyrektywa Rady 92/85/EWG z dnia 19 października 1992 r. W sprawie wprowadzenia środków na rzecz poprawy zdrowia i bezpieczeństwa pracy pracownic w ciąży, w położeniu i karmiących piersią,
- Dyrektywa Rady 86/613/EWG z dnia 11 grudnia 1986 r. W sprawie stosowania zasady równego traktowania mężczyzn i kobiet pracujących na własny rachunek, w tym w rolnictwie, oraz w sprawie ochrony kobiet pracujących na własny rachunek w czasie ciąży i ochrony macierzyństwa,
- Dyrektywa Rady 79/7/EWG z dnia 19 grudnia 1978 r. dotycząca stopniowej realizacji zasady równego traktowania kobiet i mężczyzn w dziedzinie zabezpieczenia społecznego,
- Dyrektywa Rady 76/207/EWG z dnia 9 lutego 1976 r. w sprawie wprowadzenia w życie zasady równego traktowania mężczyzn i kobiet w zakresie dostępu do zatrudnienia, szkoleń zawodowych i awansów oraz w zakresie warunków pracy znowelizowana Dyrektywą Rady 2002/73/UE z 23 września 2002 r.,
- Dyrektywa Rady 75/117/EEC z dnia 10 lutego 1975 r. W sprawie zbliżenia ustawodawstwa państw członkowskich w zakresie stosowania zasady równego traktowania kobiet i mężczyzn.

Zadanie to znalazło się także w *Wytocznych w sprawie zatrudnienia* w roku 1998 ponieważ uznano, że kobiety nadal napotykały na trudności w dostępie do pracy, kariery zawodowej oraz w godzeniu obowiązków rodzinnych i zawodowych. Mimo zalecenia dla państw członkowskich, zapisanego w *Traktacie* w art. 141 ust. 1 i doprecyzowanego w Dyrektywie 75/117/EEC⁹, zapewnienia stosowania zasady jednakowego wynagradzania mężczyzn i kobiet za jednakową pracę, lub za prace o tej samej

⁹ Dyrektywa Rady 75/117/EEC z dnia 10 lutego 1975 r. w sprawie zbliżenia ustawodawstwa państw członkowskich w zakresie stosowania zasady równego traktowania kobiet i mężczyzn

wartości, pensje kobiet nadal są niższe od wynagrodzeń mężczyzn¹⁰ i wynoszą od średnio 76 proc (w Niemczech) do 92 proc (Dania). Kobiety nadal zarabiają wyraźnie mniej niż mężczyźni w sektorze prywatnym – do 20 proc. Umieszczenie w wytycznych problematyki wyrównywania szans kobiet i mężczyzn na rynku pracy jest rezultatem występujących nadal w tym zakresie dysproporcji w krajach Unii Europejskiej, mimo wpisania zasady równości płci do podstawowych zasad funkcjonowania Wspólnoty¹¹. Z danych Urzędu Statystycznego w Luksemburgu wynika, że nadal dwa razy więcej mężczyzn niż kobiet zajmuje w Unii stanowiska kierownicze, a także, że kobiety stanowią większość w grupie bezrobotnych.

W związku z tym Unia widzi potrzebę zintensyfikowania polityk krajowych mających na celu wyrównanie szans kobiet i mężczyzn w dziedzinie zatrudnienia.

Wskazane w *Wytycznych* działania, które powinny się znaleźć w *krajowych politykach zatrudnienia* to m.in.:

- objęcie kobiet aktywnymi instrumentami polityki rynku pracy proporcjonalnie do stopy bezrobocia kobiet,
- eliminacja takich rozwiązań w dziedzinie świadczeń społecznych i podatków, które stanowią barierę dostępu kobiet do pracy,
- zwrócenie uwagi na respektowanie zasady jednakowej płacy za jednakową pracę lub pracę jednakowej wartości, zwrócenie uwagi na bariery w zakładaniu przez kobiety przedsiębiorstw i podejmowaniu przez nie działalności niezależnej,
- umożliwienie kobietom korzystania - dobrowolnie - z elastycznych form zatrudnienia, bez utraty perspektywy kariery zawodowej,
- tworzenie warunków dostępu kobiet do edukacji i kształcenia ustawicznego, w szczególności na temat nowych technologii.¹²

Wdrażanie wytycznych w zakresie wyrównywania szans kobiet w zatrudnieniu jest realizowane przez włączenie tej problematyki, między innymi, do wszystkich filarów wspólnej polityki zatrudnienia oraz ocenianie wpływu realizacji każdego z tych filarów na sytuację kobiet i mężczyzn. Głównym celem do którego powinna doprowadzić realizacja tej polityki jest uzyskanie zrównoważonej reprezentacji kobiet i mężczyzn we wszystkich sektorach aktywności i zawodach. Jedną z metod zmierzających do tego celu jest realizacja akcji pozytywnych i programów skierowanych do kobiet.

¹⁰ Wg. danych EUROSTATU

¹¹ Art. 2 i 3, *Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską* (wersja skonsolidowana), Dokumenty europejskie, T. III, Lublin 1999.

¹² Prof. dr hab. Irena Boruta, *Strategie zatrudnienia organizacji międzynarodowych UE, MOP, OECD*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2002, str. 6-20.

I. Cel strategiczny

Eliminacja dyskryminacji kobiet na rynku pracy

Działanie kierunkowe

1. Egzekwowanie prawa w celu eliminowania dyskryminacji kobiet przy zatrudnieniu i w warunkach pracy

Zadania programowe:

1. Upowszechnianie wiedzy na temat praw pracowniczych, zwłaszcza uprawnień związanych z macierzyństwem i rodzicielstwem oraz przeciwdziałaniem dyskryminacji ze względu na płeć.

Odpowiedzialni za realizację

PRdsRSKiM we współpracy z MGPIPS, PIP i organizacjami pozarządowymi

Termin realizacji

zadanie stałe

2. Podjęcie działań promocyjnych i edukacyjnych w zakresie wprowadzenia standardu niedyskryminacji płacowej kobiet.

Odpowiedzialni za realizację

PRdsRSKiM we współpracy z MGPIPS i PIP

Termin realizacji

od 2003

3. Monitorowanie przestrzegania regulacji prawnych dotyczących zakazu dyskryminacji kobiet oraz zasady równego traktowania i równych szans kobiet i mężczyzn na rynku pracy.

Odpowiedzialni za realizację

MGPIPS we współpracy z PIP i organizacjami pozarządowymi

Termin realizacji

zadanie stałe

Działanie kierunkowe

2. Likwidacja związanej z płcią segregacji i segmentacji na rynku pracy, jako przejawu pośredniej dyskryminacji kobiet

Zadania programowe:

1. Tworzenie programów mających na celu przełamywanie stereotypów w wyborze zawodu i rodzaju zatrudnienia przez kobiety i mężczyzn (segregacja pozioma).
2. Promowanie równego udziału kobiet i mężczyzn na stanowiskach decyzyjnych, stymulowanie szkolenia kobiet wiodącego do awansu zawodowego, zachęcanie kobiet do kariery w nietradycyjnych zawodach, szczególnie związanych z nauką i technologią.

Odpowiedzialni za realizację
MGPiPS, MENiS we współpracy z organizacjami pozarządowymi

Termin realizacji
zadanie stałe

Działanie kierunkowe

3. Współpraca z organizacjami pracodawców i pracobiorców

Zadania programowe:

1. Podnoszenie świadomości pracodawców i pracobiorców w zakresie równego statusu kobiet i mężczyzn na rynku pracy oraz zwalczania dyskryminacji ze względu na płeć.

Odpowiedzialni za realizację
PRdsRSKiM we współpracy z organizacjami pracodawców i pracobiorców

Termin realizacji
zadanie stałe

2. Zlecenie analizy porównawczej kosztów zatrudnienia kobiet i mężczyzn.

Odpowiedzialni za realizację

Termin realizacji

GUS we współpracy z MGPIPS, PIP oraz organizacjami pracobiorców i pracodawców

do 2005

3. Przygotowanie założeń polityki wyrównywania kosztów zatrudnienia kobiet i mężczyzn.

Odpowiedzialni za realizację
MGPIPS, MF, MZ

Termin realizacji
do 2005

4. Inicjowanie i propagowanie „akcji pozytywnych” przeciwdziałających dyskryminacji kobiet w zatrudnieniu.

Odpowiedzialni za realizację
PRdsRSKiM we współpracy z PIP i organizacjami pracodawców i pracobiorców,
jednostkami samorządu terytorialnego

Termin realizacji
zadanie stałe

II. Cel strategiczny

Przeciwdziałanie bezrobociu - zwiększenie możliwości zatrudnienia kobiet

Działanie kierunkowe

1. Rozwijanie szans i możliwości kobiet na rynku pracy

Zadania programowe:

1. opracowanie i prowadzenie szkoleń/przekwalifikowań zawodowych dla kobiet chcących podjąć pracę najemną, ze szczególnym uwzględnieniem:
 - a. długotrwale bezrobotnych;
 - b. samotnych matek;
 - c. niepełnosprawnych;
 - d. mieszkanek terenów wiejskich.

Odpowiedzialni za realizację

PRdsRSKiM we współpracy z MGPIPS, w porozumieniu z wojewódzkimi i powiatowymi urzędami pracy i organizacjami pozarządowymi

Termin realizacji

zadanie stałe

2. Poszerzanie dostępu kobiet do wiedzy, efektywnych szkoleń zawodowych, usług doradczych i pośrednictwa pracy, także poza tradycyjnymi dla nich obszarami zatrudnienia.

Odpowiedzialni za realizację

MGPIPS, MENiS, PARP we współpracy z organizacjami pracodawców, pracobiorców i organizacjami pozarządowymi

Termin realizacji

zadanie stałe

Działanie kierunkowe

2. Wspieranie przedsiębiorczości kobiet

Zadania programowe:

1. Uwzględnianie skutków projektowanych strategii oraz programów gospodarczych w aspekcie przestrzegania zasady równych szans kobiet i mężczyzn.

Odpowiedzialni za realizację

Organy administracji rządowej we współpracy z PRdsRSKiM

Termin realizacji

zadanie stałe

2. Włączenie wymogu wspierania przedsiębiorczości kobiet do kontraktów wojewódzkich.

Odpowiedzialni za realizację

MGPiPS we współpracy z samorządem województwa

Termin realizacji

zadanie stałe

3. Upowszechnianie wiedzy dotyczącej regulacji prawnych, dostępu do pożyczek i kredytów oraz szkoleń i doradztwa w dziedzinie przedsiębiorczości.

Odpowiedzialni za realizację

MGPiPS, PARP we współpracy z organizacjami pozarządowymi

Termin realizacji

zadanie stałe

Działanie kierunkowe

3. Rozwijanie opieki nad dziećmi oraz osobami zależnymi jako wsparcie aktywności ekonomicznej kobiet

Zadania programowe:

1. Upowszechnianie opieki instytucjonalnej, także dla grup najsłabszych finansowo
 - nad dziećmi (żłobki, przedszkola, świetlice, zorganizowany wypoczynek);
 - nad osobami zależnymi: osoby niepełnosprawne, starsze.
2. Rozszerzanie udziału organizacji pozarządowych w tworzeniu i prowadzeniu placówek opiekuńczych i opiekuńczo-wychowawczych.

Odpowiedzialni za realizację

MGPiPS, MZ, MENiS we współpracy z jednostkami samorządu terytorialnego i organizacjami pozarządowymi

Termin realizacji

zadanie stałe

3. Promowanie partnerskiego modelu rodziny.

Odpowiedzialni za realizację

PRdsRSKiM we współpracy z MGPIPS, MENiS oraz organizacjami pozarządowymi

Termin realizacji

zadanie stałe

Działanie kierunkowe

4. Ograniczenie nierejestrowanego zatrudnienia kobiet (tzw. „szara strefa”)

Zadania programowe:

1. Analiza przyczyn pracy kobiet w „szarej strefie”.

Odpowiedzialni za realizację

GUS we współpracy z MGPIPS oraz PIP

Termin realizacji

do 2005

2. Opis i ocena skali zjawiska.

Odpowiedzialni za realizację

GUS we współpracy z PIP

Termin realizacji

do 2005

3. Przygotowanie innowacyjnych rozwiązań ekonomicznych i formalno-prawnych ułatwiających wychodzenie z „szarej strefy”.

Odpowiedzialni za realizację

MGPIPS, MF we współpracy z organizacjami pracodawców i pracobiorców

Termin realizacji

od 2005

III. Cel strategiczny

Przeciwdziałanie feminizacji ubóstwa

Działanie kierunkowe

1. Identyfikacja grup szczególnego ryzyka

Zadania programowe:

1. Systemowa i kompleksowa analiza dochodów i warunków egzystencji kobiet (z podziałem na wieś i miasto) ze względu na:
- stan zdrowia;
 - stan rodzinny;
 - wiek;

- status na rynku pracy;
- warunki zamieszkania;
- bezdomność;
- wykształcenie;
- uzależnienia;
- przemoc w rodzinie;
- obywatelstwo;
- wyznanie;
- przynależność do mniejszości narodowej lub etnicznej.

Odpowiedzialni za realizację

MGPiPS, GUS we współpracy z organizacjami pozarządowymi

Termin realizacji

2004

Zadanie programowe:

2. Przygotowanie i wdrożenie programów poprawy sytuacji ekonomicznej kobiet zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Odpowiedzialni za realizację

MGPiPS, MF we współpracy z PRdsRSKiM oraz jednostkami samorządu terytorialnego i organizacjami pozarządowymi

Termin realizacji

do 2005

Zadanie programowe:

3. Opracowanie zasad zmierzających do uelastycznienia i zrównania wieku emerytalnego kobiet i mężczyzn.

Odpowiedzialny za realizację

MGPiPS

Termin realizacji

2004

PRZEMOC WOBEC KOBIET

Przemoc wobec kobiet stanowi barierę na drodze do osiągnięcia równości, rozwoju i pokoju. Przemoc wobec kobiet narusza, ogranicza lub uniemożliwia kobietom korzystanie z przysługujących im praw człowieka i podstawowych wolności. We wszystkich społeczeństwach, w mniejszym lub większym stopniu, niezależnie od dochodu, klasy społecznej i kultury, kobiety i dziewczęta stają się przedmiotem fizycznej, seksualnej lub psychicznej przemocy. Niski status społeczny i ekonomiczny kobiety może być zarówno przyczyną, jak i konsekwencją przemocy wobec kobiet (*Platforma Pekińska, pkt 112*).

Termin *przemoc wobec kobiet* oznacza każdy akt przemocy, zarówno publiczny jak i prywatny, łącznie z groźbą jej użycia, wymuszeniem i samowolnym pozbawieniem wolności, który ma za podłoże kulturalną tożsamość płci i prowadzi lub może prowadzić do fizycznego, seksualnego lub psychicznego urazu względnie cierpienia kobiety (*Platforma Pekińska, pkt 113*).

Przemoc wobec kobiet jest przejawem historycznej nierówności sił w stosunkach pomiędzy kobietami a mężczyznami, która doprowadziła do zdominowania i dyskryminowania kobiet przez mężczyzn oraz stanowi barierę dla pełnego awansu kobiet. Stosowanie przemocy wobec kobiet na różnych etapach ich życia wiąże się z wzorcami kulturowymi, w szczególności z niektórymi tradycyjnymi praktykami i zwyczajami, pociągającymi za sobą szkodliwe skutki, oraz wszelkimi zachowaniami ekstremistycznymi o podłożu rasowym, płciowym, językowym lub religijnym, które utrzymują niski status kobiety w rodzinie, miejscu pracy, lokalnej społeczności i całym społeczeństwie. Sytuacje w tym względzie pogarszają jeszcze pewne formy presji społecznej, a zwłaszcza wstyd powstrzymujący przed ujawnianiem aktów przemocy wobec kobiet, brak dostępu kobiet do informacji, pomocy i ochrony prawnej, brak przepisów prawnych skutecznie zabezpieczających kobiety przed przemocą, niepowodzenia dotychczasowych prób istniejącego prawa, niedostateczne zaangażowanie instytucji władzy publicznej w podnoszenie poziomu świadomości oraz stosowanie istniejącego prawa, brak odpowiednich metod i środków wychowawczych i innych, które mogłyby przeciwdziałać przyczynom i skutkom przemocy (*Platforma Pekińska, pkt 118*).

PRZECIWDZIAŁANIE PRZEMOCY WOBEC KOBIEC - SYTUACJA W POLSCE

Polska podpisała i respektuje wszystkie międzynarodowe akty dotyczące zwalczania dyskryminacji kobiet, w tym przemocy i handlu ludźmi. Trwają prace nad doskonaleniem prawa w kierunku zwiększenia skuteczności przeciwdziałania przemocy wobec kobiet, ścigania jej sprawców i zbudowania w Polsce systemu wsparcia i pomocy dla kobiet-ofiar przemocy i handlu ludźmi. Sejm przyjął ustawy o ratyfikowaniu przez Polskę *Protokołu Fakultatywnego do Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet* i *Protokołu do Konwencji o zwalczaniu przestępczości zorganizowanej w sprawie zapobiegania, zwalczania i karania handlu ludźmi*.

Przyjęty w sierpniu 2002 r. Rządowy Program Poprawy Bezpieczeństwa Obywateli *Bezpieczna Polska* określa ściganie i zwalczanie przemocy wobec kobiet i dzieci w rodzinie jako jedno z najważniejszych zadań państwa w dziedzinie zwalczania przestępstw kryminalnych najdotkliwiej odczuwanych przez społeczeństwo.

Program przewiduje także zapewnienie odpowiednich środków finansowych na wykonywanie zapisanych w nim zadań, co powinno się przyczynić do znaczącej poprawy sytuacji w zakresie przeciwdziałania i zwalczania przemocy wobec kobiet i dzieci. Przedstawiając rzeczywistą sytuację w zakresie przeciwdziałania przemocy wobec kobiet, należy podkreślić, że stosunkowo do dobrego, choć wymagającemu doskonalenia prawa, towarzyszy na ogół niezadowolająca, a niekiedy po prostu zła praktyka stosowania prawa. W polskim systemie prawnym brakuje przede wszystkim **skutecznych mechanizmów izolacji sprawcy od ofiary przemocy (nakazu opuszczenia miejsca zamieszkania, zakazu zbliżania się do ofiary)**.

Należy rozwijać systemowe działania podejmowane przez odpowiednio przygotowane służby. **Poprawy wymagają działania wszystkich służb i instytucji odpowiedzialnych za realizację prawa do bezpieczeństwa w rodzinie tj.:**

- policji (nie podejmowanie lub zła interwencja);
- prokuratury, sądownictwa (niewystarczająca znajomość specyfiki przestępstwa przemocy w rodzinie, przewlekłość postępowań, zbyt niskie, nieadekwatne do stopnia pokrzywdzenia wyroki, niewystarczający nadzór nad skazanymi, którym zawieszono wykonanie kary, nieodwieszanie wykonania kary mimo popełniania tego samego przestępstwa);
- pomocy społecznej (nieuwzględnianie specyfiki pokrzywdzenia na skutek przemocy w katalogu wskazań do udzielenia pomocy w ustawie o pomocy społecznej);
- systemu opieki zdrowotnej (brak wiedzy w zakresie potrzeb ofiar przemocy, odpłatne obdukcje);
- systemu szkolnictwa (brak programów z zakresu profilaktyki przemocy w szkołach wszystkich szczebli).

Niewystarczająca jest nadal świadomość prawna społeczeństwa, brakuje kampanii edukacyjnych dostarczających wiedzy i umiejętności w zakresie zapobiegania i zwalczania przemocy.

Najszerzy system pomocy zbudowały organizacje pozarządowe. W prowadzonych przez nie placówkach wiele kobiet i dzieci – ofiar przemocy otrzymuje pomoc prawną i socjalną oraz bezpieczne tymczasowe schronienie. Kobięce organizacje pozarządowe udzielają także pomocy ofiarom handlu ludźmi. Prowadzą działania edukacyjne, wydawnicze, szkolą wolontariuszy i pracowników służb i instytucji.

Najbardziej znane **kampanie społeczne przeprowadzone przez organizacje pozarządowe**, dzięki którym informacja na temat przemocy w rodzinie i możliwości uzyskania pomocy dotarła do społeczeństwa: *Stop przemocy wobec kobiet, Powstrzymać przemoc w rodzinie, Dzieciństwo bez przemocy, Masz prawo marzyć masz prawo wiedzieć* (dotycząca handlu ludźmi), *Zły dotyk - boli całe życie*.

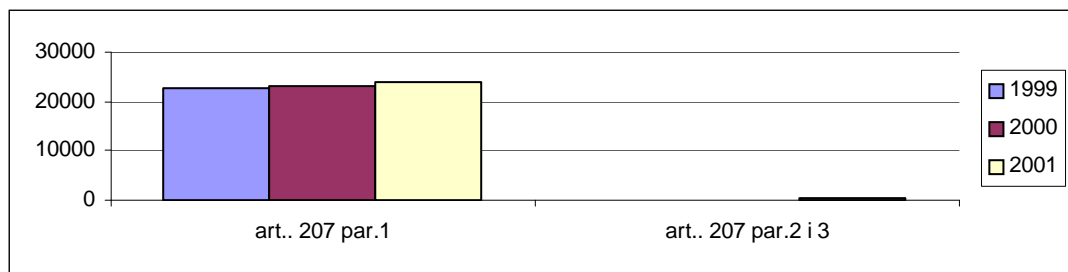
Dzięki nim wzrasta społeczna świadomość dotycząca przemocy wobec kobiet i dzieci. Polepsza się także jakość i dostępność usług pomocowych dla ofiar przemocy.

Przemoc wobec kobiet w danych statystycznych.

Większość dostępnych statystyk dotyczących ofiar przemocy publikowanych przez GUS, w tym także statystyki policyjne i sądowe nie są segregowane ze względu na płeć i wiek ofiar oraz relacje ofiar i sprawców przemocy (pokrewieństwo, powinowactwo, inny związek). Według badań CBOS z 1993 i 1996 roku 18% mężatek było ofiarami przemocy fizycznej ze strony męża. Spośród rozwiedzionych kobiet 41% podało, że było często bitych przez swojego męża, a 21% sporadycznie doznawało przemocy fizycznej z jego strony. 32% kobiet rozwiedzionych wskazało przemoc fizyczną jako główną przesłankę wystąpienia o rozwód.¹³

Organizacje pozarządowe szacują się, że ok. 25 - 30% kobiet w Polsce doznaje przemocy fizycznej ze strony swoich mężów lub partnerów.

Przestępstwa z art. 207 §1 oraz § 2 i 3¹⁴ (znęcanie się)

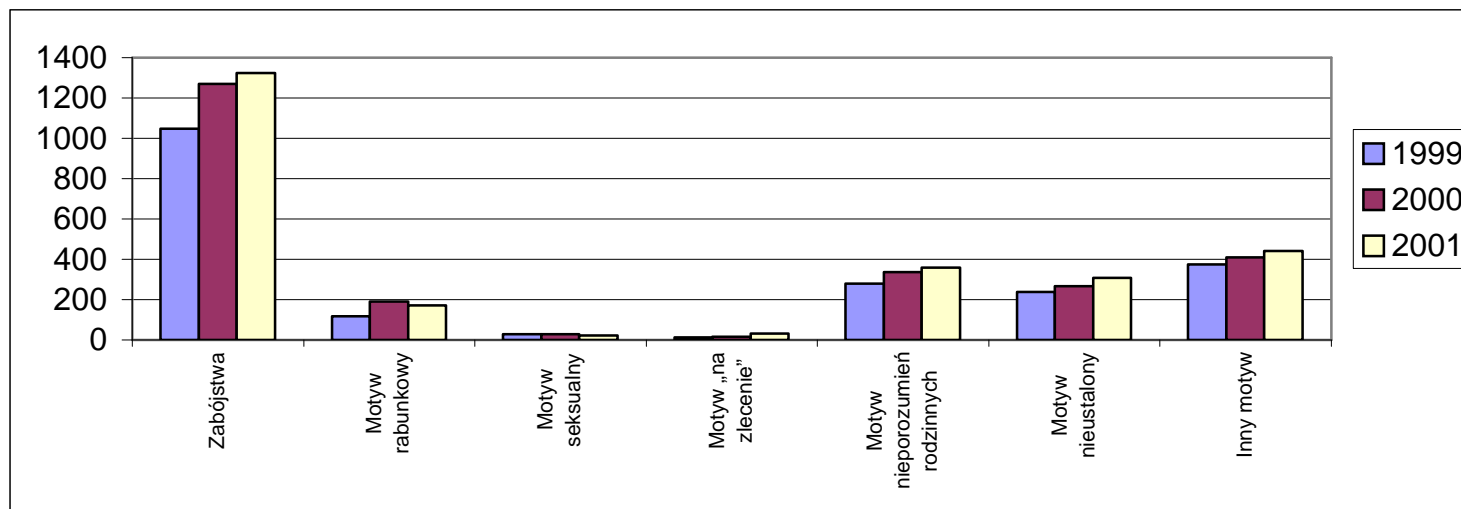

¹³ Kobiety w Polsce w latach 90, Centrum Praw Kobiet, Warszawa 2003 r.

¹⁴ dane KG Policji, www.kgp.gov.pl/statys/a207kk.htm

Źródło: KG Policji

Morderstwa według motywów

Blisko 1/3 zabójstw w Polsce jest związana z konfliktem w rodzinie.

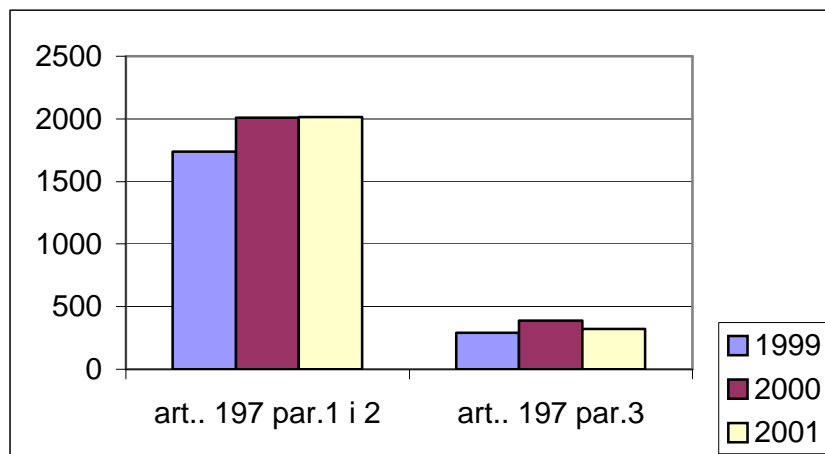
Zabójstwa – dane statystyczne dotyczące liczby przestępstw stwierdzonych w odniesieniu do zabójstw o różnych motywach¹⁵
Dane policyjne mówią, że rocznie w wyniku tzw. nieporozumień rodzinnych **traci życie ok. 200 kobiet**, co roku **ok. 50 kobiet** będących ofiarami przemocy ze strony swoich mężów **popelnia samobójstwo**.

Przemoc, której doznają kobiety, bardzo często zmusza je do ucieczki. Tracą wówczas dach nad głową, a odzyskanie mieszkania trwa wiele lat, zdarza się że jest niemożliwe. Najczęściej znajdują pomoc w schroniskach dla bezdomnych. Doznanie przemocy, której skutkiem jest konieczność opuszczenia własnego domu, nie jest wskazaniem do uzyskania pomocy z mocy ustawy o pomocy społecznej. W związku z tym **brakuje danych co do liczby kobiet i dzieci, ofiar przemocy w rodzinie, które jako osoby bezdomne otrzymują schronienie w schroniskach**.

¹⁵ dane KG Policji , www.kgp.gov.pl/statys/a148.htm

Formą przemocy wobec kobiet jest **przestępstwo zgwałcenia**. Statystyki policyjne mówią o ok. 2 tys. zgwałceń rocznie. Przestępstwo to nie jest ścigane z oskarżenia publicznego, lecz wszczynane na wniosek osoby pokrzywdzonej. Utrzymujący się stereotyp, że jest to przestępstwo, za które część winy ponosi sama ofiara, bo zachowywała się prowokująco, nieostrożnie lub nie *wystarczająco przestrzegała zasady obyczajowości*, powoduje, że tylko nieliczne kobiety, ofiary zgwałceń składają wniosek o ściganie sprawców takiego przestępstwa, a **ciemna liczba zgwałceń**, jak szacują organizacje pozarządowe udzielające pomocy zgwałconym kobietom, **może być nawet dziesięciokrotnie wyższa niż liczba zgwałceń zgłaszana organom ścigania**.

Przestępstwa z art. 197§1 i 2 oraz §3¹⁶ (zgwałcenie)

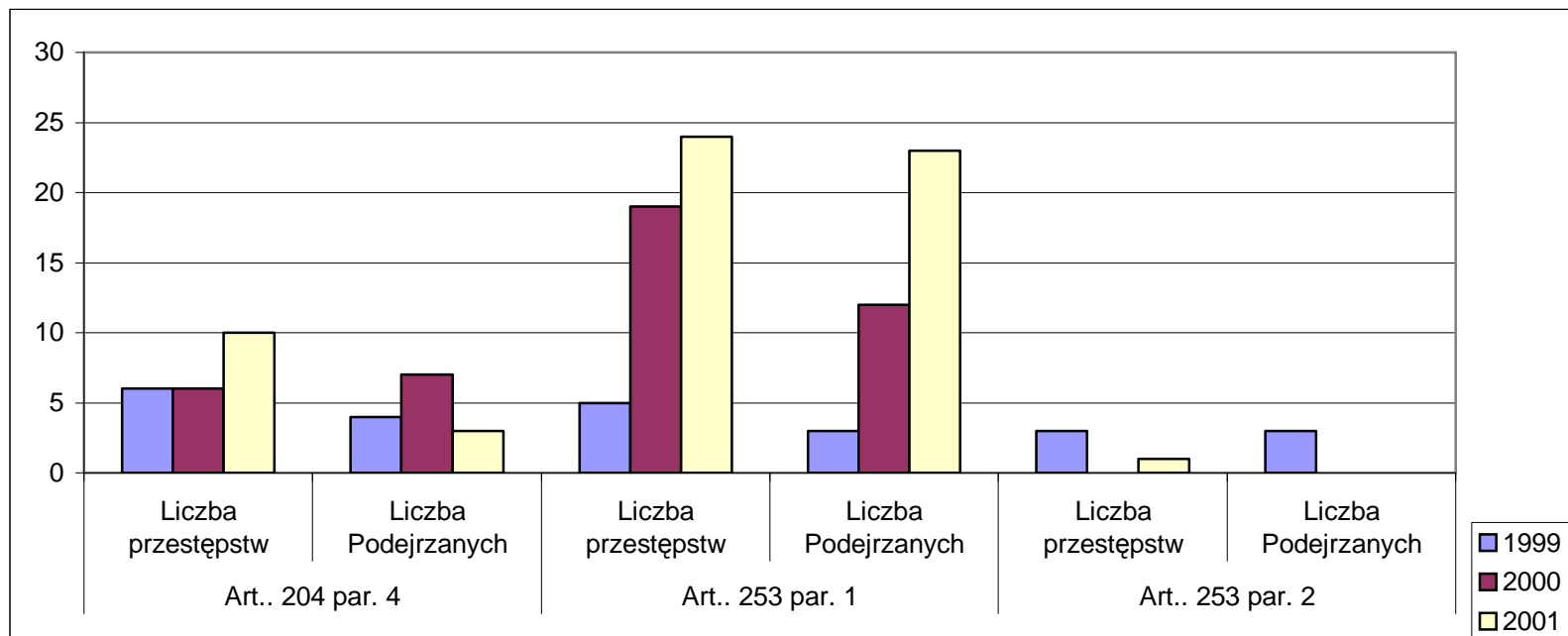

Źródło: KG Policji

Jednym z ubocznych skutków transformacji ustrojowej i wynikającego z niej otwarcia granic jest wzrost liczby przestępstw związanych z **handlem ludźmi, pornografią i eksploatacją prostytutki**. Ich ofiarami są przede wszystkim kobiety, ale rośnie także liczba ofiar nieletnich - dziewczynek i chłopców.

Mimo tego, że przestępstwa związane z handlem ludźmi i eksploatacją prostytutki popełniane są najczęściej przez zorganizowane grupy przestępcze, często międzynarodowe, brakuje jak dotąd spójnego programu ich zwalczania, obejmującego zintegrowany system pomocy ofiarom tych przestępstw w Polsce.

¹⁶ Dane KG Policji, www.kgp.gov.pl/statys/a197_kk.htm

Przestępstwa z art. 204 §4, art.253 §1, art.253 §2¹⁷
(nielegalny handel i eksploatacja prostytutki)

Źródło: KG Policji

Opinie o przemocy domowej

W lutym 2002 r. przeprowadzono badanie na reprezentatywnej próbie losowo – adresowej dorosłych mieszkańców Polski. W ocenie większości badanych (79%) nie ma takiej sytuacji, która usprawiedliwiałaby bicie kogoś. Większość badanych (75%) opowiada się za karaniem wszystkich aktów przemocy. Tylko połowa badanych wierzy w skuteczność instytucji, do których ofiary przemocy w rodzinie mogą zgłosić się i otrzymać pomoc, a 27% osób nie wierzy w skuteczną pomoc dla ofiar przemocy w rodzinie. 18% badanych stwierdza, że nie ma przemocy bez przyczyny, a ofiara musiała się czymś narazić sprawcy (jest współwinna doznanej przemocy)¹⁸.

¹⁷ Dane KG Policji, www.kgp.gov.pl/matpol/niewol.html

¹⁸ Przemoc w rodzinie – Fakty i opinie, CBOS, Warszawa 2002 r.

PRZECIWDZIAŁANIE PRZEMOCY WOBEC KOBIET W KRAJACH UNII EUROPEJSKIEJ

W Krajach Unii Europejskiej wypełnianie zobowiązań wynikających z międzynarodowych postanowień w sprawie ochrony kobiet przed przemocą jest ważną częścią programów zapewnienia bezpieczeństwa publicznego obywateli. Od Konferencji ONZ w Wiedniu (1993), której postanowieniem prawa kobiet stały się niezbywalną, niepodzielną i niepodważalną dziedziną praw człowieka, a ochrona przed przemocą podstawowym prawem człowieka – kobiet i obowiązkiem rządów wobec kobiet, tworzone są krajowe i ponadnarodowe strategie w tej sprawie.

Austria, Irlandia, Włochy, Francja, Grecja, Niemcy, Holandia, Luksemburg, Portugalia, Szwecja, Wlk. Brytania - przyjęły **narodowe strategie** przeciwdziałania przemocy wobec kobiet, które są częściami narodowych strategii przeciwdziałania przestępczości.

W **11 krajach** funkcjonuje **zakaz zbliżania się sprawcy do ofiary, a w niektórych z nich także nakaz opuszczenia przez sprawcę wspólnego mieszkania.**

W Austrii, Irlandii, Włoszech i Portugalii – obowiązują **specjalne ustawy dotyczące przeciwdziałania przemocy wobec kobiet.**

W innych krajach przyjęto różnorodne akty prawne np.:

- w Finlandii – ustawa o zakazie zbliżania się;
- w Niemczech ochrona kobiet ofiar przemocy domowej jest częścią ustawy o ochronie ofiar przestępstw, na mocy innej ustawy - o ochronie świadków, jest możliwe nagrywanie zeznań kobiet ofiar i świadków na magnetowid, co umożliwia ograniczenie liczby przesłuchań;
- we Francji – nie ujawnia się personaliów świadków w sprawach dotyczących przemocy wobec kobiet;
- w Grecji działa **specjalna rządowa, międzyresortowa komisja - Komitet ds. Przeciwdziałania Przemocy wobec Kobiet.**

W większości krajów UE są **specjalnie wydzielone środki budżetowe** na ochronę kobiet przed przemocą.

Wspólnymi europejskimi programami gromadzącymi i rozdzielającymi środki na przeciwdziałanie przemocy wobec kobiet i handlu kobietami oraz wypracowywanie coraz lepszych, bardziej skutecznych programów były programy DAPHNE i STOP powołane z inicjatywy Parlamentu Europejskiego.

I. Cel strategiczny:

Przeciwdziałanie i eliminowanie przemocy wobec kobiet

Działanie kierunkowe:

1. Doskonalenie prawa i jego stosowania w zakresie przeciwdziałania przemocy wobec kobiet

Zadania programowe:

1. Dokonanie przeglądu obowiązujących uregulowań prawnych (w tym również procedury Niebieskiej Karty), dotyczących przemocy wobec kobiet. Zbadanie praktyki ich stosowania pod kątem skuteczności.

Odpowiedzialni za realizację:

MS, MSWiA we współpracy z organizacjami pozarządowymi

Termin realizacji

2003

2. Podjęcie prac legislacyjnych nad zmianami obowiązujących przepisów w kierunku zwiększenia ochrony prawnej kobiet - ofiar przemocy.
3. Przygotowanie projektu kompleksowej ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w bliskich związkach, mającej na celu w szczególności:
 - a) zapewnienie ofiarom przemocy ochrony przed dalszym pokrzywdzeniem poprzez wprowadzenie procedur umożliwiających natychmiastowe usunięcie sprawcy przemocy z domu i doskonalenie istniejących mechanizmów interwencji instytucjonalnej dostępnej w warunkach bezpieczeństwa i poufności;
 - b) ochronę ofiar przemocy przed wtórną wiktymizacją w toku postępowania administracyjnego i sądowego, a zwłaszcza procesu karnego (zarówno w fazie postępowania przygotowawczego, jak i jurysdykcyjnego);
 - c) zweryfikowanie przepisów dotyczących obrony koniecznej, tak aby uwzględniały one specyficzną sytuację kobiet, ofiar długotrwałej przemocy w rodzinie (np. odstąpienie od ukarania lub nadzwyczajne złagodzenie kary);
 - d) zagwarantowanie ofiarom przemocy bezpłatnej pomocy medycznej, psychologicznej, socjalnej i prawnej związanej z doznanym pokrzywdzeniem (m.in. adwokata z urzędu, pracownika socjalnego towarzyszącego ofierze w toku postępowania administracyjnego i sądowego);
 - e) zagwarantowanie organizacjom pozarządowym, zajmującym się pomocą ofiarom przemocy możliwości udziału w postępowaniach: karnym, cywilnym i administracyjnym oraz włączenia się do nich na każdym etapie postępowania.

Odpowiedzialni za realizację
MS, MSWiA we współpracy z PRdsRSKiM

Termin realizacji
2003

4. Zweryfikowanie zapisów zawartych w Karcie Praw Ofiary tak, aby uwzględniały sytuację kobiet - ofiar przemocy.

Odpowiedzialny za realizację
MS

Termin realizacji
od 2004

5. Przygotowanie programów i procedur mających na celu przeciwdziałanie molestowaniu seksualnemu w miejscu pracy.

Odpowiedzialni za realizację
PRdsRSKiM we współpracy z PIP

Termin realizacji
od 2004

6. Utworzenie Funduszu Kompensacyjnego służącego zadośćuczynieniu krzywdom doznany przez ofiary przestępstw z użyciem przemocy oraz wprowadzenie innych przepisów, które umożliwią skuteczną ochronę praw majątkowych ofiar przemocy, w szczególności przez:
 - doskonalenie procedur pozwalających na zabezpieczenie ewentualnych roszczeń na majątku sprawcy przemocy;
 - wprowadzenie ułatwień w zakresie dochodzenia roszczeń za szkody powstałe na skutek bezprawnych zachowań osób powołanych do zabezpieczenia interesów ofiar przemocy.

Odpowiedzialny za realizację
MS

Termin realizacji
od 2004

Działanie Kierunkowe:

2. Edukacja społeczna w zakresie problemów związanych z przemocą wobec kobiet

Zadania programowe:

1. Przeprowadzenie kampanii informacyjnej dotyczącej zjawiska przemocy wobec kobiet i promocji polityki „zero tolerancji dla przemocy”:
 - a) emitowanie programów oraz publikowanie informacji wyjaśniających charakter, zasięg, przyczyny i skutki przemocy wobec kobiet ukazujących możliwości udzielania pomocy ofiarom przemocy – budowanie postawy nietolerancji w stosunku do sprawców przemocy;

- b) podnoszenie świadomości przedstawicieli środków masowego przekazu co do ich roli w zakresie przeciwdziałania przemocy wobec kobiet oraz stymulowaniu publicznej debaty na ten temat.
2. Podnoszenie świadomości prawnej oraz umiejętności dochodzenia roszczeń w przypadku naruszenia prawa.
 3. Organizowanie szkoleń nt. zabezpieczenia siebie i innych osób przed przemocą.
 4. Opracowanie materiałów edukacyjnych, informatorów i poradników dla kobiet ofiar przemocy oraz osób, które chcą im pomagać.

Odpowiedzialni za realizację

MENiS, MS, KG Policji

we współpracy z PRdsRSKiM i organizacjami pozarządowymi

Termin realizacji

zadanie stałe

5. Wprowadzenie problematyki przeciwdziałania przemocy wobec kobiet i dzieci w rodzinie i poza nią do programów dokształcania prawników i pracowników wymiaru sprawiedliwości, nauczycieli, lekarzy, pielęgniarek, pracowników socjalnych, psychologów.
6. Szkolenie osób zatrudnionych w administracji rządowej na temat genezy, przejawów i skutków przemocy wobec kobiet, postrzegania tego zjawiska w kategoriach naruszenia praw człowieka oraz zobowiązań organów władzy publicznej w zakresie przeciwdziałania przemocy wobec kobiet i dzieci.
7. Wprowadzenie problematyki ochrony praw kobiet do programów szkolnych.

Odpowiedzialni za realizację

KG Policji, MENiS, MZ,

MGPiPS, MS we współpracy z organizacjami pozarządowymi i jednostkami samorządu terytorialnego

Termin realizacji

zadanie stałe

Działanie Kierunkowe:

3. Budowanie instytucjonalnego systemu wsparcia dla ofiar przemocy

Zadania programowe:

1. Opracowanie zgodnych ze standardami krajów UE programów działań pomocowych dla ofiar przemocy i określenie obowiązujących w tym zakresie standardów minimalnych.

Odpowiedzialni za realizację

MS, MGPIPS

Termin realizacji

2003

2. Monitorowanie rozwoju infrastruktury socjalnej dla kobiet – ofiar przemocy, w ramach prewencji i realizacji zadań polityki społecznej oraz sporządzanie raportów na ten temat.

Odpowiedzialni za realizację

MSWiA, MGPIPS we współpracy z jednostkami samorządu terytorialnego i organizacjami pozarządowymi

Termin realizacji

od 2004, co dwa lata

3. Zagwarantowanie dostępu do bezpłatnych usług w zakresie pomocy prawnej, psychologicznej, socjalnej i medycznej dla kobiet i dzieci – ofiar przemocy w rodzinie.

Odpowiedzialni za realizację

MS, MPGiPS, MZ

Termin realizacji

2004

4. Wyodrębnienie, w budżetach odpowiednich resortów, środków przeznaczonych na finansowanie programów przeciwdziałania przemocy wobec kobiet i zlecenie zadań w tym zakresie instytucjom oraz organizacjom pozarządowym prowadzącym działalność interwencyjną oraz w zakresie pomocy kryzysowej.

Odpowiedzialni za realizację

MSWiA, MGPIPS, MENiS, MZ, MS, PRdsRSKiM

Termin realizacji

od 2003 zadanie stałe

5. Zobowiązanie wszystkich instytucji działających na rzecz przeciwdziałania i eliminowania przemocy wobec kobiet do:
 - informowania ofiar o ich uprawnieniach;
 - prowadzenia odpowiedniej dokumentacji pozwalającej ustalić m.in. w jakich wypadkach udzielono pomocy lub interwencji, w jakich odmówiono i z jakich przyczyn, czy pomoc lub interwencja odpowiadała standardom ustalonym dla tego rodzaju działań.

Odpowiedzialni za realizację

MS we współpracy z MGPIPS, KG Policji, MSWiA i jednostkami samorządu terytorialnego

Termin realizacji

zadanie stałe

6. Promowanie i wspieranie różnorodnej aktywności kobiet - ofiar przemocy, w tym działań samopomocowych; przygotowanie programów szkoleń, podnoszenia poziomu wykształcenia, wzrostu aktywności ekonomicznej.

Odpowiedzialni za realizację
PRdsRSKiM, MENiS, KG Policji i MGPIPS
we współpracy z organizacjami pozarządowymi

Termin realizacji
od 2003 zadanie stałe

Działanie kierunkowe

4. Podjęcie działań resocjalizacyjnych i edukacyjnych wobec sprawców przemocy

Zadania programowe:

1. Dokonanie analizy porównawczej rozwiązań systemowych stosowanych dotychczas wobec sprawców przemocy w Polsce i w innych krajach (UE, Norwegia, Kanada, USA).
2. Opracowanie, z uwzględnieniem „dobrych praktyk”, polskich i zagranicznych założeń programowych i wdrażanie programów resocjalizacyjno-terapeutycznych, odpowiadających standardom międzynarodowym.

Odpowiedzialni za realizację:
MS we współpracy z MSWiA oraz MZ

Termin realizacji
2004

3. Szkolenie personelu zakładów karnych i poprawczych w zakresie problematyki terapii i resocjalizacji sprawców przemocy.
4. Realizacja programów resocjalizacyjno-terapeutycznych wobec osób skazanych, odbywających karę w warunkach pozbawienia wolności oraz w warunkach wolnościowych.
5. Zobowiązanie do udziału w takich programach sprawców przemocy oraz powiązanie tego udziału z możliwością skorzystania z warunkowego umorzenia, warunkowego zawieszenia wykonania kary lub przedterminowego zwolnienia od kary orzeczonej za przestępstwo związane z przemocą.

Odpowiedzialni za realizację
MS we współpracy z MSWiA, KG Policji i organizacjami pozarządowymi

Termin realizacji
zadanie stałe

Działanie kierunkowe

5. Opracowanie systemu zbierania danych statystycznych oraz analiz jakościowych dotyczących zjawiska przemocy wobec kobiet

Zadania programowe:

1. Uwzględnianie we wszelkich statystykach dotyczących przestępczości (policyjnych, prokuratorskich i sądowych) płci pokrzywdzonego oraz relacji sprawcy i ofiary, a także danych dotyczących wszczęcia postępowania lub jego odmowy i sposobu zakończenia sprawy.
2. Opracowanie systemu zbierania danych statystycznych na temat przemocy wobec kobiet, uwzględniającego różne jej formy oraz kwalifikacje prawne.
3. Wykorzystanie wyników badań w doskonaleniu procedur policyjnych, prokuratorskich i sądowych oraz kształtowaniu systemu pomocy ofiarom przemocy i pracy ze sprawcami.

Odpowiedzialni za realizację:

MS we współpracy z MSWiA, KG Policji, GUS

Termin realizacji

2004

II. Cel strategiczny

Przeciwdziałanie handlowi kobietami i pomoc ofiarom przemocy związanej z handlem ludźmi i eksploatacją prostytucji

Działanie kierunkowe

1. Przygotowanie i wdrożenie interdyscyplinarnego planu działania

Zadania programowe:

1. Dokonanie przeglądu obowiązujących w Polsce uregulowań prawnych oraz zbadanie praktyki stosowania prawa pod kątem oceny ich skuteczności w eliminowaniu handlu kobietami i eksploatacji prostytucji.

Odpowiedzialni za realizację:

MS we współpracy z KG Policji, MSWiA i organizacjami pozarządowymi

Termin realizacji

do 2004

2. Przygotowanie i wdrażanie interdyscyplinarnego planu działania obejmującego w szczególności:
 - a) zapewnienie kobietom - ofiarom handlu kobietami i eksploatacji prostytucji możliwości udziału i skutecznej ochrony w procesie karnym, w tym także skutecznej ochrony kobietom, obywatelkom innych państw, przebywającym w Polsce (także nielegalnie, jeśli zobowiążą się do współpracy z władzami);
 - b) zbieranie danych na temat stosowanych metod werbunku i uprawiania handlu kobietami i dziećmi oraz rozmiarów tego zjawiska;

- c) upowszechnianie informacji i danych na temat handlu kobietami, metodach werbunku i warunków życia kobiet, sprzedanych za granicę w celu uprawiania prostytucji;
- d) przeprowadzenie kampanii informacyjnych na temat zjawiska handlu kobietami i eksploatacji prostytucji, jego specyfiki, przejawów i rozmiarów;
- e) stworzenie systemu zapobiegania handlowi kobietami i eksploatacji seksualnej dzieci i młodzieży oraz pomocy dla ofiar tych przestępstw;
- f) zobligowanie przedstawicielstw dyplomatycznych RP do intensywnej współpracy z miejscową policją, organami wymiaru sprawiedliwości oraz lokalnymi instytucjami lub organizacjami zajmującymi się pomocą dla pochodzących z Polski ofiar przemocy i eksploatacji seksualnej.

Odpowiedzialni za realizację:

MSWiA, MS, MSZ, PRdsRSKiM, KG Policji, KG Straży Granicznej oraz Urząd ds. Repatriacji i Cudzoziemców we współpracy z organizacjami pozarządowymi

Termin realizacji

zadanie stałe

3. Wspieranie merytoryczne i zlecanie organizacjom pozarządowym zadań w zakresie przygotowywania programów i świadczenia usług pomocowych, edukacyjnych, prawnych i terapeutycznych dla ofiar handlu kobietami i eksploatacji seksualnej kobiet i dzieci.

Odpowiedzialni za realizację:

MENiS, MS, MSWiA, KG Policji, MZ we współpracy z PRdsRSKiM

Termin realizacji

zadanie stałe

4. Wdrażanie programów prewencji HIV/AIDS w środowiskach szczególnie narażonych na przemoc i eksploatację seksualną.

Odpowiedzialni za realizację:

MZ we współpracy z PRdsRSKiM

Termin realizacji

zadanie stałe

ZDROWIE KOBIEC

Kobiety mają prawo do możliwie najlepszego zdrowia fizycznego i psychicznego. Korzystanie z tego prawa ma zasadniczy wpływ na ich życie i dobrostan, jak również na ich zdolność do uczestniczenia we wszystkich dziedzinach życia publicznego i prywatnego. Zdrowie to pełny dobrostan w aspekcie fizycznym, psychicznym i społecznym, a nie wyłącznie brak choroby lub niedomagań. Zdrowie kobiet obejmuje ich dobrostan w sensie emocjonalnym, społecznym i fizycznym i tak samo jak przez biologię, zdeterminowane jest przez społeczne, polityczne i ekonomiczne warunki życia. (...) (*Platforma Pekńska, pkt 89*)

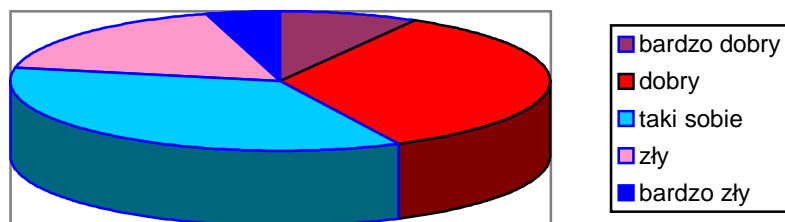
(...) Dobre zdrowie jest istotnym warunkiem produktywnego i dającego satysfakcję życia, a prawo wszystkich kobiet do kontrolowania wszelkich aspektów swojego zdrowia, a w szczególności własnej płodności, stanowi podstawę ich osobistej wolności. (*Platforma Pekńska, pkt 92*)

(...) prawa reprodukcyjne są częścią praw człowieka (...). Prawa te opierają się na uznaniu fundamentalnego prawa wszystkich par i jednostek do wolnego i odpowiedzialnego decydowania ile, kiedy i w jakich odstępach czasu chcą mieć dzieci, jak również do informacji i środków umożliwiających osiągnięcie tego celu, a także do możliwości pełnego zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego. Obejmują one również, zgodnie z dokumentami praw człowieka, prawa do decyzji w sprawach reprodukcji, podejmowanych bez podlegania w tym względzie dyskryminacji, przymusowi i przemocy. Korzystając z tego prawa pary i jednostki powinny uwzględniać swoje potrzeby życiowe, potrzeby swoich przyszłych dzieci, jak również swoje zobowiązania wobec społeczeństwa. Wspieranie odpowiedzialnego korzystania z tych praw przez wszystkich ludzi powinno stanowić podstawę dla rządowych i społecznych strategii i programów dotyczących zdrowia reprodukcyjnego z uwzględnieniem planowania rodziny. (...) (*Platforma Pekńska, pkt 95*)

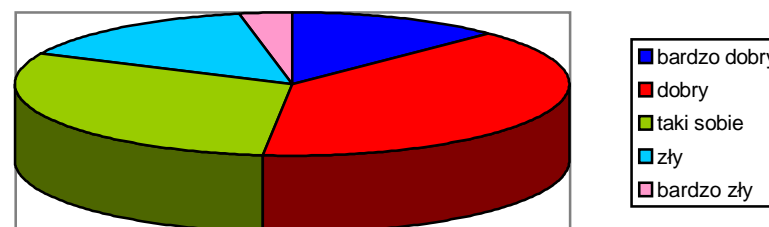
ZDROWIE KOBIET – SYTUACJA W POLSCE

Polski system opieki zdrowotnej podlega od początku lat 90-tych stałym, głębokim przemianom. Proces transformacji w służbie zdrowia ma swoje konsekwencje dla postrzegania jego jakości przez społeczeństwo, a także dla zakresu i poziomu świadczonych usług medycznych. Według badań CBOS¹⁹, 46% respondentów jest niezadowolonych z funkcjonowania opieki zdrowotnej, a 24 % ma mieszane uczucia w tej kwestii. Publiczną służbę zdrowia ocenia dobrze 37% kobiet i 34% mężczyzn; źle – 57% kobiet i 56% mężczyzn.

Ocena stanu zdrowia

kobiety

mężczyźni

Źródło: CBOS

Badania statystyczne warunków życia ludności²⁰ wskazują, że **56,9% kobiet ocenia swój stan zdrowia poniżej dobrego** (bardzo dobry – 8,4%, dobry – 34,3%, taki sobie – 35,4, zły – 17,4%, bardzo zły – 4,5%). **Mężczyźni rzadziej oceniają swój zdrowia poniżej dobrego – 48,3% badanych** (bardzo dobry – 12,5%, dobry – 39,2 %, taki sobie – 30,3 %, zły – 15%, bardzo zły – 3,0%). Ocena ta wiąże się prawdopodobnie z występowaniem chorób przewlekłych, które w większym stopniu dotyczą kobiet, takich jak choroby kości, stawów, choroba nadciśnieniowa, nerwice, uczulenia, alergie, choroby wątroby, gruczołów dokrewnych, choroby kobiece, w tym nowotwory. Ma ona też związek z dłuższym (o ok. 8 lat) przeciętnym trwaniem życia kobiet i problemami zdrowotnymi okresu starości.

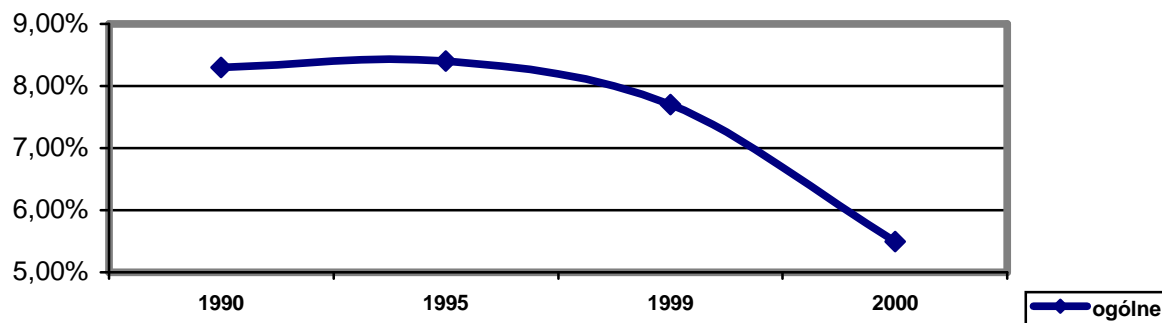
¹⁹ CBOS wrzesień 2002 r.

²⁰ GUS, 2001 r.

Konieczność prowadzenia przez Polskę aktywnej polityki w dziedzinie zdrowia kobiet wynika m.in. z przyjętej przez nasz kraj Regionalnej Strategii Międzynarodowego Planu Działań w Sprawie Starzenia Sie, uchwalonego w Madrycie (2002 r.), który zakłada, że jako jednym z podstawowych zobowiązań jest „*Docenienie roli i potrzeb starszych kobiet w starzejącym się społeczeństwie*”.

W Konstytucji RP, w art. 68, p.3, zapisano, iż „*Władze publiczne są obowiązane do zapewnienia szczególnej opieki zdrowotnej dzieciom, kobietom ciężarnym, osobom niepełnosprawnym i osobom w podeszłym wieku*”. Okres ciąży i macierzyństwa jest podstawowym wskazaniem dotyczącym szczególnej ochrony zdrowia kobiet, wymienianym w dokumentach rządowych i państwowych na temat polityki zdrowotnej. Ograniczenie szczególnej troski państwa do okresu ciąży i macierzyństwa odbija się niekorzystnie na postrzeganiu problemów zdrowotnych kobiet. W praktyce zaś, na działaniach systemu ochrony zdrowia, o czym świadczy m.in. fakt, iż w okresie 1990-2000 nastąpiło zmniejszenie liczby poradni „K” z 7775 do 3228.²¹ Konsekwencje ograniczania dostępu do kompleksowych świadczeń w zakresie zdrowia reprodukcyjnego mogą być przyczyną nie tylko pogarszania się stanu zdrowia kobiet w ciągu całego okresu rozrodczego, ale także powikłań okresu ciąży, rozwoju płodu i zdrowotności noworodków.

Poradnie dla kobiet na tle poradnictwa ogólnego

Źródło: GUS

Przyjęta w 1993 roku *Ustawa o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży*, spowodowała – z jednej strony – ogromny spadek liczby dokonywanych legalnych aborcji, z drugiej – wzrost liczby samotnych kobiet w ciąży i samotnych matek wychowujących małe dzieci. Ustawa ta nakłada także na państwo obowiązek (Art. 2)

²¹

„zapewnienia obywatelom swobodnego dostępu do metod i środków służących świadomej prokreacji”, a także (Art. 2a) „zapewnienia swobodnego dostępu do informacji i badań prenatalnych”, oraz (Art.3) do udzielania „urlopu uczennicy w ciąży oraz innej pomocy niezbędnej do ukończenia przez nią edukacji”. Ustawa zobowiązuje także do (Art.4.1) „wprowadzenia wiedzy o życiu seksualnym człowieka, o zasadach świadomego i odpowiedzialnego rodzicielstwa, o wartości rodziny, życia w fazie prenatalnej oraz metodach i środkach świadomej prokreacji”. Z corocznych, rządowych sprawozdań z wykonania ustawy wynika, że jej postanowienia nie są realizowane w wystarczającym stopniu. Świadczy o tym m.in. niski dostęp do badań prenatalnych (2035 badań na ponad 411 tys. ciężarnych kobiet – w roku 2001), a także do procedur zapłodnienia pozaustrojowego. Krokiem we właściwym kierunku jest fakt, iż na liście leków refundowanych znajdują się do końca pierwszego kwartału 2003 cztery nowe środki antykoncepcyjne odpowiadające potrzebom zdrowotnym kobiet w różnych grupach wiekowych. Nie prowadzi się jednak wystarczająco aktywnej polityki w zakresie nowoczesnego planowania rodziny, profilaktyki chorób układu rozrodczego, wprowadzania wiedzy o seksualności człowieka do programów szkolnych i pomocy dla dziewcząt w ciąży. Brak postępu Polski w zakresie reprodukcyjnych praw kobiet był wielokrotnie krytykowany na arenie międzynarodowej. W raporcie Światowej Organizacji Zdrowia z roku 2000, wprost wskazane są obszary, w których Polska powinna podjąć natychmiastowe działania, takie jak: *wzmocnienie wsparcia dla zdrowia kobiet poprzez rozwinięcie, ulepszenie i wprowadzenie polityk promocji zdrowia i przyjaznych służb ochrony zdrowia w celu uniknięcia niechcianych ciąż, szersze rozpowszechnianie wśród społeczeństwa informacji na temat planowania rodziny oraz zwiększenie dostępu do antykoncepcji.*

Brak poczucia bezpieczeństwa zdrowotnego i szerokiej pomocy ze strony państwa w zakresie informowania, profilaktyki, diagnozowania, leczenia i opieki nad kobietami przez cały okres rozrodczy, powoduje nie tylko pogorszenie się stanu zdrowia kobiet, ale także stały spadek liczby urodzeń.

Niewystarczający jest także dostęp do szczególnych metod i środków służących rehabilitacji w kobiecych chorobach nowotworowych, takich jak np. protezy piersi oraz do badań diagnostycznych, w tym przesiewowych - dotyczących zarówno chorób nowotworowych (mammografia, USG), jak i przewlekłych: chorób układu krążenia, osteoporozy, chorób reumatycznych i narządów ruchu.

ZDROWIE KOBIET W KRAJACH UNII EUROPEJSKIEJ

Prawodawstwo Unii Europejskiej nie nakazuje krajom członkowskim przyjęcia wspólnych regulacji w zakresie praw seksualnych i reprodukcyjnych. Publikowane przez Parlament Europejski rezolucje, są „drogowskazami” w kształtowaniu krajowych polityk w tym obszarze. Opublikowana w sierpniu 2002 r. rezolucja zwraca szczególną uwagę na konieczność postrzegania praw seksualnych i reprodukcyjnych, jako niezbędnej i niepodważalnej części powszechnych praw człowieka oraz na obowiązek wprowadzania ich w życie.

Parlament Europejski - Rezolucja 2002 r. w sprawie zdrowia oraz praw seksualnych i reprodukcyjnych (fragmenty)

PARLAMENT EUROPEJSKI:

- na podstawie Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka z 1948 roku;
- na podstawie Międzynarodowej Konwencji Narodów Zjednoczonych o Prawach Obywatelskich i Politycznych z 1966 r.;
- na podstawie artykułu 12 Konwencji Narodów Zjednoczonych o Prawach Ekonomicznych, Społecznych i Kulturalnych z 1966;
- na podstawie artykułów od 5 do 152 Traktatu o Unii Europejskiej;
- na podstawie Karty Fundamentalnych Praw Unii Europejskiej;
- na podstawie artykułów 12(1) i 16(1) Konwencji w sprawie Likwidacji Wszelkich Form Dyskryminacji Kobiet, jak też Ogólnych Rekomendacji nr 21 i 24 Komitetu ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet;
- na podstawie artykułu 24 Konwencji o Prawach Dziecka z 1089 roku;
- na podstawie Deklaracji i Programu Działania, uchwalonych podczas Konferencji ONZ w sprawie Ludności i Rozwoju (Kair, 13 września 1994) i Dokumentu w sprawie Kluczowych Działań uchwalonego przez Konferencję Międzynarodowego Komitetu ds. Ludności i Rozwoju + 5 (w 1999 r.);
- na podstawie Platformy Działania i Deklaracji Pekińskiej, przyjętych podczas IV Światowej Konferencji w sprawach Kobiet (Pekin, 15 września 1995 r.) oraz Dokumentu Końcowego Konferencji Pekin+5 (Nowy Jork, 10 czerwca 2000r.);
- na podstawie własnej rezolucji z 29 września 1994 r.²² w sprawie wyników Międzynarodowej Konferencji w sprawie Ludności i Rozwoju, jak też rezolucji z 4 lipca 1996 r.²³ w sprawie realizacji Programu Działania Konferencji Ludnościowej w Kairze;
- na podstawie swej rezolucji z 15 czerwca 1995 r.²⁴ w sprawie uczestnictwa Unii Europejskiej w IV Światowej Konferencji w sprawach Kobiet w Pekinie pod dewizą „Równość, Rozwój, Pokój”, swą rezolucję z 21 września 1995 r.²⁵ w sprawie IV

²² Dz. U. C 305, 31.10.1994, s.80.

²³ Dz. U. C 211, 22.7.1996,s.3.1

²⁴ Dz. U. C 166.3.7.1995, s.92.

²⁵ Dz. U. C. 269,16.10.1995,s.146.

Światowej Konferencji w sprawach Kobiet oraz swej rezolucji z 18 maja 2000 r.²⁶ w sprawie działań wynikających z Pekinńskiej Platformy Działania;

- na podstawie rezolucji własnej z 9 marca 1999 r.²⁷ w sprawie stanu zdrowia kobiet w Unii Europejskiej - apeluje do rządów Państw Członkowskich oraz Krajów Kandydujących, żeby zapewniły specjalistyczne usługi w dziedzinie zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego, obejmujące profesjonalną pomoc i poradnictwo na wysokim poziomie, przystosowane do potrzeb określonych grup społecznych, prowadzone przez wszechstronnie wyszkolony personel; podkreśla, iż pomoc i poradnictwo muszą być poufne, personel nie może osądzać postępowania pacjenta, a w przypadku dopuszczalnego sprzeciwu z przyczyn moralnych ze strony personelu, musi nastąpić skierowanie do innej placówki specjalistycznej.

Zaleca, by aborcje były legalne, bezpieczne i ogólnie dostępne, gdyż tylko wówczas prawa reprodukcyjne kobiet będą chronione.

Zaleca rządów Państw Członkowskich i Krajów Kandydujących dołożenie starań, aby wprowadzać w życie taką politykę zdrowotną i socjalną, która doprowadzi do spadku liczby aborcji, w szczególności poprzez organizację poradnictwa i usług w dziedzinie planowania rodziny, materialne i finansowe wspieranie kobiet w ciąży znajdujących się w trudnej sytuacji.

Zaleca rządów Państw Członkowskich oraz Krajów Kandydujących prowadzenie na wysokim poziomie, narodowej polityki w dziedzinie zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego we współpracy z organizacjami pluralistycznego społeczeństwa obywatelskiego poprzez dostarczanie wyczerpujących informacji na temat efektywnego i odpowiedzialnego planowania rodziny, zapewnienie równego dostępu do szerokiej gamy wysokiej jakości metod antykoncepcji, jak również metod świadomej prokreacji.

Wzywa rządy Państw Członkowskich i Krajów Kandydujących do podjęcia należytych starań, by zapewnić nieodpłatnie lub za niewielką opłatą środki antykoncepcyjne oraz usługi w dziedzinie zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego niezamożnym grupom społecznym, takim jak: ludzie młodzi, mniejszości etniczne i społecznie wykluczonym.

Wzywa Państwa Członkowskie do zapewnienia osobom żyjącym w nędzy lepszego dostępu do usług w dziedzinie zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego, w szczególności do udostępnienia im wyboru środków antykoncepcyjnych oraz badań profilaktycznych, dotyczących chorób przenoszonych drogą płciową.

Domaga się promowania przez Państwa Członkowskie i Kraje Kandydujące antykoncepcji doraźnej, środków sprzedawanych bez recepty oraz po dostępnych cenach, jako standardowych działań służby zdrowia w dziedzinie zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego.

²⁶ Dz. U. C 59, 23.2.2001,s.258

²⁷ Dz. U. C 175, 21.6.1999,s.68

I. Cel strategiczny

Zagwarantowanie kobietom prawa do jak najlepszego zdrowia fizycznego i psychicznego

Działanie kierunkowe

1. Zagwarantowanie dostępu do usług medycznych oraz profilaktyki zdrowotnej i rehabilitacji, obejmujących wszystkie fazy życia kobiet, oraz wynikających z pełnienia przez nie różnych ról społecznych

Zadania programowe:

1. Przygotowanie statystycznej informacji zbiorczej o poziomie realizowanego przez państwo dostępu do usług medycznych dla kobiet w zakresie opieki nad: dziewczętami, kobietami w wieku rozrodczym, kobietami po menopauzie; ze szczególnym uwzględnieniem chorób nowotworowych, chorób zakaźnych, w tym przenoszonych drogą płciową, zdrowia reprodukcyjnego, schorzeń związanych z menopauzą, uzależnień oraz zaburzeń psychicznych.
2. Poprawa stanu profilaktyki i diagnostyki poprzez zwiększenie nieodpłatnych badań przesiewowych w chorobach nowotworowych, uwarunkowanych genetycznie.
3. Realizacja programów profilaktyki zdrowotnej zorientowanej na zdrowie kobiet, w szczególności w zakresie chorób nowotworowych, genetycznych oraz opieki nad matką i dzieckiem.
4. Rozbudowa sieci poradni dla kobiet, w tym także specjalistycznych placówek o profilu informacyjnym i diagnostycznym dla nastoletnich dziewcząt.
5. Rozpoczęcie tworzenia systemu opieki medycznej nad kobietami w okresie starości, obejmującego diagnostykę, leczenie i rehabilitację stanów związanych z utratą sprawności psycho-fizycznej z powodu wieku oraz wszelkich form niepełnosprawności.
6. Utworzenie poradni diagnostyczno-konsultacyjnej dla osób transseksualnych.
7. Sukcesywne zwiększanie obsady pielęgniarskiej w szkołach wszystkich szczebli, począwszy od roku 2004 oraz szkolenie pielęgniarek szkolnych przygotowujące do pomocy uczennicom w rozwiązywaniu problemów związanych z dojrzewaniem seksualnym oraz dostępie do informacji o uzależnieniach, chorobach zakaźnych przenoszonych drogą płciową i antykoncepcji.

Odpowiedzialny za realizację
MZ

Termin realizacji
2003 - 2005

Działanie kierunkowe:

2. Uwzględnianie zdrowotnych potrzeb kobiet w kształtowaniu polityki zdrowotnej państwa

Zadania programowe:

1. Wprowadzenie tematyki zdrowia kobiet, szczególnie problemów zdrowia reprodukcyjnego, do ustaw, dokumentów, strategii i programów rządowych.
2. Uwzględnianie problematyki zdrowia kobiet w zadaniach programów polityki zdrowotnej państwa.
3. Wprowadzenie tematyki zdrowia kobiet, w tym problemów dotyczących kobiet w okresie starości, do szkoleń zawodowych wszystkich służb medycznych.
4. Upowszechnienie praw pacjenta wśród kobiet oraz stworzenie mechanizmu dochodzenia roszczeń z tytułu błędów popełnionych przez personel medyczny i nieprzestrzegania praw pacjenta.

Odpowiedzialni za realizację
MZ we współpracy z MENiS, jednostkami samorządu terytorialnego i zawodowego

Termin realizacji
zadanie stałe

II. Cel strategiczny

Polityka państwa w zakresie zdrowia reprodukcyjnego, zgodna ze standardami nowoczesnej wiedzy medycznej i międzynarodowymi unormowaniami prawnymi

Działanie kierunkowe

1. Analiza obowiązujących uregulowań prawnych dotyczących zdrowia reprodukcyjnego oraz zbadanie praktyki ich stosowania pod kątem przestrzegania praw człowieka w odniesieniu do kobiet

Zadania programowe:

1. Monitorowanie skutków działania *Ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży* – wprowadzenie precyzyjnych instrumentów badawczych do corocznego, rządowego Sprawozdania z wykonania tej ustawy.
2. Wprowadzenie niezbędnych zmian prawnych w regulacjach ustawowych dotyczących prawa do decydowania o własnym macierzyństwie.

Odpowiedzialni za realizację

MZ we współpracy z MS, MGPIPS, MSWiA, MENiS oraz PRdsRSKiM

Termin realizacji

do 2004

Działanie kierunkowe

2. Wprowadzanie standardów planowania rodziny zgodnych z nowoczesną wiedzą medyczną, normami międzynarodowymi i oczekiwaniami społeczeństwa

Zadanie programowe:

1. Wprowadzenie informacji o wszystkich nowoczesnych metodach planowania rodziny do programów szkolnych dotyczących edukacji w zakresie życia seksualnego człowieka, a także przygotowanie programów informacyjnych skierowanych do osób dorosłych.

Odpowiedzialni za realizację

MENiS, MZ

Termin realizacji

2003

2. Wprowadzanie nowoczesnych środków antykoncepcyjnych na listę leków i środków medycznych refundowanych z budżetu państwa, zgodnie z najnowszymi osiągnięciami w dziedzinie farmacji.

Odpowiedzialny za realizację

MZ

Termin realizacji

nie później niż
do I połowy 2004

3. Zwiększenie, począwszy od 2004 r., asortymentu leków refundowanych służących leczeniu niepłodności, w oparciu o analizę Ministra Zdrowia możliwości wprowadzenia tych leków na listę leków refundowanych przy uwzględnieniu środków finansowych w budżecie Narodowego Funduszu Zdrowia.

Odpowiedzialny za realizację

MZ

Termin realizacji

2003

EDUKACJA

Kształcenie jest prawem człowieka oraz zasadniczym środkiem do osiągnięcia równości, rozwoju i pokoju.
(Platforma Pekkańska, pkt 69)

Rządy, władze oświatowe i inne instytucje oświatowe oraz akademickie mają opracować w porozumieniu ze wszystkimi zainteresowanymi stronami – wydawcami, nauczycielami, władzami państwowymi i stowarzyszeniami rodziców – zalecenia i programy, podręczniki oraz pomoce dydaktyczne nie obciążone kulturowymi stereotypami dotyczącymi tożsamości płci na wszystkich poziomach kształcenia, łącznie z kształceniem nauczycieli. (Platforma Pekkańska, pkt 83 a)

Rządy, instytucje oświatowe i społeczności lokalne mają opracować elastyczne programy kształcenia oraz szkolenia i doskonalenia zawodowego w celu umożliwienia kobietom ustawicznej nauki i ułatwienia im w ten sposób przestawiania się z jednego rodzaju działalności na drugi na wszystkich etapach życia. (Platforma Pekkańska, pkt 88c)

Rządy, władze oświatowe i inne instytucje oświatowe oraz akademickie mają wspierać i rozwijać studia oraz badania nt. kulturowej tożsamości płci na wszystkich szczeblach kształcenia, zwłaszcza na akademickich studiach podyplomowych, oraz wykorzystywać je przy opracowywaniu programów, w szczególności programów szkół wyższych, podręczników i pomocy dydaktycznych, oraz w kształceniu nauczycieli. (Platforma Pekkańska, pkt 83 g)

TWORZENIE RÓWNYCH SZANS EDUKACYJNYCH DLA OBU PŁCI - SYTUACJA W POLSCE

Edukacja jest jednym z najważniejszych czynników wyrównywania szans życiowych. **Możliwość edukacji na wszystkich poziomach i kierunkach kształcenia, tworzenie równych szans w dostępie do systemu oświaty to podstawowy warunek urzeczywistnienia zasady równości płci.**

W Konwencji w sprawie eliminacji wszelkich form dyskryminacji kobiet, do którego Polska niedawno ratyfikowała Protokół Dodatkowy, w art.5 mówi się, że *„państwa-strony podejmą wszelkie odpowiednie środki, aby zmienić społeczne i kulturowe wzorce zachowań mężczyzn i kobiet w celu likwidacji przesądów i zwyczajów oraz wszelkich innych praktyk, które opierają się na przekonaniu o niższości lub wyższości jednej z płci, albo na stereotypach ról mężczyzn i kobiet.”* Także polski system edukacyjny powinien pomagać w realizacji tych zobowiązań.

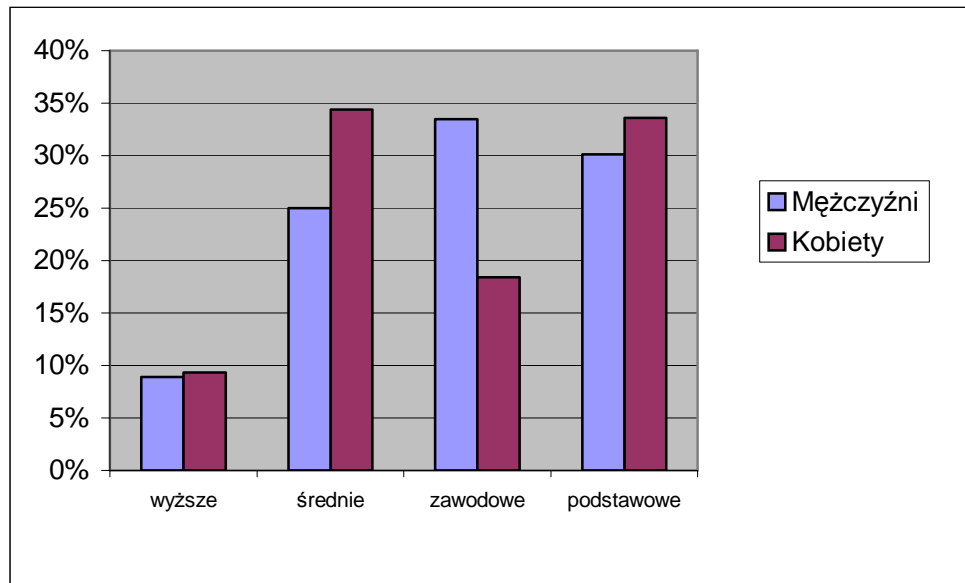
W szkolnictwie podstawowym struktura uczniów według płci odzwierciedla – ze względu na obowiązek szkolny – strukturę całej populacji ludności będącej w wieku szkoły podstawowej tj. występuje przewaga chłopców – na 100 chłopców przypadają, w latach 1999/2000 – 2001/2002 niezmienne: 94 dziewczynki w szkole podstawowej, 95 dziewczynek w gimnazjum. W szkolnictwie ponadpodstawowym proporcje płci są zróżnicowane w zależności od typu szkoły.

W liceach ogólnokształcących występuje przewaga dziewcząt. W okresie ostatnich 6 lat przewaga ta systematycznie się zmniejsza. W roku szkolnym 1995/96 na 100 chłopców w liceach ogólnokształcących przypadało 215 dziewcząt, obecnie 164. W szkołach zasadniczych liczba dziewcząt przypadających na 100 chłopców wynosi 52, a w liceach zawodowych i technikach – 82.

W szkolnictwie dla dorosłych przeważają mężczyźni. W roku szkolnym 2001/2002 na 100 mężczyzn kształcących się w szkolnictwie dla dorosłych – w szkołach podstawowych, gimnazjach, szkołach zasadniczych oraz w liceach ogólnokształcących i średnich szkołach zawodowych – przypadało 61 kobiet. Natomiast wśród absolwentów z roku szkolnego 2000/2001 – na 100 mężczyzn przypadały 72 kobiety.²⁸

²⁸ Oświata i Wychowanie w roku szkolnym 2001/2002. GUS, Warszawa 2002 r.

Wykształcenie kobiet i mężczyzn w Polsce w 2000 r.²⁹

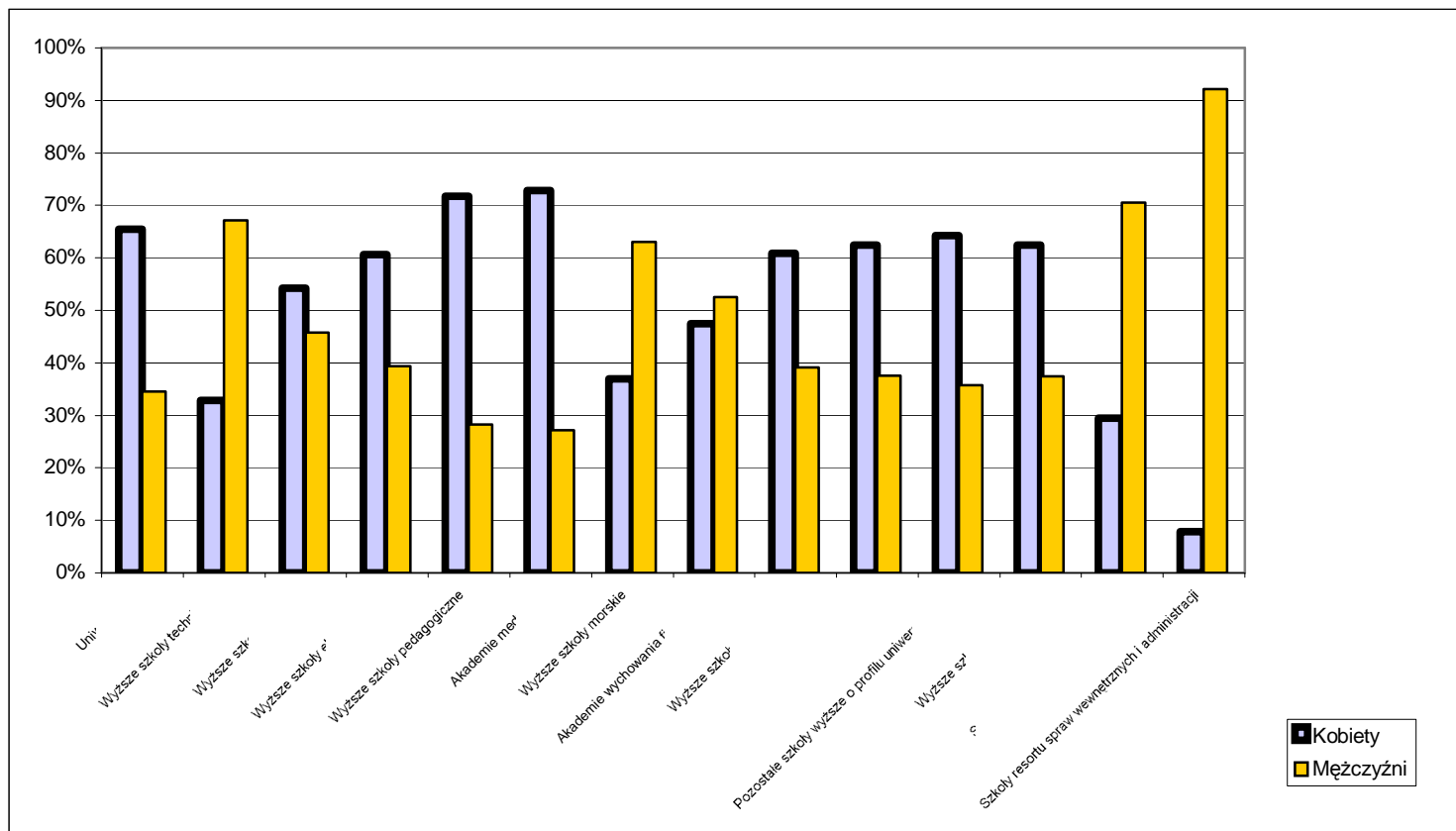
Źródło: GUS

W szkołach policealnych więcej kobiet uczy się na takich kierunkach jak: pedagogiczny, artystyczny, społeczny, zdrowie, opieka społeczna, usługi dla ludności; mężczyźni natomiast częściej wybierają kierunek: informatyczny, techniczny, architektura i budownictwo, ochrona i bezpieczeństwo.

W roku 2001 tytuły profesora uzyskało 680 osób, w tym 25% kobiet i 75% mężczyzn; doktora habilitowanego 640 osób, w tym 29,6% kobiet i 70,4% mężczyzn, stopnie doktora uzyskało 4111 osób, w tym: 44,6% kobiet i 55,4% mężczyzn. Dane te wskazują, że na wyższych szczeblach rozwoju naukowego większe szanse osiągania kolejnych tytułów i stopni naukowych mają mężczyźni niż kobiety. Analizy wyników badań wskazują także, że większe szanse edukacyjne mają mieszkańcy dużych miast, pochodzący z rodzin silniejszych ekonomicznie, reprezentujących wyższy poziom aspiracji edukacyjnych. Obserwuje się zjawisko dziedziczenia struktury społecznej.

²⁹ Rocznik Demograficzny, GUS, Warszawa 2001, Wykształcenie kobiet i mężczyzn w Polsce w 2000 r.

Kobiety i mężczyźni studiujący wg typów szkół wyższych. Stan w dniu 30 XI 2001 r.

Awansu społecznego kobiet nie ułatwiają też podręczniki szkolne zawierające tradycyjną wizję kobiety i mężczyzny, obciążoną stereotypami płci. W podręcznikach szkolnych przekazuje się konserwatywne wzory kulturowe. Obraz podręcznikowej rodziny to obraz tradycyjny, daleki od modelu partnerskiego. Odbiega on od rzeczywistości, przedstawiając w większości niepracujące zawodowo matki i wyłącznie rodziny pełne. Podręczniki do historii nie zawierają faktów z historii kobiet i w bardzo ograniczonym zakresie wskazują przykłady udziału kobiet w historii. Struktura wykształcenia kobiet i mężczyzn w Polsce współczesnej, wskazane czynniki ograniczające równość szans edukacyjnych mieszkańcom wsi i małych miast, młodzieży ze słabych ekonomicznie rodzin itp. nie rokuje dobrze dla zwiększania szans kobiet na rynku pracy.³⁰

³⁰ Problematykę związku między edukacją a rynkiem pracy podejmuje rozdział: Aktywność ekonomiczna kobiet

TWORZENIE RÓWNYCH SZANS EDUKACYJNYCH W UNII EUROPEJSKIEJ

Prawo wspólnotowe nie zawiera rozwiązań dotyczących ujednoczenia systemów edukacji i oświaty w krajach członkowskich. Podkreśla się jednak wagę i znaczenie edukacji dla osiągnięcia równości kobiet i mężczyzn we wszystkich obszarach życia.

Trwają prace nad projektem dyrektywy odnoszącej się do równości płci. W części, dotyczącej tworzenia równych szans edukacyjnych, zwraca się uwagę na: tworzenie równych szans dla kariery i rozwoju zawodowego kobiet i mężczyzn, dostępu do studiów wyższych i studiów podyplomowych, dostępu do tych samych programów nauczania i egzaminów, wyeliminowania stereotypów tradycyjnych ról kobiet i mężczyzn na wszystkich poziomach nauczania i we wszystkich formach edukacji, równego dostępu do zaawansowanych technologii, równych szans w korzystaniu ze stypendiów i grantów wspomagających uczenie się i podwyższanie kwalifikacji zawodowych.

W Komunikacie z czerwca 2000 r. „*Kierunki strategii ramowej równości płci (2000 – 2005)*”, Komisja Europejska wymienia potrzebę promowania zmian w zakresie ról płci oraz stereotypów, poprzez działania w obszarze edukacji, szkoleń (a także poprzez oddziaływanie mediów, sztuki, kultury i nauki). Komisja zobowiązała się do wdrażania polityki równościowej w kolejnej edycji edukacyjnych programów wspólnotowych (Socrates, Leonardo, Youth, Culture. Research), a także do wspierania monitorowania działań, w tym edukacyjnych, poprzez sieć narodowych Komitetów ds. Etyki.

W 2001 roku Komitet Zarządzający Rady Europy ds. Równości Płci powołał Grupę Specjalistów w celu opracowania projektu rekomendacji dla krajów członkowskich, z wytycznymi dotyczącymi polityki i środków, które należy podjąć w sferze edukacji. Projekt jest przygotowywany na podstawie raportu poświęconego promowaniu uwzględniania w szkołach perspektywy kulturowej tożsamości płci, m.in. poprzez szkolenia nauczycieli, wprowadzenie nowych metod nauczania i uczenia się, zrewidowania programów i materiałów dydaktycznych. Ma zawierać także przykłady dobrej praktyki w tej dziedzinie.

I. Cel strategiczny:

Eliminowanie wszelkich form nierówności i dyskryminacji ze względu na płeć występujących w procesie wychowania i kształcenia

Działanie kierunkowe:

1. Zagwarantowanie kobietom i mężczyznom równego dostępu do edukacji w szkołach publicznych wszystkich szczebli i typów

Zadania programowe:

1. Opracowanie informacji na temat warunków i istotnych ograniczeń w dostępie dziewcząt i kobiet do wszystkich typów szkół publicznych.

Odpowiedzialni za realizację:

MENiS we współpracy z MON, MK, MS, MSWiA, MZ

Termin realizacji

od 2003 co dwa lata

2. Szkolenie pracowników specjalistycznego poradnictwa szkolnego i zawodowego w zakresie przeciwdziałania utrwalaniu się stereotypów mających wpływ na segmentację rynku pracy i feminizację zawodów.

Odpowiedzialni za realizację:

MENiS we współpracy z MGPIPS i PRdsRSKiM

Termin realizacji

zadanie stałe

3. Zagwarantowanie możliwości kontynuowania kształcenia kobietom, które przerwały naukę w związku z ciążą, położeniem, obowiązkami macierzyńskimi.

Odpowiedzialny za realizację:

MENiS

Termin realizacji

zadanie stałe

4. Dalszy rozwój różnorodnych form kształcenia ustawicznego dla kobiet.

Odpowiedzialni za realizację:

MENiS we współpracy z jednostkami samorządu teryt. i org. pozarządowymi

Termin realizacji

zadanie stałe

5. Zapewnianie dziewczętom i kobietom dostępu na równych z chłopcami i mężczyznami zasadach do wszelkich pozalekcyjnych i pozaszkolnych form edukacji.

Odpowiedzialni za realizację:

MENiS we współpracy z jednostkami samorządu terytorialnego

Termin realizacji

zadanie stałe

6. Zrównoważenie nakładów budżetowych na rozwój aktywności fizycznej i sportowej kobiet i mężczyzn.

Odpowiedzialny za realizację:

MENiS

Termin realizacji

zadanie stałe

Działanie kierunkowe:

2. Wprowadzenie zasady równego statusu kobiet i mężczyzn do podstaw programowych, podręczników szkolnych i pomocy dydaktycznych na wszystkich poziomach kształcenia

Zadania programowe:

1. Wprowadzenie do podstawy programowej kształcenia ogólnego tematyki dotyczącej równego statusu kobiet i mężczyzn.

Odpowiedzialni za realizację:

MENiS we współpracy z PRdsRSKiM

Termin realizacji

do końca 2003

2. Zobowiązanie rzeczoznawców do uwzględniania w swoich opiniach oceny przestrzegania zasady równego statusu kobiet i mężczyzn przez autorów podręczników i wytwórców środków dydaktycznych.

Odpowiedzialny za realizację:

MENiS

Termin realizacji

do 2004 r.

3. Wprowadzenie zajęć i podręczników z zakresu wiedzy o seksualności człowieka, zgodnych ze współczesną wiedzą medyczną.

Odpowiedzialni za realizację:

MENiS we współpracy z MZ i PRdsRSKiM

Termin realizacji

od 2003 r.

4. Promowanie norm poprawności, w kontekście równego statusu kobiet i mężczyzn, w języku publicznym, w programach i podręcznikach szkolnych.

Odpowiedzialni za realizację:
MENiS, PRdsRSKiM w porozumieniu z KRRiT

Termin realizacji
od 2003 r.

Działanie kierunkowe:

3. Promowanie zasady równości kobiet i mężczyzn w programach doskonalenia i kształcenia nauczycieli

Zadania programowe:

1. Opracowanie programów doskonalenia nauczycieli oraz materiałów metodycznych dla nauczycieli i pedagogów szkolnych uwrażliwiających na problematykę równości płci oraz promowanie tej problematyki w programach kształcenia nauczycieli.

Odpowiedzialni za realizację:
MENiS, CODN, placówki doskonalenia nauczycieli we współpracy z Radą Główną Szkolnictwa Wyższego

Termin realizacji
do 2004 r.

2. Wspieranie osób, instytucji i ośrodków naukowych zajmujących się naukowo problematyką równego statusu kobiet i mężczyzn.

Odpowiedzialni za realizację:
MENiS, KBN

Termin realizacji
od 2003 r.

UDZIAŁ KOBIET WE WŁADZACH PUBLICZNYCH I PROCESIE PODEJMOWANIA DECYZJI

Powszechna Deklaracja Praw Człowieka stwierdza, że każdy ma prawo brać udział w rządzeniu swoim krajem. Bez uwłasnowolnienia i autonomii kobiet oraz poprawy ich statusu społecznego, ekonomicznego i politycznego nie może być przejrzystego i odpowiedzialnego systemu rządzenia i administrowania ani trwałego rozwoju we wszystkich dziedzinach życia. Na wszystkich poziomach i we wszystkich dziedzinach życia społecznego, zarówno w wymiarze osobistym jak i publicznym, występuje układ przeszkadzający kobietom w pełnym wykorzystywaniu swoich życiowych możliwości. Dopiero równy udział kobiet i mężczyzn w podejmowaniu decyzji zapewni równowagę lepiej odzwierciedlającą strukturę społeczeństwa i niezbędną dla umocnienia demokracji i dla jej prawidłowego funkcjonowania. Jest wysoce nieprawdopodobne, aby bez równości w podejmowaniu decyzji politycznych zasada równości mogła stać się integralnym elementem polityki rządowej (*Platforma Pekińska pkt 181*)

Niski udział kobiet wśród decydentów gospodarczych i politycznych na szczeblu lokalnym, krajowym, regionalnym i międzynarodowym wskazuje na istnienie w tym względzie strukturalnych i obyczajowych barier, które należy znieść poprzez podjęcie odpowiednich pozytywnych działań (*Platforma Pekińska pkt 186*).

UDZIAŁ KOBIET WE WŁADZY I PROCESIE PODEJMOWANIA DECYZJI - SYTUACJA W POLSCE

Sprawdzona w wielu krajach i zalecana w Platformie Pekinńskiej strategia wyrównywania szans kobiet, tj. wprowadzanie praktyki stosowania tzw. systemów kwotowych i dążenie do uzyskiwania parytetowego udziału kobiet i mężczyzn, nie została jak dotąd wprowadzona do polskiego systemu prawnego. Dwukrotnie (w 1997 i 1999) parlament obradował nad projektami ustawy o równym statusie kobiet i mężczyzn. Prace w tym zakresie inicjowała Parlamentarna Grupa Kobiet. Obecnie trwają prace parlamentarne nad trzecim projektem ustawy. Dwukrotnie także podejmowano bezowocnie próbę powołania stałej Komisji Sejmowej Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn (w 1999 r. i w 2000 r.).

Badania opinii publicznej wskazują na wzrost społecznej akceptacji dla rozwiązań promujących zwiększony udział kobiet w życiu społecznym, w tym w dostępie do pełnienia ważnych ról i stanowisk politycznych oraz aktywnej polityki państwa w tym zakresie.

Przeprowadzone przez CBOS w lutym 2002 r. badanie opinii publicznej dotyczące powołania Pełnomocnika Rządu ds. Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn wykazało, że utworzenie tego urzędu zostało ocenione jako zdecydowanie potrzebne i raczej potrzebne przez 45% respondentów, a jako zdecydowanie niepotrzebne i raczej niepotrzebne oceniło powstanie takiego stanowiska 39% badanych, nie miało zdania w tej sprawie 16%. Szczególnie często potrzebę istnienia Pełnomocnika dostrzegają kobiety - 52% i ludzie młodzi (do 24 roku życia) - 57% - niezależnie od płci.

Ponad połowa uczestników badania opowiedziała się za podjęciem przez Pełnomocnika Rządu działań na rzecz zwiększenia udziału kobiet w życiu publicznym (58%) i zwiększenia liczby kobiet na stanowiskach kierowniczych (57%)³¹.

Udział kobiet w parlamencie

Trzy partie polityczne, od wyborów parlamentarnych w 2001 roku – Sojusz Lewicy Demokratycznej, Unia Pracy i Unia Wolności - zdecydowały się stosować system kwotowy przy tworzeniu list wyborczych i zagwarantowały kobietom nie mniej niż 30% udział na listach. Problem uczestnictwa kobiet w demokracji stał się bardziej widoczny w czasie kampanii wyborczej, prowadzonej przez komitety tych partii, w którą włączyły się środowiska kobiece prowadząc szeroką akcję polityczną i popierając udział kobiet w wyborach. Zawiązane przed wyborami porozumienie środowisk i organizacji kobiecych *Przedwyborcza Koalicja Kobiet*, wspierało udział w wyborach wszystkich kobiet, bez względu na ich przynależność partyjną.

W partiach politycznych (SLD, UP, UW i PSL) powstały wewnątrzpartyjne porozumienia kobiet na rzecz formowania list wyborczych, które miały zapewnić kobietom odpowiednią reprezentację. Wynik wyborczy osiągnięty przez kobiety w 2001 r., potwierdził poparcie społeczne dla ich większego udziału w procesie sprawowania władzy. Mandat poselski zdobyły 93 kobiety (20,2% ogółu posłów), poprzednio w Sejmie kobiety stanowiły 13% ogółu posłów. W Senacie kobiety stanowią obecnie 23%

³¹ Opinie o polityce rządu wobec kobiet. Komunikat z badań. CBOS, Warszawa, luty 2002 r.

ogółu senatorów, poprzednio 12%. Ogółem w wyborach parlamentarnych wystartowało 8.272 osoby, wśród których było 1.882 (ok. 23%) kobiety. Mandaty uzyskało 116 kobiet. W utworzonych po wyborach parlamentarnych klubach: Sojuszu Lewicy Demokratycznej kobiety stanowią w Sejmie 23%, w Senacie 20%, a Unii Pracy w Sejmie 31,2%, w Senacie 28,6%. Można sądzić, że kampania polityczna na rzecz udziału kobiet w wyborach parlamentarnych pomogła także w zdobyciu mandatów kobietom, ubiegającym się o mandat z list tych partii, które nie tylko nie wprowadziły systemu kwotowego do swojego wyborczego programu, (PO – 20 %), ale także i tych, których programy zdecydowanie promują stereotypowe role kobiet i mężczyzn (LPR 26,3 % - , PiS – 13,6 %).Znaczący wzrost liczby kobiet w parlamencie nie przełożył się na ich udział w osiąganiu stanowisk parlamentarnych. W prezydium, ani w konwencie seniorów w Sejmie, nie zasiada ani jedna kobieta, w czteroosobowym prezydium Senatu funkcję wicemarszałkini powierzono jednej kobiecie. W funkcjonujących 25 stałych komisjach sejmowych przewodniczenie powierzono 3 kobietom, funkcję wiceprzewodniczących pełni 14 kobiet. Spośród 2 komisji nadzwyczajnych, w jednej funkcję wiceprzewodniczącej powierzono posłance. Senat RP powołał 13 komisji, w których funkcję przewodniczącej powierzył 2 kobietom, a stanowisko wiceprzewodniczącej - jednej.

Parlamentarna Grupa Kobiet

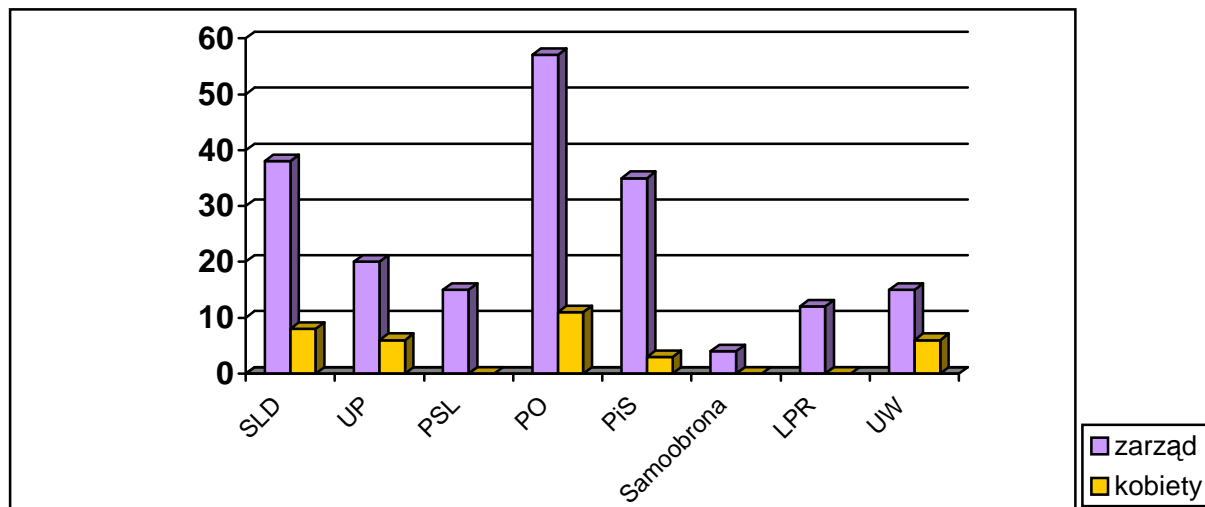
W polskim parlamencie od 1990 roku funkcjonuje Parlamentarna Grupa Kobiet. Tworzą ją obecnie 72 posłanki i senatorki reprezentujące różne kluby, w obecnej kadencji w jej skład wchodzi parlamentarzystki SLD, UP i Samoobrony. PGK stawia sobie za cel podejmowanie i monitorowanie inicjatyw na rzecz równouprawnienia kobiet i równego statusu płci w Polsce, promocję udziału kobiet w życiu społecznym i gospodarczym, edukację publiczną na temat praw kobiet i równego statusu płci, współpracę z organizacjami działającymi na rzecz kobiet i równych szans płci w Polsce. Kontynuując działania z lat ubiegłych, obecnie Grupa skupiła się przede wszystkim na pracy dla uchwalenia ustawy o równym statusie kobiet i mężczyzn. PGK zainicjowała także prace nad nowelizacją ustawy

O planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży.

Kobiety w partiach politycznych

Uzyskanie danych dotyczących liczby członkiń partii politycznych jest niemożliwe, ponieważ segregacja danych ze względu na płeć nie jest przez partie prowadzona. Dostępne są natomiast informacje dotyczące udziału kobiet w gremiach kierowniczych partii. Kobiety stanowią w nich zdecydowana mniejszość. Żadna kobieta nie pełni funkcji przewodniczącej partii. Natomiast wiceprzewodniczącymi partii są 3 kobiety.

Kobiety we władzach partii

W zestawieniu uwzględniona została także Unia Wolności, ponieważ, jako jedna z trzech partii w swoich dokumentach programowych i na listach wyborczych uwzględniała zasadę kwotowego udziału kobiet, a także ze względu na to, że jej wynik wyborczy (ponad 3%) uprawnia ją do otrzymania dotacji z budżetu państwa (dane własne)

Udział kobiet we władzach jednostek samorządu terytorialnego

W kadencji 1998 – 2002 w 373 powiatach radom przewodniczyło zaledwie 29 kobiet (ds. 7,8% ogółu przewodniczących), stanowisko starosty pełni jedynie 9 kobiet (ds. 2% ogółu starostów). W 2 489 gminnych radach stanowisko przewodniczącej rady pełniły tylko 233 kobiety, zarządami gmin kierowały 132 kobiety. Tylko dwie kobiety w Polsce zostały członkiniami zarządu województwa i pełniły funkcję wicemarszałków.

W wyborach samorządowych w 2002 r. kobiety startujące z list wszystkich komitetów wyborczych stanowiły mniejszość i było ich na listach kandydatów do rad:

gmin – 25,8

powiatów – 23,9%

sejmików wojewódzkich – 28,1%

W bezpośrednich wyborach na stanowiska wójtów na listach kandydatów kobiety stanowiły 10,3%, na stanowiska burmistrzów 10,5%, a na stanowiska prezydentów miast 10,9%.

W efekcie niskiego udziału kobiet na listach kandydatów i umieszczania ich na niekorzystnych miejscach, zanotowano jedynie nieznaczny wzrost liczby wybranych kobiet – do rad gmin – 18%, powiatów 15,9%, sejmików 14,4%. Burmistrzami, wójtami i prezydentami zostało 6,7% kobiet.

Udział kobiet w rządzie i terenowych organach administracji rządowej

W piętnastoosobowym rządzie koalicji SLD – UP – PSL, funkcję ministra pełni jedna kobieta.

Po raz pierwszy rząd powołał Pełnomocnika Rządu ds. Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn. Stanowisko to objęła kobieta, powierzono jej funkcję Sekretarza Stanu w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów.

Spośród 90 osób zatrudnionych na najwyższych stanowiskach państwowych, w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów i w ministerstwach kobiety stanowią 22%.

Rząd w terenie reprezentuje 16 wojewodów, żadnej kobiecie nie powierzono sprawowania tej funkcji. Funkcję wicewojewody pełni 6 kobiet (na 21 wicewojewodów)

Udział kobiet w innych ważnych organach i gremiach decyzyjnych

Kancelaria Prezydenta – w ścisłym kierownictwie Kancelarii Prezydenta RP kobiety stanowią 33,3% osób pełniących stanowiska kierownicze, Kancelarią kieruje kobieta, spośród 6 osób zatrudnionych na stanowiskach Sekretarza i Podsekretarza Stanu są dwie kobiety.

Na stanowiskach kierowniczych (dyrektorzy biur i zespołów) w Kancelarii Prezydenta RP – jest 10 kobiet (55,5%), i 8 mężczyzn (44,5%) **Ogółem kobiety stanowią 50% osób zatrudnionych na stanowiskach kierowniczych w Kancelarii Prezydenta RP**

Rada Polityki Pieniężnej – 1 kobieta (ogółem 9 członków)

Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji – 1 kobieta (ogółem 9 członków)

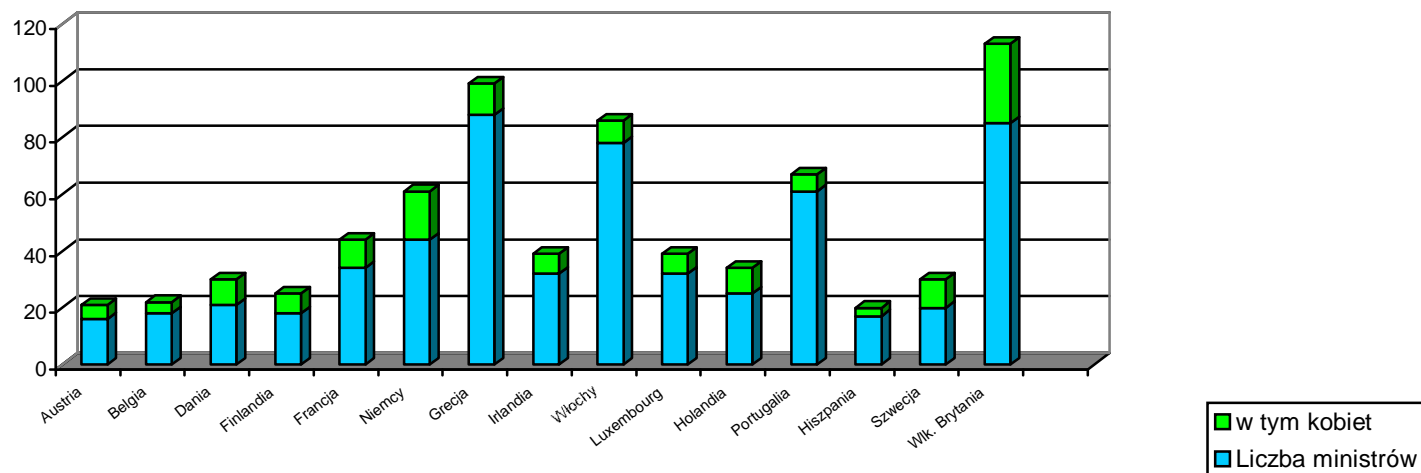
Najwyższa Izba Kontroli – w kierownictwie NIK nie zasiada ani jedna kobieta.³²

³² Stan na grudzień 2002 r., informacje za: Kobiety w gremiach decyzyjnych, Kancelaria Sejmu, Biuro Studiów i Ekspertyz, Warszawa, maj 2003 r.

Udział kobiet we władzy i procesie podejmowania decyzji w krajach UE

Kobiety – połowa populacji świata jest właściwie nieobecna w ciałach podejmujących decyzje polityczne. W połowie 2000 roku – jak podaje raport Inter-Parliamentary Union 2000, było niewiele ponad 5100 kobiet we wszystkich parlamentach na świecie, stanowiąc 13,8% wszystkich parlamentarzystów, co stanowi niewielki przyrost w porównaniu z 1987 roku, gdy było ich 9%³³. A więc, jeśli dotychczasowe tempo wzrostu by się utrzymało (0,36% rocznie) to można myśleć o osiągnięciu parytetu kobiet i mężczyzn nie wcześniej niż na początku 22-go wieku. Również liczba kobiet zajmujących wysokie stanowiska w strukturach rządowych jest niewielka. Piastowały one w 2000 roku jedną dziesiątą stanowisk ministerialnych na świecie i jedną piątą stanowisk wiceministrów³⁴. Również w sferze gospodarki rzadko dochodzą do stanowisk decydenckich. Procesy demokratyzacji odnotowywane w wielu częściach świata pokazują, że nie towarzyszy im istotny wzrost obecności kobiet na wyższych piętrach struktur politycznych i gospodarczych, zwłaszcza gdy myślimy o tych pozycjach, z którymi wiąże się udział w podejmowaniu decyzji³⁵.

Kobiety w rządach krajów UE (marzec 2001)

Biblioteczka Pełnomocnika Rządu ds. Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn, Zeszyt 2/2002

³³ Raport Inter-Parliamentary Union 2000

³⁴ ONZ 2000

³⁵ Renata Siemieńska *Mechanizmy zwiększania reprezentacji kobiet w parlamencie – z perspektywy doświadczeń polskich w: Co to jest parytet*, Biblioteczka Pełnomocnika Rządu ds. Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn, zeszyt 2/2002

ZALECENIE RADY UE z dnia 2 grudnia 1996 r. w sprawie zrównoważonego udziału kobiet i mężczyzn w procesie podejmowania decyzji(96/694/WE)

RADA UNII EUROPEJSKIEJ,

Zaleca państwom członkowskich, aby:

1. przyjęły wyczerpującą, zintegrowaną strategię, mającą na celu promocję zrównoważonego udziału kobiet i mężczyzn w procesie podejmowania decyzji oraz aby rozwinęły lub zaproponowały odpowiednie środki przeznaczone do osiągnięcia tego celu, takie jak na przykład, tam gdzie jest to niezbędne, środki prawotwórcze lub/i porządkujące lub/i inne inicjatywy;
2. (a) poleca poinformować osoby zaangażowane w edukację o szkolenia na wszystkich poziomach, włączając tych odpowiedzialnych za materiały szkoleniowe o znaczeniu:
 - realistycznego i pełnego obrazu ról oraz możliwości kobiet i mężczyzn w społeczeństwie, wolnego od uprzedzeń i dyskryminujących stereotypów;
 - bardziej wyważonego podziału zawodowych, domowych oraz społecznych obowiązków pomiędzy kobietami i mężczyznami, oraz
 - zrównoważonego udziału kobiet i mężczyzn w procesie podejmowania decyzji na wszystkich poziomach;
- (b) poleca na wszystkich poziomach edukacji i szkolenia zachęcać dziewczęta i kobiety do uczestniczenia oraz wyrażania siebie w zajęciach edukacyjnych i szkoleniowych tak samo aktywnie i w pełni, jak chłopcy i mężczyźni, tak aby przygotować je do pełnienia aktywnej roli w społeczeństwie, włączając w to życie polityczne, ekonomiczne, społeczne i kulturalne, a w szczególności w procesie podejmowania decyzji;
- (c) uświadomić opinii publicznej znaczenie rozpowszechniania obrazu kobiet i mężczyzn, który nie będzie wzmacniał ani utwierdzał dyskryminującego stereotypu obowiązków kobiet i mężczyzn;
- (d) bez naruszania ich autonomii, zachęcać i wspierać wysiłki stowarzyszeń i organizacji we wszystkich strefach społeczeństwa, skierowane na promowanie dostępu kobiet do procesu podejmowania decyzji oraz zrównoważonego udziału kobiet i mężczyzn w ośrodkach decyzyjnych;
- (e) bez uprzedzeń w stosunku do ich autonomii, zachęcać i wspierać wysiłki partnerów socjalnych skierowane na promowanie zrównoważonego udziału kobiet i mężczyzn w podejmowanych przez nich działaniach oraz podkreślić odpowiedzialność partnerów socjalnych za promowanie i proponowanie kobiet jako kandydatów do nominacji na różne stanowiska w komisjach i komitetach publicznych w państwach członkowskich oraz na poziomie Wspólnoty;
- (f) stworzyć, rozpocząć i promować kampanię publiczną, która uczuli opinię publiczną na użyteczność i korzyści płynące dla społeczeństwa jako całości ze zrównoważonego udziału kobiet i mężczyzn w podejmowaniu decyzji;

(g) poleca, aby promować oraz udoskonalać zbieranie i publikowanie danych statystycznych w celu dostarczenia jaśniejszego obrazu tego, jak kobiety i mężczyźni są reprezentowani na wszystkich płaszczyznach procesu podejmowania decyzji w sferze politycznej, ekonomicznej, społecznej i kulturalnej;

(h) wspierać, rozwijać i zachęcać do studiów ilościowych i jakościowych dotyczących udziału kobiet i mężczyzn w procesie podejmowania decyzji, a w szczególności:

- prawnych, społecznych lub kulturowych przeszkód zagrażających dostępowi i udziałowi w procesie podejmowania decyzji dla osób obu płci;
- strategii pokonywania takich przeszkód, oraz
- użyteczności i korzyści płynących dla społeczeństwa i dla funkcjonowania demokratyzacji z lepszej równowagi pomiędzy płciami w procesie podejmowania decyzji;
- promować, wspierać i zachęcać do podejmowania i zachęcać do podejmowania inicjatyw dających przykład dobrej praktyki na różnych etapach procesu podejmowania decyzji oraz poleca rozwinięcie programów rozpowszechniania i wymiany doświadczenia z uwzględnieniem propagowania aktywnych działań;

3. (a) poleca promować zrównoważony udział kobiet i mężczyzn na wszystkich płaszczyznach w ośrodkach rządowych komitetach;
- (b) podnosić świadomość tych, którzy są zaangażowani, aby zrozumieli znaczenie podejmowania inicjatyw w celu osiągnięcia zrównoważonego udziału kobiet i mężczyzn na stanowiskach publicznych na wszystkich szczeblach, zwracając szczególną uwagę na promowanie zrównoważonego składu w komitetach, komisjach i działających partiach na poziomie narodowym, jak również na poziomie Wspólnotowym;
- (c) dostarczyć, zastosować lub rozwinąć spójny zestaw środków wspierających równe szanse w sektorze publicznym i szanujących ideę zrównoważonego udziału w procesie podejmowania decyzji oraz upewnić się podczas rekrutacji, że kobiety i mężczyźni są reprezentowani w równy sposób w komitetach odpowiedzialnych za przygotowywanie rekrutacji i przeprowadzających selekcję;
- (d) zachęcać sektor prywatny do zwiększenia obecności kobiet na wszystkich szczeblach podejmowania decyzji, głównie przez przyjęcie planu dotyczącego równości i programu pozytywnych działań;

I. Cel strategiczny

Równy dostęp i udział kobiet w strukturach władzy i procesie podejmowania decyzji

Działanie kierunkowe

1. Osiągnięcie równowagi płci w obsadzaniu kierowniczych stanowisk w jednostkach administracji publicznej, rządzie oraz sądownictwie

Zadania programowe:

1. Sporządzanie szczegółowego raportu dotyczącego obsady stanowisk kierowniczych, z uwzględnieniem podziału na kobiety i mężczyzn w:
 - Rządzie;
 - jednostkach administracji publicznej;
 - organach samorządu terytorialnego;
 - sądownictwie.

Odpowiedzialni za realizację:

MSWiA, MS

Termin realizacji

od 2003 zadanie stałe
(raporty co dwa lata)

2. Monitorowanie i sporządzanie szczegółowego raportu dotyczącego udziału kobiet i zajmowanych przez nie stanowisk w:
 - parlamencie;
 - partiach politycznych.

Odpowiedzialny za realizację:

RCSS

Termin realizacji

od 2003 co dwa lata

3. Opracowanie zasad i kryteriów obsadzania stanowisk kierowniczych w administracji publicznej i sferze budżetowej zapewniających respektowanie równych praw i szans kobiet.

Odpowiedzialni za realizację:

MSWiA, MGPIPS we współpracy z USC

Termin realizacji

2003

4. Wyznaczenie w urzędach organów administracji rządowej, osób odpowiedzialnych za monitorowanie realizacji zasady równości płci w dostępie do stanowisk kierowniczych w administracji publicznej.

Odpowiedzialni za realizację:

Dyrektorzy generalni urzędów

Termin realizacji

2003

5. Propagowanie zrównoważonego udziału kobiet i mężczyzn w organach władzy rządowej i samorządowej.

Odpowiedzialni za realizację:

PRdsRSKiM we współpracy z partiami politycznymi, związkami zawodowymi, org. pozarządowymi i jednostkami samorządu terytorialnego

Termin realizacji

od 2003

6. Przestrzeganie zasady zrównoważonego udziału kobiet i mężczyzn na listach kandydatów przedstawianych przez Polskę do organów i instytucji międzynarodowych.

Odpowiedzialny za realizację

MSZ

Termin realizacji

zadanie stałe

7. Stworzenie mechanizmu zrównoważonego udziału kobiet i mężczyzn we władzach publicznych szkół wyższych.

Odpowiedzialni za realizację

PRdsRSKiM w porozumieniu z Radą Główną Szkolnictwa Wyższego

Termin realizacji

od 2003

Działanie kierunkowe

2. Tworzenie warunków zapewniających zrównoważony udział kobiet w obejmowaniu decyzyjnych stanowisk w jednostkach gospodarczych

Zadania programowe:

1. Opracowywanie raportów dotyczących obsady stanowisk kierowniczych z uwzględnieniem podziału na płeć, w jednostkach gospodarczych: państwowych, samorządowych i prywatnych, ze szczególnym uwzględnieniem sektora finansowego.

Odpowiedzialny za realizację:

GUS

Termin realizacji

od 2003 co trzy lata

2. Przygotowywanie kobiet do zajmowania wyższych stanowisk w gospodarczych strukturach decyzyjnych poprzez kształcenie obejmujące: kształtowanie cech przywódczych, sposoby osiągnięcia celów, style pracy i zarządzania, samodoskonalenie.

Odpowiedzialni za realizację:

PARP, Urząd Służby Cywilnej, KSAP oraz MGPIPS we współpracy z organizacjami pozarządowymi i związkami zawodowymi

Termin realizacji

zadanie stałe

KOBIETY I ŚRODKI MASOWEGO PRZEKAZU

Coraz więcej kobiet wiąże swoją karierę zawodową z sektorem informacyjnym, ale niewiele z nich zajmuje stanowiska na szczeblu decyzyjnym, zasiada w zarządach i należy do ciał mających wpływ na politykę środków masowego przekazu. O braku wrażliwości środków masowego przekazu na kulturową tożsamość płci świadczą w sposób widoczny niepowodzenia w zwalczaniu stereotypów związanych z kulturową tożsamością płci, funkcjonujących w publicznych i prywatnych, lokalnych, państwowych i międzynarodowych organizacjach do spraw mediów (*Platforma Pekńska, pkt 235*).

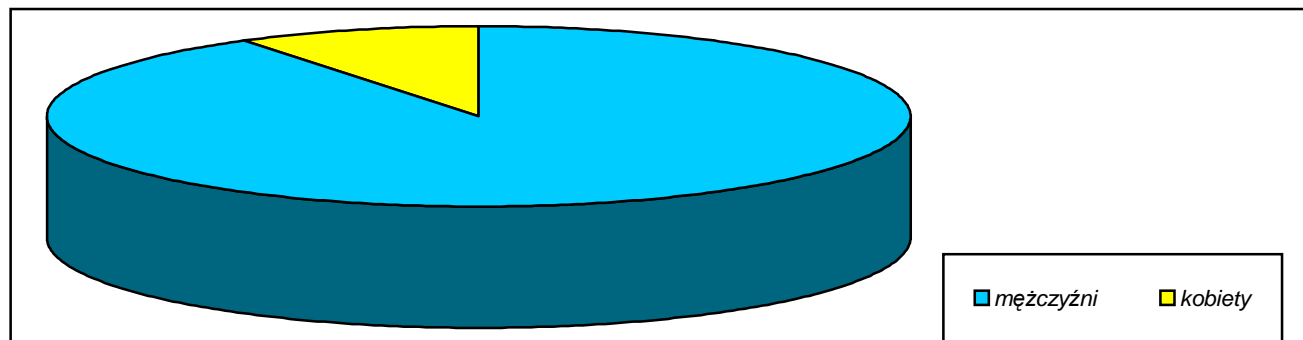
Permanentne przedstawianie kobiety w negatywny, poniżający sposób w środkach masowego przekazu – elektronicznych, drukowanych, wizualnych oraz akustycznych – musi ulec zmianie. Drukowane oraz elektroniczne środki przekazu w większości krajów nie przedstawiają wyważonego obrazu różnorodnych sposobów życia kobiet oraz ich wkładu w życie społeczeństwa w zmieniającym się świecie. (...) (*Platforma Pekńska, pkt 236*)

KOBIETY I ŚRODKI MASOWEGO PRZEKAZU W POLSCE

W polskich środkach masowego przekazu pracuje wiele kobiet na stanowiskach dziennikarek, prezenterek, wydawczyń, redaktorek. Jednak bardzo niewiele z nich zasiada w ciałach decyzyjnych, zarządach i kierownictwach. Jako przykład służyć może Telewizja Polska, w której Zarządzie nie ma ani jednej kobiety. Żadna kobieta nie pełni też funkcji dyrektora ośrodka regionalnego TVP. W Krajowej Radzie Radiofonii i Telewizji zasiada jedna kobieta. KRRiT nie prowadzi żadnych statystyk dotyczących udziału kobiet w zarządach mediów, ani też zawartości merytorycznej programów pod kątem perspektywy płci. Nie występują też w mediach wystarczające formy promocji kobiet, brak też jest otwartości na tematykę praw kobiet i ich problemów.³⁶

Podobne proporcje można zaobserwować w mediach prywatnych, w tym także wielkonakładowych gazetach codziennych (brak redaktorów naczelnych-kobiet) oraz tygodnikach społeczno-politycznych (ani jednej redaktor naczelnej). Ten stan rzeczy przyczynia się do kreowania w mediach nieaktualnego wizerunku współczesnej Polki i braku wpływu kobiet na zakres informacyjny i formułowane przez media oceny polityczne i diagnozy społeczne.

Kobiety w zarządzie „Polskiego Radia” i 17 rozgłośniach regionalnych (dane KRRiT)

Ważnym elementem rynku medialnego jest tzw. prasa kobieca, czyli tygodniki, dwutygodniki i miesięczniki, wprost odwołujące się kobiet, jako głównej grupy czytelniczej. O ile w sektorze tym występuje znaczna przewaga kobiet na stanowiskach redaktorów naczelnych, to tematyka poruszana przez prasę kobiecą koncentruje się przede wszystkim na kwestiach wiążących się ze stereotypowym postrzeganiem społecznej roli kobiety, takich jak moda, kulinaria, wychowanie dzieci oraz ciekawostki z życia gwiazd. Warto przy tym zwrócić uwagę, że zdecydowana większość tych pism należy do zagranicznych koncernów medialnych, które zarządzane są głównie przez mężczyzn. W ostatnich latach powoli następuje zróżnicowanie tematyczne prasy kobiecej, co

³⁶ Stan na grudzień 2002 r., informacje za: Kobiety w gremiach decyzyjnych, Kancelaria Sejmu, Biuro Studiów i Ekspertyz, Warszawa, maj 2003 r.

pozwała dostrzec wysiłki niektórych tytułów (np. Zwierciadło, czy Twój Styl), w przełamywaniu stereotypów dotyczących płci oraz sytuacji i oczekiwań polskich kobiet.

KOBIETY I MEDIA W UNII EUROPEJSKIEJ

W ramach realizacji Programu Działania na Rzecz Równych Szans Kobiet i Mężczyzn na lata 1996-2000, w Parlamencie Europejskim wykonano ekspertyzę „Obraz kobiet w mediach” (czerwiec 1997). Dokument ten zawiera ważne rekomendacje i propozycje, adresowane do Komisji Europejskiej, która wspiera także projekty związane z rozwojem równych szans w obszarze mediów.

Zadania z tego zakresu podejmują także poszczególne kraje członkowskie UE. Np. w Niemczech Krajowy Związek Dziennikarek przygotował pilotażowy projekt przy współpracy rządu federalnego, zgodnie z którym utworzono w mediach „grupy obserwacyjne”, sporządzające raporty z analizą krytyczną zawartości programowych mediów oraz proponujące sposoby i narzędzia do zmiany stanu rzeczy.

Kobiety stanowią 50 proc. widzów, słuchaczy i czytelników, lecz – co podkreśla ekspertyza „Obraz kobiet w mediach” – mężczyźni zajmują większość wysokich stanowisk w przemyśle medialnym, szczególnie w obszarze podejmowania decyzji strategicznych.

W konkluzji ekspertyzy podkreśla się, że wraz z osłabieniem roli rządów państwowych, wzrasta rola mediów. Tym bardziej niezbędne jest przywrócenie równowagi w celu wprowadzenia poszanowania ludzkich praw kobiet i zwalczanie stereotypów oraz dyskryminującego obrazu kobiet w mediach. Postuluje się także konieczność powołania komitetu złożonego z przedstawicieli największych mediów, na rzecz przygotowania pozytywnych akcji promujących równy status płci w praktycznym działaniu mediów. Proponuje się także powołanie Rzecznika Praw dla krajów EU, którego zadaniem byłoby wyjaśnianie skarg i rażących przypadków dyskryminacji kobiet we wszystkich rodzajach mediów, a także w reklamie.

I. Cel strategiczny

Pełne i równe uczestnictwo kobiet w środkach masowego przekazu

Działanie kierunkowe

1. Zwiększenie dostępu i uczestnictwa kobiet w procesie podejmowania decyzji w środkach masowego przekazu

Zadania programowe:

1. Dążenie do równowagi w zatrudnianiu kobiet i mężczyzn na wszystkich poziomach struktur zarządzania funkcjonujących w mediach.
 - a. Wypracowanie standardów równej reprezentacji kobiet i mężczyzn w ciałach podejmujących decyzje programowe, przyznających środki finansowe na realizację programów;
 - b. Zorganizowanie pod auspicjami PRdsRSKiM we współpracy z KRRiT, konferencji i szkoleń dla przedstawicieli mediów publicznych i prywatnych na temat standardów równego udziału kobiet i mężczyzn w procesie podejmowania decyzji w mediach oraz problematyki praw kobiet.
2. Ułatwienie organizacjom pozarządowym działającym w zakresie ochrony praw kobiet, bezpłatnego dostępu do programów i promocji swej działalności w publicznym radiu i telewizji.
3. Monitorowanie problematyki równości płci zgodnie z art. 18 ust. 1 ustawy o radiofonii i telewizji, który zakazuje propagowania w audycjach i innych przekazach treści dyskryminujących ze względu na płeć.

Odpowiedzialni za realizację

PRdsRSKiM we współdziałaniu z zarządami mediów oraz KRRiT

Termin realizacji

zadanie stałe

II. Cel strategiczny

Promocja zasady równości płci i niestereotypowego przedstawiania kobiet w środkach masowego przekazu

Działanie kierunkowe

1. Wprowadzenie procedur obligujących publiczne środki masowego przekazu do przestrzegania i promowania zasady równości kobiet i mężczyzn oraz niedyskryminacji ze względu na płeć

Zadania programowe:

1. Kontrolowanie nadawców mediów publicznych pod kątem respektowania art. 18 ust. 1 tj. przestrzegania przez nadawców, by w audycjach i innych przekazach nie propagowali treści dyskryminujących ze względu na płeć.
2. Wprowadzenie środków motywujących do ukazywania kobiet i mężczyzn w reklamach i mediach w sposób niedyskryminujący, promujący partnerski podział obowiązków domowych i rodzinnych oraz równość w miejscu pracy i innych dziedzinach życia społecznego. Promocja dystrybutorów reklam nie wykorzystujących dyskryminacyjnych schematów w przekazach reklamowych – opracowanie zasad promocji i kryteriów wyróżnień.

Odpowiedzialni za realizację

PRdsRSKiM w porozumieniu z KRRiT

Termin realizacji

2004

3. Zobowiązanie mediów publicznych do emitowania programów informacyjno-edukacyjnych o zasadzie równości wobec prawa i zakazie dyskryminacji ze względu na płeć oraz programów pomagających w podnoszeniu statusu społecznego kobiet, a także umieszczanie takich treści w innych programach.
4. Uwarunkowanie uzyskania lub przedłużenia koncesji na prowadzenie prywatnych stacji radiowych i telewizyjnych od respektowania w działalności programowej zasady równości płci.

Odpowiedzialni za realizację

PRdsRSKiM w porozumieniu z KRRiT

Termin realizacji

od 2003

Działanie kierunkowe

2. Edukacja w zakresie równości płci osób odpowiedzialnych i zatrudnionych w środkach masowego przekazu

Zadania programowe:

1. Wprowadzenie do programów studiów przygotowujących dziennikarzy treści uwzględniających problematykę równości płci oraz treningu uwrażliwiającego na problematykę dyskryminacji.

Odpowiedzialni za realizację

PRdsRSKiM w porozumieniu z KRRiT, RGSW oraz org. pozarządowymi

Termin realizacji

od 2004

2. Organizowanie szkoleń dla pracowników reklamy i środków masowego przekazu, osób sprawujących stanowiska kierownicze w mediach, mających na celu:
 - uwrażliwienie na problematykę równości;
 - propagowanie niestereotypowych i zróżnicowanych sposobów przedstawiania kobiet w środkach masowego przekazu;

- eliminowanie seksistowskiego języka;
- uświadamianie potrzeby eliminowania w mediach pornografii i przemocy wobec kobiet.

Odpowiedzialni za realizację

PRdsRSKIM w porozumieniu z KRRiT oraz zarządami mediów publicznych

Termin realizacji

od 2003

WSPÓŁPRACA ADMINISTRACJI RZĄDOWEJ Z ORGANIZACJAMI POZARZĄDOWYMI

Z powodu ograniczonego dostępu kobiet do tradycyjnych dróg dochodzenia do władzy – takich jak ciała decyzyjne partii politycznych, organizacje pracodawców, związki zawodowe – kobiety uzyskały dostęp do władzy za pośrednictwem struktur alternatywnych, zwłaszcza w sektorze organizacji pozarządowych. Poprzez organizacje pozarządowe i środowiskowe kobiety otrzymały możliwość wyrażania swoich interesów i problemów oraz wyjścia z kwestiami kobiecymi na forum krajowe, regionalne i międzynarodowe. (*Platforma Pekijska pkt 184*)

Kobiety zaangażowane w obronę praw człowieka muszą mieć zapewnioną ochronę. Rządy mają obowiązek zagwarantowania kobietom działającym metodami pokojowymi, indywidualnie lub w organizacjach, na rzecz promowania i ochrony praw człowieka możliwości korzystania ze wszystkich praw zawartych w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych, Pakcie Praw Ekonomicznych, Społecznych i Kulturalnych. Aby organizacje pozarządowe, organizacje kobiece i grupy feministyczne, które poprzez inicjatywy lokalne, współpracę z innymi organizacjami i wywieranie nacisków pełnią rolę katalizatora w promowaniu praw kobiet jako praw człowieka, mogły wypełniać swoje zadania, potrzebują wzmocnienia i wsparcia ze strony rządów oraz dostępu do informacji. (*Platforma Pekijska, pkt 228*)

KOBIECE ORGANIZACJE POZARZĄDOWE – SYTUACJA W POLSCE

Obecnie w Polsce funkcjonuje ponad 300 organizacji społecznych działających na rzecz kobiet. Większość z nich powstała po 1989 roku.

Kobiety włączyły się w dialog społeczny, uznając że mają równe prawa, mają także obowiązek wypowiedania się w ważnych dla społeczeństwa sprawach i czynnego uczestnictwa w rozwiązywaniu problemów.

Największą debatą na temat praw człowieka – kobiet, był trwający od schyłku lat osiemdziesiątych, spór o prawo do aborcji ze względów społecznych. W 1993 roku mimo protestu prawie 2 milionów osób żądających zorganizowania w tej sprawie referendum, parlament uchwalił restrykcyjną ustawę aborcyjną, odbierając kobietom prawo do decydowania o własnym macierzyństwie. Za wypowiedzenie się przeciw wprowadzeniu ustawy Rząd odwołał Pełnomocnika Rządu ds. Kobiet i Rodziny, likwidując w ten sposób powstały jeszcze w połowie lat osiemdziesiątych, po konferencji ONZ w Kairze rządowy mechanizm na rzecz awansu kobiet.

Pogarszanie się ekonomicznej sytuacji kobiet, które towarzyszyło transformacji gospodarczej: rosnące bezrobocie, pauperyzacja wielu grup społecznych, wycofywanie się państwa z funkcji opiekuńczych, stało się powodem powstawania coraz większej liczby organizacji walczących o ich prawa. W nowych warunkach kobiety pierwsze traciły pracę, trudniej im było uzyskać dostęp do szkoleń i przekwalifikowań.

Wszystko to uświadomiło środowiskom kobiecym konieczność samoorganizacji i budowania struktur samopomocowych.

Kolejnym impulsem powodującym ożywienie społecznej debaty na temat praw kobiet i wzrost liczby organizacji działających na rzecz kobiet wywołał międzynarodowy ruch społeczny związany z konferencją ONZ w Sprawach Kobiet (Pekin 1995).

Przed konferencją lewicowy rząd powołał Pełnomocnika Rządu ds. Rodziny i Kobiet. Współpraca podjęta z nowym Pełnomocnikiem, powstanie przy tym urzędzie Forum Organizacji Kobietych - umocniło ruch i udowodniło obu stronom, że stały dialog dobrze służy rozwiązywaniu problemów kobiet i rozwojowi demokracji. Rząd umożliwił organizacjom kobiecym sformułowanie opinii do stanowiska rządu przygotowanego na konferencję ONZ. Udzielił także pomocy Komitetowi powołanemu przez organizacje społeczne kobiet dla przygotowania raportu alternatywnego, który zaprezentowany został w Pekinie.

Regres we współpracy pomiędzy władzą, a organizacjami społecznymi kobiet nastąpił w latach 1997-2001. Rząd AWS-UW wycofał się ze zobowiązań zawartych w Platformie Działania i zrezygnował z kontynuowania działań na rzecz kobiet. Usunął tematykę praw kobiet z dialogu społecznego. Zamiast tego w swojej polityce promował konserwatywny model społeczeństwa, w którym prawa indywidualne kobiet i dzieci podporządkowane były idei utrzymania patriarchalnej rodziny.

Organizacje kobiece przeciwstawiły się temu promując prawa człowieka – kobiet jako niezbywalną i niepodzielną dziedzinę praw człowieka. Uczestniczyły w międzynarodowych konferencjach w sprawach kobiet, przygotowując raporty na temat

przestrzegania w Polsce międzynarodowych konwencji dotyczących przeciwdziałania dyskryminacji ze względu na płeć. Najważniejsze z nich to raport dla Komitetu Praw Człowieka ONZ i Raport na Konferencją ONZ w Nowym Jorku w 2000 roku. Kobiące organizacje pozarządowe zorganizowały w całym kraju sieć wsparcia dla kobiet: pomoc prawną – zwłaszcza dla kobiet ofiar przemocy w rodzinie, punkty poradnictwa dla kobiet bezrobotnych i kluby pracy, stworzyły możliwości kształcenia i uczestnictwa w kulturze, budowały świadomość na temat praw kobiet, sformułowały także postulaty zwiększenia udziału kobiet w polityce.

Organizacje kobiece uczestniczyły w dyskusji na temat Konstytucji wypowiadając się w sprawie zapisów praw obywatelskich dotyczących równości. Wspierały wszystkie próby uchwalenia ustawy o równym statusie kobiet i mężczyzn. Utworzyły wspólnie z Parlamentarną Grupą Kobiet Forum Współpracy. Wypowiedziały się także na temat ordynacji wyborczej przekonując do wprowadzenia do niej systemu kwotowego, nakazującego umieszczanie na listach wyborczych na początek minimum 30% kobiet oraz umieszczanie nazwisk na listach wyborczych na przemian – kobieta – mężczyzna.

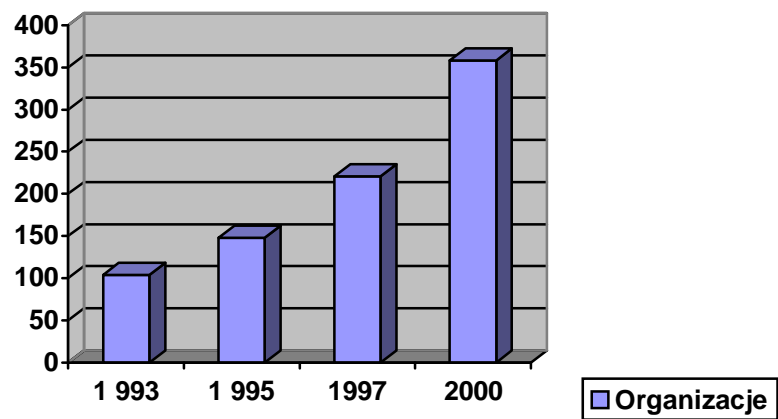
Po wyborach parlamentarnych rząd koalicji SLD – UP, PSL uznał prawa kobiet i ich uczestnictwo w dialogu społecznym za jeden z warunków budowania demokracji. Po spotkaniu Prezesa Rady Ministrów z przedstawicielkami organizacji kobiecych rząd powołał Pełnomocnika Rządu ds. Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn, którego zadaniem jest wdrażanie perspektywy płci we wszystkie zakresy polityki rządu. Pełnomocnik od chwili powołania nieprzerwanie współpracuje ze wszystkimi organizacjami pozarządowymi. Powołał Radę Konsultacyjno – Programową, która stała się forum wymiany doświadczeń, opinii i poglądów pomiędzy Pełnomocnikiem i organizacjami pozarządowymi.

Jednym z głównych zagrożeń dla polskiego ruchu kobiecego była dotąd niestabilność polityki państwa w obszarze praw człowieka – kobiet. Uwidaczniało się to między innymi niestabilnością urzędów odpowiedzialnych za promowanie zasady równości kobiet i mężczyzn.

Na skuteczność rozwiązywania części problemów może wydatnie wpłynąć uchwalona ustawa o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. Nr 96, poz. 873), w której między innymi, sprecyzowano zasady i formy współpracy administracji publicznej z organizacjami pozarządowymi, a do sfery zadań publicznych w zakresie działalności pożytku publicznego zaliczono w art. 4 ust. 1 pkt. 8 - upowszechnienie i ochronę praw kobiet oraz działalność na rzecz równych praw kobiet i mężczyzn.

Zapowiedź szerokiego dialogu i wspierania przez państwo organizacji kobiecych znalazła się także w dokumencie przyjętym przez rząd, w którym wskazano, że udzielanie pomocy organizacjom oraz wymiana informacji, stanowią fundament współpracy organizacji pozarządowych z administracją rządową. Polityka równych szans może być bowiem prowadzona efektywnie i dać zamierzone rezultaty tylko wtedy, gdy zostaną w nią włączone środowiska i organizacje zajmujące się na co dzień prawami kobiet. Współpraca organizacji pozarządowych z instytucjami publicznymi i organami państwa jest podstawą społeczeństwa obywatelskiego i nowoczesnej demokracji.

Liczba organizacji Kobietych

Źródło: CPK

I. Cel strategiczny

Stworzenie skutecznego mechanizmu współpracy administracji publicznej z organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz równości praw i statusu kobiet i mężczyzn

Działanie kierunkowe

1. Partnerska współpraca instytucji publicznych z organizacjami pozarządowymi w zakresie poprawy sytuacji kobiet

Zadania programowe :

1. Powołanie pełnomocników ds. równego statusu kobiet i mężczyzn przez wojewodów.

Odpowiedzialni za realizację

Wojewodowie w porozumieniu z PRdsRSKiM i organizacjami pozarządowymi

Termin realizacji

2003

2. Stworzenie systemu wymiany informacji pomiędzy administracją różnych szczebli a organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz kobiet.

Odpowiedzialni za realizację

Pełnomocnicy wojewodów, PRdsRSKiM
we współpracy z organizacjami pozarządowymi

Termin realizacji

od 2003 zadanie stałe

Działanie kierunkowe

2. Stworzenie mechanizmów udzielania merytorycznego i finansowego wsparcia organizacjom pozarządowym działającym na rzecz urzeczywistniania zasady równości płci

Zadania programowe:

1. Analiza działalności organizacji pozarządowych pracujących na rzecz kobiet:
 - wypracowaniu kryteriów, na podstawie których będą przyznawane dotacje finansowe dla ubiegających się o nie organizacji;
 - oceny podejmowanych zadań z punktu widzenia poprawy sytuacji kobiet.
2. Uwzględnianie w programowej działalności resortów oraz władz terenowej administracji rządowej zadań ukierunkowanych na poprawę sytuacji kobiet, realizowanych we współpracy z organizacjami pozarządowymi.

3. Zlecenie zadań służących poprawie sytuacji kobiet organizacjom pozarządowym przez administrację rządową na szczeblu centralnym i lokalnym.
4. Wspieranie różnorodnych form upowszechniania rezultatów działań prowadzonych przez organizacje kobiece na rzecz praw człowieka – kobiet (konferencje, seminaria, wystawy, itp.).
5. Ułatwianie przedstawicielkom kobiecych organizacji pozarządowych nabywania umiejętności w zakresie przygotowywania projektów i zarządzania funduszami, w tym zapewnienie dostępu do szkoleń w zakresie uczestnictwa Polski w programach unijnych (przed akcesją do UE i po przystąpieniu Polski do UE).

Odpowiedzialni za realizację

Resorty we współpracy z Pełnomocnikami wojewodów

Termin realizacji

od 2003 zadanie stałe

STRATEGIE BADAWCZE I SYSTEM ZBIERANIA DANYCH – SEGREGOWANIE ZE WZGLĘDU NA PŁEĆ

Tworzyć i rozpowszechniać zbiory danych i informacji podzielonych wedle kryterium kulturowej tożsamości płci oraz rozpowszechniać je dla celów planowania i oceny sytuacji (*Platforma Pekińska, Cel strategiczny H.3.*)

Krajowe, regionalne i międzynarodowe instytucje statystyczne i odpowiednie agencje rządowe i ONZ-owskie, przy współpracy z organizacjami badawczymi i ośrodkami dokumentacji w podlegających im dziedzinach, mają:

- a) Zapewnić, by statystyki dotyczące indywidualnych osób były zbierane, opracowywane, analizowane i prezentowane z uwzględnieniem kryterium płci i wieku oraz by odzwierciedlały one problemy, zagadnienia i kwestie związane z sytuacją kobiet i mężczyzn w społeczeństwie;
- b) Regularnie zbierać, opracowywać, analizować i prezentować dane podzielone według wieku, płci, kryteriów społeczno-ekonomicznych i innych, z uwzględnieniem liczby osób na utrzymaniu – do wykorzystania przy planowaniu i wprowadzeniu w życie strategii i programów;
- c) Włączyć ośrodki studiów kobiecych i organizacje badawcze do opracowywania i weryfikowania odpowiednich wskaźników i metod badawczych w celu stworzenia lepszego teoretycznego warsztatu dla analiz z perspektywy kulturowej tożsamości płci, jak również monitorować i oceniać realizację celów zawartych w Platformie Działania;
- d) Wyznaczyć albo powołać zespół dla wsparcia realizacji programów statystycznego badania problematyki kulturowej tożsamości płci i zadbać o ich ordynację, monitorowanie i powiązanie ze wszystkimi dziedzinami objętymi badaniami statystycznymi oraz zorganizować prace nad zintegrowaniem statystyki z różnych obszarów tematycznych. (*Platforma Pekińska, pkt 206 a, b, c, d*)

STRATEGIE BADAWCZE – SYTUACJA W POLSCE

Płeć stanowi podstawową zmienną dla większości badań demograficznych i społecznych. W praktyce jednak informacje z podziałem na płeć nie są w dostatecznym zakresie zbierane i publikowane. Ponadto badania statystyczne nie zawsze opatrzone są odpowiednim komentarzem, co powoduje niewłaściwe ich wykorzystanie w praktyce. Należy podkreślić, że analiza danych uwzględniająca kryterium płci pozwala na obliczanie wskaźników monitorujących równość kobiet i mężczyzn oraz tworzy podstawę dla porównywania wyników w skali krajowej i międzynarodowej.

Instytucją, która w Polsce prowadzi badania statystyczne jest Główny Urząd Statystyczny. Do tej pory stosunkowo systematycznie prowadził on badania rynku pracy, bezrobocia rejestrowanego, warunków pracy (np. Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności – BAEL), które wskazują w tej dziedzinie na dyskryminację kobiet. W ostatnim czasie GUS włączył się w prace dotyczące międzynarodowego projektu „Gender statistics website”.

Badania dotyczące dyskryminacji ze względu na płeć prowadzą organizacje pozarządowe działające na rzecz kobiet, a przede wszystkim niektóre uczelnie, często w ramach tzw. *gender studies*, m.in. Uniwersytet Warszawski (Gender Studies – podyplomowe interdyscyplinarne studia nad kulturową i społeczną problematyką płci), Uniwersytet Poznański (Interdyscyplinarny Zespół Badawczy Problemów Kobiet), Uniwersytet Łódzki (Ośrodek Naukowo-Badawczy Problematyki Kobiet), Uniwersytet Wrocławski (Instytut Psychologii), Uniwersytet w Zielonej Górze. Sporządzały one raporty z badań poświęconych diagnozom sytuacji kobiet, wykazywaniem nierównych szans kobiet na rynku pracy, w zakresie możliwości rozwojowych, kształcenia ustawicznego, dostępu do usług medycznych itp. Wskazywały również na kulturowe uwarunkowania utrwalające nierówności płci, zwłaszcza zaś funkcjonujące stereotypy tradycyjnych ról kobiet i mężczyzn. Badania i publikacje poświęcone problematyce równości często były wspierane przez fundacje (m.in. Fundację im. Stefana Batorego, Fundację im. Friedricha Eberta). Na marginesie warto wspomnieć, że studia na wszystkich *gender studies* w Polsce są odpłatne.

Obecnie trwa proces dostosowania statystyki publicznej do wymogów Eurostatu, czyli Urzędu Statystycznego Unii Europejskiej. Stwarza to szansę na zintensyfikowanie prac, dzięki którym dane statystyczne byłyby w szerszym zakresie segregowane ze względu na płeć i publikowane.

STRATEGIE BADAWCZE – SYTUACJA W UNII EUROPEJSKIEJ

Główną instytucją prowadzącą badania statystyczne w Unii Europejskiej jest Eurostat. Odpowiada on za przygotowanie analiz i prognoz, przekazuje instytucjom Wspólnot Europejskich niezbędne informacje statystyczne, współpracuje z urzędami statystycznymi państw członkowskich, które mogą uzyskać dane dotyczące rozwoju integracji europejskiej w ramach UE.

Po IV Światowej Konferencji w sprawach Kobiet w Pekinie w 1995 r., w Unii Europejskiej podjęto decyzję o wypracowaniu wskaźników umożliwiających monitorowanie postępu w zakresie wyrównywania szans kobiet. Każdy kraj obejmujący prezydencję zobowiązany został do koordynacji prowadzonych prac i prezentacji ich wyników krajom członkowskim.

W czasie zmieniającego się co pół roku przewodnictwa poszczególnych krajów opracowano wskaźniki nt. wybranych problemów i stosując je przygotowano:

- Raport Fińskiej Prezydencji pn. *Kobiety w procesie podejmowania decyzji w państwie i w europejskich instytucjach* - 1999 r.
- Raport Francuskiej Prezydencji pn. *Wskaźniki godzenia życia rodzinnego z zawodowym. Konkluzje dla Komisji Europejskiej* – 2000r.
- Raport Szwedzkiej Prezydencji pn. *Istotne czynniki różnicujące płace kobiet i mężczyzn* - 2001 r.
- Raport Prezydencji Belgijskiej pn. *Wnioski Komisji dotyczące określenia wskaźników równej płacy za pracę o tej samej wartości.*

W roku 2002 podczas prezydencji duńskiej i hiszpańskiej opracowane zostały wskaźniki dotyczące przemocy wobec kobiet.

Istotną rolę doradczą w sprawie podejmowanych strategii działań na rzecz wyrównywania szans kobiet i mężczyzn pełni sieć ekspertów – Grupa Ekspertów Wspólnoty Europejskiej ds. płci i zatrudnienia (EGGE – EC's Expert Group on Gender and Employment).

I. Cel strategiczny

Uzyskanie pełnych danych pozwalających na określenie i ocenę sytuacji kobiet w Polsce i publikowanie cyklicznego opracowania pt. „Kobiety w Polsce”

Działanie kierunkowe

1. Analiza stanu i zakresu funkcjonującej informacji statystycznej pod kątem uwzględniania w niej kryterium płci, w celu doskonalenia systemu zbierania i uzupełniania zakresu danych

Zadania programowe:

1. Powołanie zespołu ekspertów do realizacji ww. działania kierunkowego.
2. Dokonanie szczegółowego przeglądu istniejących statystyk, ze zwróceniem uwagi na uwzględnienie w nich kryterium płci oraz na poziom ich upowszechnienia.
3. Określenie obszarów aktywności i warunków życia kobiet nie objętych badaniami statystycznymi.
4. Określenie zakresu niezbędnych zmian w zakresie przedmiotowym badań realizowanych w ramach statystyki publicznej, umożliwiających segregowanie danych ze względu na płeć.
5. Opracowanie zakresu tematycznego oraz formy planowanej publikacji dotyczących sytuacji kobiet i równego statusu kobiet i mężczyzn, ze szczególnym uwzględnieniem tematyki objętej Krajowym Programem Działań na Rzecz Kobiet oraz określenie pożądanej częstotliwości jej wydawania.
6. Opracowanie i wydanie publikacji „Kobiety w Polsce”.

Odpowiedzialni za realizację

PRdsRSKiM we współpracy z GUS

Termin realizacji

do 2004, pierwsza publikacja „Kobiety w Polsce” do roku 2005

Działanie kierunkowe

2. Upowszechnianie danych o sytuacji kobiet w różnych dziedzinach życia

Zadania programowe:

1. Publikacje cząstkowych wyników prowadzonych badań i ich wykorzystanie w praktyce.
2. Upowszechnianie zebranych informacji w mediach i w Internecie.

Odpowiedzialny za realizację

GUS

Termin realizacji

zadanie stałe

3. Wydawanie okresowej (co 2 lata) publikacji zawierającej dane o sytuacji kobiet w Polsce.

Odpowiedzialny za realizację

GUS

Termin realizacji

2005

4. Finansowanie działalności wydawniczej jednostek naukowych, poświęconej badaniom naukowym dotyczącym sytuacji kobiet.

Odpowiedzialny za realizację

KBN

Termin realizacji

zadanie stałe

II. Cel strategiczny

Wzmocnienie skuteczności Krajowego Programu Działań na Rzecz Kobiet

Działanie kierunkowe

1. Monitorowanie realizacji celów strategicznych i zadań objętych Programem

Zadania programowe:

1. Powołanie stałego Zespołu Ekspertów ds. Monitorowania Krajowego Programu Działań na rzecz Kobiet.

Odpowiedzialni za realizację

PRdsRSKiM we współpracy z GUS, KBN, RCSS

Termin realizacji

2003

2. Publikowanie raportów opracowanych przez zespół monitorujący.

Odpowiedzialny za realizację

PRdsRSKiM

Termin realizacji

zadanie stałe

3. Ocena rezultatów i uwarunkowań wdrażania Krajowego Programu Działań na Rzecz Kobiet.

Odpowiedzialny za realizację

PRdsRSKiM

Termin realizacji

co roku

Aneks

ROZDZIAŁ	ODPOWIEDZIALNI ZA REALIZACJĘ CELÓW STRATEGICZNYCH
Prawa kobiet jako prawa człowieka	I. MSZ, MS, MSWiA, MENiS, MGPIPS, PRdsRSKiM, Urząd Służby Cywilnej
Aktywność ekonomiczna kobiet	I. PIP, MGPIPS, PRdsRSKiM, MENiS, MF II. MGPIPS, MENiS, wszystkie resorty, PARP, MF, PAIZ, PRdsRSKiM, PIP, urzędy pracy, WUP, PUP III. MGPIPS, GUS, MF
Przemoc wobec kobiet	I. MS, MSWiA, MGPIPS, MENiS, KG Policji, KRRiT, MZ, PRdsRSKiM II. MS, MSWiA, MSZ, PRdsRSKiM, MENiS, KG Policji, KG Straży Granicznej, MZ, Urząd ds. Repatriacji i Cudzoziemców
Zdrowie kobiet	I. MZ II. MZ, MENiS
Edukacja	I. MENiS, KRRiT, CODN, ODN-y, KBN
Udział kobiet we władzy i procesach podejmowania decyzji	I. MSWiA, MS, MGPIPS, dyrektorzy generalni urzędów i kierownicy urzędów centralnych, wojewodowie, PRdsRSKiM, MSZ, Rada Główna Szkolnictwa Wyższego, RCSS, GUS, PARP, Urząd Służby Cywilnej, KSAP
Kobiety i środki masowego przekazu	I. KRRiT II. PRdsRSKiM, KRRiT, Rada Główna Szkolnictwa Wyższego, zarządy mediów publicznych KRRiT
Współpraca administracji państwowej z organizacjami pozarządowymi	I. wojewodowie, pełnomocnicy wojewodów, PRdsRSKiM, resorty
Strategie badawcze i system zbierania danych – segregowanie ze względu na płeć	I. GUS, KBN II. PRdsRSKiM